

İSRAİL YAYILMACILIĞININ ANATOMİSİ

EKİM 2026

RA -
POR

Milli İstihbarat Akademisi

İSRAİL YAYILMACILIĞININ ANATOMİSİ

RAPOR / EKİM 2026

Telif
Millî İstihbarat Akademisi © 2026
Ankara - TÜRKİYE

Yayın Tarihi: Ekim 2026

Bu çalışmaya ait içeriğin telif hakları Millî İstihbarat Akademisine ait olup 5846 Sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu uyarınca kaynak gösterilerek kısmen yapılacak makul alıntılar dışında, hiçbir şekilde önceden izin alınmaksızın kullanılamaz, yeniden yayımlanamaz.

Millî İstihbarat Akademisi

E-Posta: bilgi@mia.edu.tr

"Bandrol Uygulamasına İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmeliğin 5'inci maddesinin 2'nci fıkrası çerçevesinde bandrol taşıması zorunlu değildir."

İSRAİL YAYILMACILIĞININ ANATOMİSİ

İÇİNDEKİLER

ÖN SÖZ	5
YÖNETİCİ ÖZETİ	7
GİRİŞ	11
BÖLÜM 1	
İSRAİL YAYILMACILIĞININ ÜÇ BOYUTU	16
BÖLÜM 2	
TEOLOJİK-TARİHSEL MEŞRUIYET ÜRETİMİ VE TEOPOLİTİK İNŞA	24
BÖLÜM 3	
GÜVENLİKLEŞTİRME VE SOSYOPOLİTİK KURUMSALLAŞMA	34
BÖLÜM 4	
BÖLGESEL GÜÇ PROJEKSİYONU VE HEGEMONYA ARAYIŞI	48
BÖLÜM 5	
TÜRKİYE İÇİN DEĞERLENDİRMELER	62
SONUÇ	70
KAYNAKÇA VE NOTLAR	74

ŞEKİL

Şekil 1: İsrail Yayılmacılığının Döngüsel Üretimi, Güvenlikleştirme ve Normalleşme Mekanizması	12
Şekil 2: Yayılmacılığın Olağanlaştırılması	21
Şekil 3: Sözde Yerleşimci Hareketin Ekosistemi ve Devlet İçine Taşınma Güzergâhı.....	41

FOTOĞRAF

Fotoğraf 1: İsrail'in Batı Şeria'daki İşgali	18
Fotoğraf 2: İsrail Irkçılığının Bir Sembolü Olarak Meir Kahane.....	38
Fotoğraf 3: Batı Şeria'da İsrail Yayılmacılığı	43
Fotoğraf 4: İsrail'e Ait F-35	53

TABLO

Tablo 1: Yahudi Teopolitik Söylem Setinden Bazı Örnekler	27
Tablo 2: İsrailli Yahudilerde Yaş Gruplarına Göre Kendini Sağda Tanımlayanlar.....	39

İNFOGRAFİK

İnfoğrafik 1: Batı Şeria'daki İsrail İşgali ve Şiddeti.....	44
İnfoğrafik 2: İsrail'in Bölgesel Saldırganlığı.....	55

ÖN SÖZ

İsrail'in Gazze'de soykırıma ulaşan uygulamaları, Batı Şeria'da idari ilhaka dönüşen işgali ve Lübnan ile Suriye'de genişleyen fiilî işgal alanları hem bölgede hem de dünyada barış ve istikrar açısından derin bir kırılmaya işaret etmektedir. Özellikle Aksa Tufanı ve ABD/İsrail-İran Savaşı'nın yarattığı istikrarsız ortam, İsrail tarafından yakın çevresindeki işgalleri genişletmek ve kalıcılaştırmak için bir fırsat alanı olarak kullanılmaktadır. İsrail'in Suriye'den Doğu Akdeniz'e, Kızıldeniz'den Afrika Boynuzu'na uzanan bir coğrafyada hareket alanını genişletme arayışı, meseleyi Filistin'le sınırlı bir sorun olmaktan çıkarmış, küresel bir güvenlik sorununa dönüştürmüştür. Bölgede kalıcı barışın anahtarı olan iki devletli çözüm senaryosu ise İsrail'in saldırgan ve planlı adımları nedeniyle fiilî olarak çıkmaza girmiştir.

İsrail yayılcılığı, uluslararası arenada çoğunlukla güvenlik kaygıları, dinî ideoloji ya da belirli bir hükûmetin tercihleri gibi tekil nedenlerle açıklanmaktadır. Oysa yayılcılığın kalıcılığı ve tutarlılığı, bu unsurların birbirini besleyen bir bütün oluşturmasından kaynaklanmaktadır. Teolojik-tarihsel hak iddiaları yayılcı taleplere meşruiyet kazandırmakta, güvenlik söylemi bu talepleri İsrail toplumunun geniş kesimlerine taşımakta, devlet kurumlarına yerleşen radikal aktörler de onları politikaya dönüştürmektedir. ABD desteğiyle büyüyen askerî kapasite ise bu politikaların sahada uygulanabilmesini mümkün kılmaktadır. Bu döngüsel yapı anlaşılmadan İsrail yayılcılığının nereye kadar uzanabileceğini ve nasıl sınırlandırılabilirliğini değerlendirmek mümkün değildir.

Türkiye; başta Filistin olmak üzere İsrail'in Suriye, Lübnan ve bölgenin genelinde uyguladığı saldırgan ve tehlikeli tavra tepki göstermektedir. Bu tepki, salt tekil krizler ötesinde iki ülkenin bölgesel düzene dair yaklaşımlarındaki yapısal farklılıklardan kaynaklanmaktadır. İsrail; kendini güvende hissetmek için bölgesel muhataplarının kendine tam uyumunu arzulamakta, uyum göstermeyen aktörleri de çeşitli şekillerde baskılayarak istikrarsızlaştırmaya çalışmaktadır. Ayrıca bölgede İsrail eksenli politikalar ile işgal konusundaki yaklaşımlara direnen ve eleştiren aktörleri, nizami-gayrinizami yöntemlerle doğrudan veya dolaylı şekilde zayıflatma uğraşındadır. Bu yaklaşım, bölgenin içinde bulunduğu ateş çemberini genişletmekte ve derinleştirmektedir.

İsrail yayılcılığı, Türkiye açısından iki ülke arasındaki görüş ayrılıklarını artık Filistin veya dönemsel ikili gerilimlerle sınırlı olmaktan çıkarmaktadır. Türkiye, güvenliği; bölgedeki devletlerin egemenliğinin, toprak bütünlüğünün ve kurumsal kapasitesinin güçlenmesinde aramaktadır. İsrail ise kendi güvenliğini çevresindeki aktörlerin zayıf, parçalı ve müdahaleye açık kalması üzerinden tanımlamaktadır. Bu nedenle iki ülke arasındaki ayrışma, güvenliğin nasıl üretileceğine ve bölgesel düzenin hangi ilkeler üzerine kurulacağına ilişkin yapısal bir rekabete dönüşmektedir. İsrail'in yeniden inşa edilmeye başlanan Suriye devletinin askerî kapasitesini sınırlama çabası, Doğu Akdeniz'de Türkiye'yi çevreleme arayışı, Somaliland'ı tanıma kararı ve Balkanlar'da Türkiye'yi sınırlandırmaya yönelik adımları; bu rekabetin farklı sahalardaki yansımalarıdır. Türkiye açısından doğru yanıt ise bölgedeki devletlerin egemenliğini güçlendiren, adil ve çoğulcu bir güvenlik mimarisi için öncülük etmektir.

Bu raporumuzda İsrail yayılcılığını toprak temelli, kurumsal ve demografik boyutlarıyla ele aldık. Yayılcılığı mümkün kılan teolojik-tarihsel meşruiyet üretimini, güvenlikleştirme ve sosyopolitik kurumsallaşma süreçlerini analiz ettik. İsrail'in bölgesel güç projeksiyonu ile hegemonya arayışını, imkânları ve sınırları kapsamında değerlendirdik. Tüm bunların neticesinde ülkemiz açısından ortaya çıkan riskleri ve fırsatları tartıştık, izlenebilecek stratejileri ortaya koyduk.

Raporun, bölgesel düzenin yeniden şekillendiği ve istikrar arayışının derinleştiği bu kritik dönemde ülkemiz için faydalı olmasını diliyor, raporda emeği geçen araştırmacılarımıza teşekkür ediyorum.

Prof. Dr. Talha Köse

Millî İstihbarat Akademisi Başkanı

YÖNETİCİ ÖZETİ

- İsrail yayılcılığı, bölgenin ve dünyanın en önemli güvenlik ve istikrar sorunlarından biri hâline gelmiştir. Zira yayılcılık, tekil bir güvenlik refleksi ya da belirli bir hükûmetin tercihi değildir. Aksine teolojik-tarihsel meşruiyet, güvenlikleştirme, sosyopolitik kurumsallaşma ve maddi kapasitenin birbirini beslediği, kendini yeniden üreten bir sisteme dönüşmüştür. Sahada oluşturulan her yeni fiilî durum, güvenlik korkusu ile radikalleşmeyi besleyerek bir sonraki yayılma ve işgal adımının zeminini hazırlamaktadır. Özetle her yeni işgal ve saldırı, bölgedeki aktörlerde tepki oluşturmakta ve bu tepki ile direniş adımları İsrail açısından güvenlik sorunu olarak tanımlanmaktadır. İsrail de bu soruna karşı daha ileri adımlar atarak işgal ve saldırganlığını derinleştirmektedir.
- Yayılcılık; artık sınırlar ile fiilî denetimin genişletilmesi, derinleştirilmesi ve kalıcılaştırılmasıyla ilerlemektedir. Toprağın kontrol altına alınması, bu kontrolün hukuki-idari düzenlemelerle kurumsallaştırılması ve nüfus ile mekân arasındaki ilişkinin yeniden düzenlenmesi; aynı işgal pratiğinin birbirini tamamlayan halkalarıdır.
- Teolojik-tarihsel anlatılar toprağı kutsallaştırarak işgal temelli egemenlik taleplerini müzakere edilemez hâle getirmektedir. Bu çerçevede toprak temelli yayılcılık stratejik bir tercih olmaktan çıkmakta, gerçekleştirilmediği takdirde tarihsel haktan ve ilahi plandan vazgeçiş olarak kodlanmaktadır. Söz konusu yaklaşım; 1967 sonrasında dinî siyonist hareketler eliyle sahada bir sözde yerleşim, özde ise işgal programına, son yıllarda da anayasa ve hükûmet düzeyinde bir egemenlik pratiğine dönüşmüştür.
- Yayılcılığın normalleşmesinde anlatı ve söylem, en az askerî güç kadar etkili araçlardır. İsrail'in işgali altındaki topraklar kutsal coğrafya adlarıyla anılmakta, ilhak "egemenliğin uygulanması", sözde yerleşim ise "ülkenin yeniden inşası" olarak sunulmaktadır. Bu adlandırmalar; tartışmanın toplumsal zeminini baştan dönüştürmekte ve tartışmalı siyasal tercihlere teknik, hukuki ve idari zorunluluk görünümü kazandırmaktadır.
- Güvenlikleştirme, radikal dinî-milliyetçi talepleri geniş toplumsal kesimler için kabul edilebilir kılan köprü işlevi görmektedir. Kuşatma zihniyeti ve militarizmin etkisiyle toprak üzerindeki

denetim ihtiyatlı ve savunmacı bir seçenek olarak sunulmaktadır. İşgal edilen topraklardan geri çekilme veya Filistin egemenliği, varoluşsal bir risk olarak kurgulanmaktadır.

- Daha önce siyasal sistemin çerperinde yer alan radikal sağ, İsrail siyasetinin merkezine yerleşmiştir. Bu dönüşüm sadece toplumsal desteğin ürünü değildir. İktidarı korumak isteyen aktörlerin radikal sağ siyasal merkeze çekmesi özellikle belirleyici olmuştur. Ayrıca genç kuşaklarda radikal sağa aidiyetin belirgin biçimde yükselmesi, yayılmacılığın belirli bir liderlikle sınırlı kalmayacağını göstermektedir. Olası bir iktidar değişikliği de sahadaki hukuki ihlalleri tek başına çözemeyecektir.
- Sözde yerleşimci işgal hareketi, zaman içerisinde devleti dışarıdan zorlayan bir toplumsal hareket olmaktan çıkmış ve devletin karar alma ile uygulama mekanizmalarının doğrudan parçası hâline gelmiştir. Söz konusu radikal ağlardan gelen kadrolar bakanlık ve bürokrasiye taşınmaktadır. Bu gelişmeler, başta Batı Şeria'nın fiilen İsrail'in olağan parçası gibi yönetildiği bir idari ilhak sürecini inşa etmektedir.
- Hristiyan siyonizmi, İsrail'in teolojik egemenlik iddialarını ABD'de örgütlü bir toplumsal tabana ve siyasal baskı kapasitesine dönüştürmektedir. Bu ulusötesi ağ, İsrail içinde üretilen kutsal tarih anlatısını diplomatik ve maddi desteğe çevirmektedir. Böylelikle yayılmacılığın başlıca dış meşruiyet ve destek kaynaklarından biri meydana gelmektedir.
- Bölgesel ölçekte İsrail, güvenliğini kendi sınırları içinde değil komşularının ve çevre ülkelerin egemenlik alanları üzerinden tanımlamaktadır. Sözde tehditleri henüz oluşum aşamasındayken kaynağında sınırlamayı esas alan doktrin, güvenlik sınırlarını hukuki sınırlardan koparmakta ve güvenliğin maliyetini çevre ülkelere aktarmaktadır. Gazze, Lübnan ve Suriye'de farklı biçimlerde uygulanan işgal ile müdahale pratikleri bu yaklaşımın somut sonuçlarıdır.
- İsrail'in askerî-teknolojik kapasitesi, uzak coğrafyalarda etkili operasyonlar yürütebilecek düzeyde olsa da uzun süreli ve yüksek yoğunluklu bir savaşı tek başına taşıyamamaktadır. ABD/İsrail-İran Savaşı, İsrail'in derinlik ve sürdürülebilirlik bakımından ABD'ye yapısal olarak bağımlı olduğunu açıkça ortaya koymuştur. İnsan kaynağındaki aşınma ise yayılmacılığın önündeki en ciddi iç kısıt olarak belirginleşmektedir.
- ABD desteği, İsrail'in askerî kapasitesini büyüten bir yardım ilişkisinin ötesindedir. Bu destek, bölgedeki askerî dengeyi İsrail lehine kurumsal olarak tasarlamayı amaçlayan yapısal bir unsurdur. Bununla birlikte Gazze'deki soykırımın Amerikan kamuoyunda, özellikle genç kuşaklarda yarattığı tepki, bu desteğin geleceğine ilişkin önemli bir belirsizlik üretmektedir.
- İsrail, komşu ülkelerde askerî avantaj sağlayabilmekte ancak bunu kalıcı bir bölgesel hegemonyaya dönüştürememektedir. Kapasite aşındırmaya dayalı negatif güvenlik anlayışı, kısa vadede güvenlik mesafesi yaratmaktadır. Uzun vadede ise yeni düşmanlıklar, misilleme gerekçeleri ve dengeleme arayışları doğurmaktadır. Bu durum, İsrail'in saldırgan tutumunun kendi güvenliğini de aşındırdığını göstermektedir.
- Türkiye ile İsrail arasındaki ayrışma, Filistin meselesi veya dönemsel krizlerin ötesine geçmiş, iki farklı güvenlik ve bölgesel düzen tasavvuru arasında yapısal bir rekabete dönüşmüştür. Türkiye;

bölgesel güvenliğin egemen, istikrarlı, güçlü, katılımcı ve kendi güvenliğini üretebilen devletlerle mümkün olduğuna inanmaktadır. İsrail ise kendi güvenliğini zayıf, parçalı ve müdahaleye açık bir çevre üzerinden tanımlamaktadır. Bu nedenle Türkiye'nin bölgesel ağırlığının artması, İsrail açısından hareket serbestisinin daralması anlamına gelmektedir.

- Suriye, bu iki güvenlik anlayışının doğrudan karşı karşıya geldiği en açık sahadır. İsrail açısından Suriye'nin güçlenmesinin önlenmesi ile Türkiye'nin bölgesel etkinliğinin sınırlandırılması, giderek aynı hedef altında toplanmaktadır. Türkiye'nin önceliği ise Filistin, Suriye ve Lübnan başta olmak üzere bölgenin kalıcı bir İsrail müdahale kuşağına dönüşmesi riskine karşı devlet kapasitelerinin güçlendirilmesini ve bölgesel dengeyi desteklemektir.
- İsrail'in, ABD desteği ve normalleşme süreçleri üzerinden bölgesel güvenliğin alternatifsiz merkezi hâline gelme hedefi, Türkiye ve bölge ülkelerinin stratejik özerkliği açısından ciddi bir risk oluşturmaktadır. Türkiye'nin bu riske vereceği yanıt; karşı bir hegemonik eksen kurmak yerine farklı aktörlerle eş zamanlı ilişki kurabilme kapasitesini esnek ve çok katmanlı iş birliklerine dönüştürerek çoğulcu bir bölgesel güvenlik mimarisine öncülük etmek olmalıdır.
- İsrail'in 7 Ekim sonrasında Gazze'de uyguladığı soykırım, başta gençler olmak üzere uluslararası kamuoyunun tepkisini çekmiş, bu da başta ABD ve bazı Avrupa ülkeleri olmak üzere geleneksel olarak onu destekleyen devletlerin toplumlarında sorgulamalara ve tepkilere sebep olmuştur. Mevzubahis tepkinin siyasallaşmasıyla birlikte İsrail'e yönelik stratejik desteğin gelecekte azalması ve ilişkilerin dönüşmesi muhtemeldir.
- ABD ile İsrail arasındaki ilişkilerin yapısal dinamikleri her ne kadar köklü olsa da Amerikan toplumundaki İsrail karşıtlığı da gün geçtikçe yapısal bir hâle gelmeye başlamıştır. Özellikle İsrail'in saldırgan yayılmacılığının artan siyasi, ekonomik ve stratejik maliyetlerine ABD'yi ortak etmesi, buna ek olarak ABD'nin hem bölgesel hem de küresel planlamalarının İsrail sebebiyle sekteye uğraması, söz konusu karşıtlığın tabanını genişletmektedir.
- İsrail'in müdahale kapasitesi, askerî yeteneklerinin yanında bölgedeki toplumsal ve kimlik temelli kırılganlıklardan da beslenmektedir. Bu bağlamda "Terörsüz Türkiye ve Terörsüz Bölge" süreci; Türk, Kürt ve Arap toplumları arasındaki bağları güçlendiren stratejik bir dayanıklılık kalkını olarak değerlendirilmelidir. Süreç, dış aktörlerin etnik fay hatlarını müdahale aracına dönüştürmesini zorlaştıracaktır.
- İsrail; Doğu Akdeniz'den Balkanlar'a, Kızıldeniz'den Afrika Boynuzu'na, enerji hatlarından bağlantısallık koridorlarına uzanan geniş bir alanda Türkiye ile rekabet etmeyi amaçlamaktadır. Yunanistan ile imzalanan savunma anlaşması veya Somaliland'ın tanınması, bu hedefin güncel çıktılarıdır. İsrail'in Türkiye'yi çevrelemeyi ve dışlamayı hedefleyen ittifak arayışları ile diplomatik hamleleri dikkatle takip edilmelidir.
- Türkiye; bölge devletlerinin egemenliğini ve kapasitesini güçlendiren, stratejik alternatifsizliği önleyen, adil, katılımcı ve çoğulcu bir güvenlik mimarisi sunan pozitif bir alternatif üretmeyi amaçlamaktadır. Zira İsrail yayılmacılığının sınırını, nihayetinde çevresindeki devlet ile toplumların ne ölçüde egemen, bütünleşmiş ve dirençli olacağı belirleyecektir.

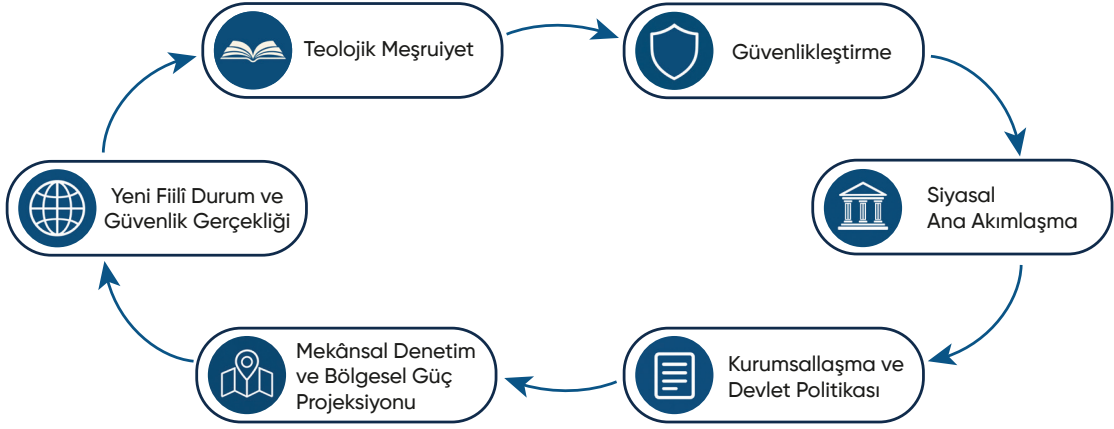
GİRİŞ

İsrail; uluslararası hukuk ve 1967 sınırları doğrultusunda kendi egemenliği altında kabul edilen alanların ötesinde toprak, nüfus, hukuk, güvenlik ile siyasal etki üzerindeki fiilî denetimi ve işgalini genişleten, derinleştiren veya kalıcılaştıran söylem, politika ile uygulamaları kurumsal ve ısrarlı bir şekilde sürdürmektedir. Bu durum da İsrail yayılcılığının özünü oluşturmaktadır. Burada esas belirleyici ölçüt; söz konusu uygulamanın mekânsal ya da siyasal denetim üretmesinin yanı sıra bu denetimin fiilî bir işgale dönüşmesi, işgali kurumsallaştırması veya sonraki müdahaleleri kolaylaştıran kalıcı bir hareket alanı oluşturmaktır. Bu çerçevede söz konusu yayılcılık, bölgesel barış ve istikrarın yanı sıra uluslararası güvenlik açısından da risk üretmektedir.

İsrail yayılcılığı; çoğu zaman güvenlik kaygıları, ideoloji, din, siyonizm veya askerî üstünlük gibi farklı veya tekil nedenlerle açıklanmaktadır. Oysa toprak ve egemenlik taleplerinin üretilmesi, ardından devlet politikasına dönüşmesi ve bölgesel ölçekte uygulanması; bu unsurların birbirini beslediği daha karmaşık bir süreç olduğuna işaret etmektedir. Teolojik ve tarihsel anlatılar yayılcı taleplere bir meşruiyet repertuarı sunmakta, İsrail toplumundaki etnomilliyetçi ve militarist dönüşüm bu repertuarı siyasal programa taşımaktadır. Ayrıca askerî-istihbarat kapasitesi ile ABD'nin sağladığı askerî, ekonomik ve diplomatik destek sayesinde söz konusu programın sahada uygulanabilmesi mümkün hâle gelmektedir.

Söz konusu süreçte özellikle dikkat çeken husus, daha önce siyasi sistemin çerperinde kalan veya radikal kabul edilen toprak, egemenlik ve yerleşim taleplerinin giderek siyasi tartışmaların olağan ve merkezî unsurlarına dönüşmesidir. Nitekim radikal sağın hem siyasal hem de toplumsal açıdan ana akımlaşması ile işgal ve yayılcılığın normalleşmesi arasında belirgin bir paralellik bulunmaktadır. Kamuoyu araştırmaları, yerleşimci işgali İsrail'in güvenliği açısından olumlu gören tutumların da özellikle İsraililer arasında geçmişe kıyasla güçlendiğini göstermektedir. Dolayısıyla radikalleşme; İsrail toplumundaki siyasal çoğulculuk, uzlaşma zemini ve ılımlı kesimlerin hareket alanı bakımından da dikkate alınması gereken bir dinamik hâline gelmektedir.

Bu noktada İsrail yayılcılığının kendisini hangi araçlarla meşrulaştırdığı kritik önem taşımaktadır. Yayılcılık; tek ve açık bir "genişleme" doktrini üzerinden değil, aksine tarihsel ve teolojik hak iddiaları,

Şekil 1: İsrail Yayılmacılığının Döngüsel Üretimi, Güvenikleştirme ve Normalleşme Mekanizması

Not: Oklar doğrusal bir nedensellik kurmamakta, mekanizmaların birbirini beslediği döngüsel ilişkiyi göstermektedir.

güvenlik ve beka söylemi, hukuki-idari düzenlemeler, işgal politikaları, demografik müdahaleler ve askerî zorunluluk argümanlarının birbirini tamamladığı çok katmanlı bir meşruiyet sistemi içerisinde ilerlemektedir. Böylelikle işgal ve egemenlik alanının genişletilmesi; siyasal bir tercih olmaktan çıkarılarak tarihsel hakkın gerçekleştirilmesi, toplumsal güvenliğin sağlanması veya gelecekteki tehditlerin önlenmesi için zorunlu bir politika olarak topluma sunulabilmektedir.

Raporun temel savı, İsrail yayılmacılığının tek bir etken veya dinamikle açıklanamayacağıdır. Teolojik hak iddiası yerleşimi meşru ve gerekli bir ulusal faaliyet olarak tanımlayıp topluma sunmakta, dinî siyonist ve radikal aktörlerin siyasal kurumlar içerisindeki ağırlığının artması bu iddiayı somut programa dönüştürmekte, işgalin genişlemesi hukuki-idari bütünleşmeyi teşvik etmektedir. Güvenlik söylemi ve yayılmacılığın bir zorunluluk olarak güvenikleştirilmesi ise ortaya çıkan fiilî denetimi korumayı ve yayılmacılığı stratejik zorunluluk biçiminde sunmaktadır. Askerî kapasite ile dış destek, bu sürecin işgal altındaki toprakların yanı sıra İsrail'in yakın çevresinde ve bölgesel düzende uygulanabilmesinin maddi koşullarını sağlamaktadır.

Öte yandan söz konusu ilişki tek yönlü de değildir. **Savaşlar ve oluşturulan fiilî kontrol ağları; güvenlik korkusunu sürekli yeniden üretmekte, siyasal radikalleşmeyi hızlandırmakta ve teolojik-egemenlikçi talepleri daha uygulanabilir hâle getirmektedir. Bu kapsamda ideoloji, siyaset ve maddi kapasite arasında kendisini yeniden üreten döngüsel bir ilişki ortaya çıkmaktadır.** Bu açıdan raporun daha geniş düzeyde ıskı tuttuğu sorun, İsrail yayılmacılığının ne kadar genişlediğinin yanı sıra güvenliği nasıl tanımladığı ve üretmeye çalıştığıdır. Filistin'in siyasal ve mekânsal parçalanmasıyla birlikte etnik temizlik ile soykırıma, sürekli askerî üstünlüğe, çevre ülkelerde hareket serbestisine ve karşı tarafların kapasitesizleştirilmesine dayanan bir güvenlik anlayışı, İsrail'in kısa vadeli güvenlik kapasitesini artırabilir. Ancak bu durum; uzun vadede çatışma, güvensizlik ve istikrarsızlığı yeniden

üretecektir. Dolayısıyla İsrail açısından gerçek-kalıcı güvenliğin egemenliğe saygı, siyasal çözüm, karşılıklı güvenlik ve bölgesel istikrar üzerinden düşünülmesi gerekmektedir. Kapsayıcı ve istikrar odaklı bir güvenlik mimarisi, İsrail toplumunun uzun vadeli güvenliği ile barışı açısından da mevcut istikrarsızlık ve ayrışma temelli yaklaşımın ürettiği döngünün aşılmasına yönelik bir alternatif sunmaktadır. Buradan hareketle rapor; ideoloji, siyaset ve maddi kapasite arasındaki etkileşimi izleyerek İsrail yayılmacılığının hangi mekanizmalarla üretildiğini, uygulandığını ve olağanlaştırıldığını ortaya koymayı amaçlamaktadır.

BÖLÜM 1

İSRAİL YAYILMACILIĞININ ÜÇ BOYUTU

Yayılmacılık, siyasal tartışmalarda sıklıkla kullanılan fakat analitik sınırları çoğu zaman belirsiz bırakılan bir kavramdır. Kavram, en dar anlamıyla bir devletin mevcut sınırlarının ötesinde toprak kazanma ve egemenlik alanını genişletme yönündeki politika ile uygulamalarını ifade etmektedir. Ancak çağdaş yayılmacılık, yalnızca savaş yoluyla toprak ele geçirilmesi veya resmî ilhak biçiminde gerçekleşmektedir. Devletler; egemenlik alanlarını fiilî işgal, yerleşim politikaları, hukuki-idari düzenlemeler, nüfusun mekânsal dağılımına yönelik müdahaleler ve sınır ötesinde o ülkenin egemenlik hakkını ihlal ederek kurulan güvenlik rejimleri aracılığıyla da genişletebilir. Bu nedenle yayılmacılığı sadece değişen sınırlar üzerinden değerlendirmek; işgal ile yayılmacılığın daha kademeli, parçalı ve dolaylı biçimlerini görünmez kılma riski taşır.

Yayılmacılık kavramının aşırı genişletilmesi de benzer ölçüde sorunludur. Her sınır ötesi askerî operasyonu, her güvenlik tedbirini veya her bölgesel nüfuz arayışını yayılmacılık olarak adlandırmak; savunma, caydırıcılık, işgal, hegemonya ve ilhak arasındaki analitik ayrımları ortadan kaldırır. Bu meyanda yayılmacılığı belirleyen unsur, bir politikanın devletin mevcut egemenlik alanının ötesinde gerçekleştirilmesiyle sınırlı değildir. Aksine yayılmacılık; bu politikanın toprak, nüfus, güvenlik ve siyasal etki üzerindeki fiilî denetimi *genişletmesi, derinleştirilmesi* yahut *kalicılaştırmasıdır*. Dolayısıyla yayılmacılık, sahada üretilen sonuçlardan ve bu sonuçların zaman içinde *kurumsallaşmasından* hareketle incelenmelidir.

İsrail örneği, kavramın bu genişletilmiş biçimde ele alınmasını özellikle gerekli kılmaktadır. Zira İsrail, sınırları tam olarak tanımlanmamış ve uluslararası hukukun gerektirdiği sorumluluklara uymaktan kaçınan bir devlettir. Filistin, Suriye ve Lübnan topraklarını işgal altında tutması ve teopolitik argümanları meşrulaştırma veya işgali genişletme fırsatı olarak kullanması, yayılmacılığın her an mümkün olduğu bir ortama sebep olmaktadır. Dolayısıyla İsrail'in 1967 sonrasında işgal ettiği alanlarda ortaya çıkan düzen, tek bir egemenlik modeli veya değişmez bir "Büyük İsrail" planıyla açıklanamayacak kadar karmaşıktır. **Doğu Kudüs ve Golan Tepeleri'nde resmî ilhaka yönelen uygulamalar, Batı Şeria'daki sözde yerleşimciler vasıtasıyla yürütülen işgalin gün geçtikçe genişlemesi ve farklı hukuk rejimleri üzerinden ilerleyen kademeli bütünleşme,¹ Gazze'de etnik temizlik ve soykırıma ulaşan uygulamalar ile Lübnan ve Suriye'de askerî hareket alanları üzerinden oluşturulan fiilî işgal; aynı hukuki statüye ve siyasal mantığa sahip değildir.²** Buna karşılık söz konusu uygulamalar, İsrail'in uluslararası alanda tanınan egemenlik sınırlarının ötesindeki denetimini genişletmeleri ve kalıcılaştırmaları bakımından ortak bir analitik çerçevede değerlendirilebilir.

İsrail yayılmacılığı, farklı tarihsel dönemlerde alternatif mekanizmalarla üretilen çok boyutlu bir süreç olarak ele alınmalıdır. Dolayısıyla İsrail'in sınır ötesi faaliyetlerine yönelik güvenlik gerekçesi, uygulamaların sonuçlarını açıklamak için yeterli ve kendiliğinden nötr bir kategori olarak kabul edilmemelidir.

Netice itibarıyla İsrail yayılmacılığı; İsrail'in toprak, nüfus, hukuk, güvenlik ile siyasal etki üzerinden mevcut fiilî işgalini genişleten, derinleştiren ve kalıcılaştıran söylem, politika ile uygulamaların bütünü olarak tanımlanmalıdır. Bu anlamda İsrail tarafından resmî veya gayriresmî kanallar aracılığıyla yerleşimlerin genişletilmesi, farklı hukuk rejimleri aracılığıyla egemenlik alanının teşmil edilmesi,

nüfusun mekânsal dağılımının değiştirilmesi, tampon bölgeler oluşturulması ve askerî operasyonlar yoluyla bölgesel hareket serbestisinin artırılması şeklinde sunulan tüm eylemler; İsrail yayılcılığı ile işgalinin farklı biçimleri olarak değerlendirilmelidir.

Bu doğrultuda rapor, İsrail yayılcılığını birbiriyle ilişkili üç boyut üzerinden kavramsallaştırmaktadır:

- Toprak temelli yayılcılık,
- Hukuki-idari/kurumsal yayılcılık,
- Demografik yayılcılık.

Toprak Temelli Yayılcılık

Toprak temelli yayılcılık; bir devletin uluslararası alanda tanınan egemenlik sınırlarının ötesindeki alanlar üzerinde fiziksel varlık ve fiilî kontrol kurması, mevcut kontrolünü genişletmesi veya bu kontrolü kalıcılaştıracak mekânsal düzenlemeler gerçekleştirmesidir.³ Bu yayılcılık biçimi sadece savaş yoluyla toprak ele geçirilmesini ve resmî ilhakı kapsamaz. Etnik temizlik, zorla yerinden etme gibi fiilî işgal rejiminin kurulması veya genişletilmesi, toprağın müsadere edilmesi, askerî bölgelerin oluşturulması, ulaşım ile altyapı ağlarının yeniden düzenlenmesi, tampon alanların kurulması ve sınır hatlarının fiilen değiştirilmesi de toprak temelli yayılcılığın araçlarıdır.

Bu noktada belirleyici olan; kurulan kontrolün yeni yerleşimler, altyapı sistemleri, sınır düzenlemeleri veya kalıcı güvenlik alanları aracılığıyla uzun vadeli bir mekânsal düzene dönüştürülüp dönüştürülmediğidir. Toprak temelli yayılcılık, yalnızca bir alanın ele geçirilmesini değil ele geçirilen veya denetlenen alanın *geri dönüşü zorlaştıracak* şekilde yeniden düzenlenmesini ifade eder.⁴ İsrail örneğinde belli bir bölgede fiilî işgalin kurumsallaşması, toprak temelli yayılcılığın özünü oluşturmaktadır.

İsrail için toprak temelli yayılcılığın dönüm noktası Haziran 1967 Savaşı'dır (6 Gün Savaşı). Savaş neticesinde Batı Şeria, Doğu Kudüs, Gazze Şeridi, Golan Tepeleri ve Sina Yarımadası'nın İsrail kontrolüne geçmesi; devletin egemenlik alanı ile fiilî denetim alanı arasında günümüze kadar süren bir ayırım yaratmıştır. Ancak bu alanların tamamı aynı politikaya tabi tutulmamıştır. 1978 Camp David Sözleşmesi ve ardından 1979'da imzalanan Mısır-İsrail Barış Antlaşması uyarınca İsrail'in 1982'de Sina Yarımadası'ndan çekilmesi, toprak kazanımının İsrail politikası bakımından her durumda kalıcı ve geri döndürülemez olmadığını göstermiştir. Ancak Doğu Kudüs ve Golan Tepeleri'nde İsrail işgalinin kurumsallaşmasının yanı sıra Batı Şeria'da sözde yerleşimler ve bağlantılı altyapı üzerinden ilerleyen kademeli işgal, farklı toprak temelli yayılcılık politikalarının aynı tarihsel süreç içerisinde bir arada bulunabildiğini ortaya koymaktadır.

Batı Şeria bu boyutun en belirgin örneğini teşkil etmektedir. İsraillilerin toprak gaspı ile ileri kara-kolların kurulması, bunları birbirine ve İsrail'e bağlayan yolların inşa edilmesi ile Filistin topraklarının birbirinden kopuk alanlara ayrılması; belli bölgelerin işgalinin ötesinde bütün bölgeyi kapsayan planlı bir işgal sürecidir. Bu süreçte sözde yerleşimler vasıtasıyla hem toprağa yönelik egemenlik iddiaları sahada görünür kılınmakta hem de Filistin'in coğrafi bütünlüğünü sekteye uğratan fiilî durumlar üretilmektedir. Böylece sözde yerleşimler, toprak üzerinde kalıcı denetim kuran ve siyasal çözümün mekânsal koşullarını değiştiren bir *yayılcılık mekanizması* hâline gelmektedir.⁵

Fotoğraf 1: İsrail'in Batı Şeria'daki İşgali

Kaynak: Anadolu Ajansı.

Toprak temelli yayılcılık ayrıca doğrusal bir sınır genişlemesi olarak düşünülmemelidir. İsrail yayılcılığı; çoğu zaman kesintisiz bir toprak parçasının bütünüyle ele geçirilmesinden ziyade stratejik noktaların, ulaşım hatlarının, yüksek arazilerin ve yerleşim bloklarının denetlenmesi üzerinden ilerlemektedir. Bunun neticesinde ortaya çıkan yapı, resmî sınırın doğrudan ileri taşınmasından ziyade farklı statülere sahip fakat güvenlik ve fiilî işgal sistemi içerisinde birbirine bağlanan parçalı bir işgal coğrafyasıdır. Bu durum; yayılcılığın çağdaş biçimlerinin "daha fazla toprak" edinme amacının yanı sıra bir alanın kullanımı, erişilebilirliğini ve gelecekteki siyasal statüsünü belirleme kapasitesi üzerinden de değerlendirilmesi gerektiğini ortaya koymaktadır.

Hukuki-İdari/Kurumsal Yayılmacılık

Toprak temelli yayılmacılık “nerenin kontrol edildiği”, hukuki-idari yayılmacılık ise bu kontrolün “hangi kurumlar ve hukuk rejimleriyle yönetilip kalıcılaştırıldığı” ile ilgilidir. **Hukuki-idari yayılmacılık; bir devletin hukukunu, kurumlarını ve düzenleme yetkisini uluslararası alanda kendi egemenliği altında kabul edilmeyen alanlara taşıyarak fiilî işgali kurumsallaştırmasıdır.** Askerî emirler, belediye ve planlama yetkileri, arazi tahsisi, altyapı düzenlemeleri ve farklı nüfus gruplarına uygulanan değişken hukuk rejimleri;⁶ resmî ilhak ilan edilmeksizin ilhaka benzer sonuçlar üretmektedir.

İsrail örneğinde bu süreç; Doğu Kudüs’te İsrail hukukunun doğrudan uygulanması, Batı Şeria’da ise askerî yönetim, yerleşimlerin İsrail hukuki-idari sistemine bağlanması ve fiilî uygulamaların sonradan yasallaştırılmasıyla ilerlemektedir.⁷ **Aynı coğrafyada İsraili yerleşimciler ile Filistinlilerin farklı hukuk rejimlerine tabi olması, toprağın aşamalı biçimde bütünleştirildiği fakat Filistinli nüfusun siyasal topluluğun dışında tutulduğu bir egemenlik düzeni üretmektedir.**⁸ Dolayısıyla böylesi bir egemenlik; hangi mahkemenin yetkili olduğu, kimin inşaat ruhsatı alabildiği, kamu kaynaklarının hangi yerleşim projelerine yönlendirildiği, hangi yolların kimler tarafından kullanılabildiği gibi hususlar üzerinden gündelik olarak icra edilmektedir.

Planlama ve ruhsatlandırma sistemi, bu mekanizmanın görünür örneklerinden biridir. İsrail, 1967 sonrasında Batı Şeria’daki mevcut planlama mevzuatını askerî emirlerle değiştirerek Filistinlilerin temsil edildiği yerel ve bölgesel planlama kurullarının yetkilerini İsrail Sivil İdaresi bünyesindeki kurumlara aktarmıştır. C Bölgesi’nde Filistinlilerin yapılaşmasına imkân verilmemesi, ruhsat başvurularının reddedilmesi ve İsrail makamlarına göre ruhsatsız sayılan yapıların yıkılması; idari düzenlemelerin mekânsal sonuçlarını göstermektedir. Buna karşılık Yahudi işgalciler için hazırlanan imar planları, altyapı yatırımları ve sonradan yasallaştırma mekanizmaları; Yahudilerin aynı alanda genişlemesini kolaylaştırmaktadır.⁹ Hukuk burada mevcut bir toprak denetimini sadece düzenlemekle sınırlı değildir. Buna göre sözde yerleşim, hareket ile gelişme imkânlarını eşit olmayan ve hiyerarşik biçimde dağıtarak bir denetim coğrafyası üretmektedir.

Bahsi geçen ikili yapı, hukuki-idari yayılmacılığın yetki genişlemesinin ötesinde nüfus grupları arasında kurumsallaşmış bir ayırım (apartheid) rejimi oluşturduğunu göstermektedir. Uluslararası Adalet Divanı, 19 Temmuz 2024 tarihli görüşünde İsrail’in mevzuat ve uygulamalarının Doğu Kudüs’te ve işgal altındaki topraklarda sözde yerleşimci Yahudiler ile Filistinliler arasındaki ayrılığı sürdürdüğünü; bu yüzden Her Türlü Irk Ayrımcılığının Ortadan Kaldırılması Sözleşmesi’nin ırksal ayırım ve apartheid uygulamalarını yasaklayan 3. maddesini ihlal ettiğini belirtmiştir.¹⁰ Bu değerlendirme; farklı hukuk rejimlerinin sadece bireysel haklar bakımından değil toprağa erişim, ikamet, hareketlilik ve siyasal katılım olanaklarını birbirinden ayırarak parçalı ve hiyerarşik bir düzen kurduğunu açıkça ortaya koymaktadır.

Literatürde “kademeli” veya “fiilî ilhak” olarak tanımlanan bu süreç,¹¹ egemenliğin tek bir kararla değil biriken hukuki ve bürokratik uygulamalar aracılığıyla genişletilebildiğini göstermektedir. Bu nedenle hukuki-idari/kurumsal yayılmacılık, toprak temelli yayılmacılığın ardından gelen tali bir düzenleme

aşaması değildir. Fiziksel kontrolü kalıcılaştıran, gruplar arasındaki farklılığı yönetsel bir sisteme dönüştürerek hiyerarşi kuran ve gelecekteki resmî egemenlik iddiaları için kurumsal zemin hazırlayan bir yayılmacılık mekanizmasıdır.

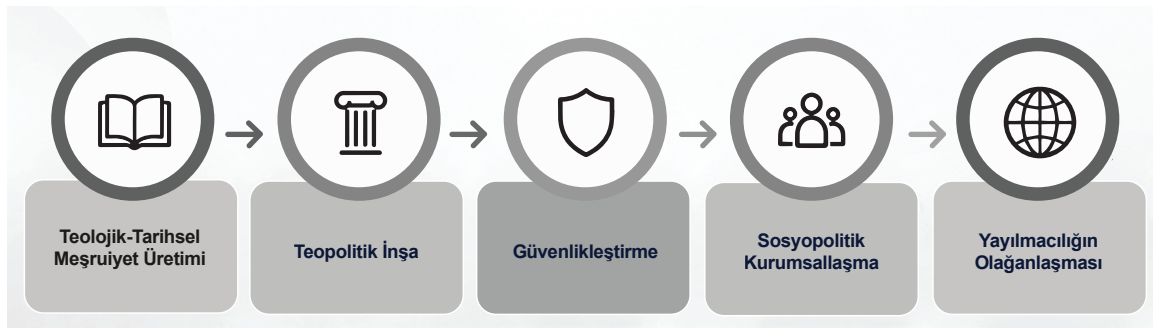
Demografik Yayılmacılık

Demografik yayılmacılık, bir devletin kontrol ettiği veya egemenlik iddiasında bulunduğu alanların nüfus bileşimini kendi siyasal ve bölgesel hedefleri doğrultusunda değiştiren politika ile uygulamaları ifade eder. Diğer bir deyişle toprak temelli yayılmacılık bölgenin kontrolüne odaklanırken demografik yayılmacılık ise o bölgede bulunma, kalma ve hareket etme imkânlarının nüfus grupları arasında nasıl dağıtıldığına odaklanır. **Belirli bir nüfusun bölgeye yerleştirilmesinin yanı sıra başka bir nüfusun yerinden edilmesi, ikamet ve geri dönüş haklarının sınırlandırılması, yapılaşmanın engellenmesi ve toplulukların bölgesel olarak parçalanması da bu kapsamdadır. İsrail'in Gazze'deki uygulamalarında görüldüğü üzere bunun bir adım ötesi ise zorla göç, etnik temizlik ve soykırımdır.** Burada belirleyici ölçüt, nüfus ile toprak arasındaki ilişkiyi kalıcı bir biçimde yeniden düzenleyen sistematik uygulamalardır.

İsrail örneğinde Yahudi nüfusun 1967'de işgal edilen alanlara yerleştirilmesi, Filistinlilerin yapılaşma ve ikamet imkânlarının sınırlandırılması, yerleşim alanlarının birbirinden koparılması¹² ile Filistinli nüfusun doğum oranlarının kontrol edilmesi;¹³ demografik dönüşümün birbiriyle bağlantılı araçlarıdır. Doğu Kudüs'te ikamet statüsü, imar politikaları ve belediye sınırları;¹⁴ Batı Şeria'da yerleşimler, arazi kullanımı ve hareket kısıtlamaları bu sürecin farklı biçimlerini oluşturmaktadır. Bu boyut, belirli bir bölgede kimlerin yaşayabileceğini ve hangi koşullarda kalabileceğini belirleme yoluyla da genişletildiğini ortaya koymaktadır.¹⁵

7 Ekim sonrasında Gazze'de İsrail tarafından gerçekleştirilen işgal, etnik temizlik ve soykırım süreci; demografik yayılmacılığın zorlayıcı ve mekânsal boyutlarını görünür hâle getirmiştir. Tekrarlanan tahliye emirleri, nüfusun giderek daralan bölgelere hapsedilmesi, konut ve sivil altyapının yok edilmesi, tampon bölgeler ve askerî koridorların genişletilmesi ile saldırılar sırasında yerinden edilenlerin yaşadıkları bölgelere dönüşünün sınırlandırılması geçici nüfus hareketleri olarak değerlendirilemez.¹⁶ Bu durum, Gazze'de nüfus ile toprak arasındaki ilişkinin Filistinliler aleyhine ve İsrail lehine uzun vadeli olarak yeniden düzenlendiği bir süreç başlatmıştır.

Şekil 2: Yayılmacılığın Olağanlaştırılması

Son tahlilde bu üç boyut birbirini tamamlayan yayılmacılık mekanizmalarıdır:

- Toprak temelli yayılmacılık mekânın kontrol edilmesini,
- Hukuki-idari yayılmacılık, bu kontrolün kurumlar ve hukuk rejimleri vasıtasıyla kalıcılaştırılmasını,
- Demografik yayılmacılık, söz konusu mekânda kimlerin hangi statü ve koşullarda yaşayabileceğinin belirlenmesini ifade eder.

Bu ayırım, İsrail yayılmacılığının tek bir politika veya yalnızca resmî ilhak üzerinden açıklanamayacağını göstermektedir. İzleyen bölümlerde bu farklı biçimlerin hangi ideolojik, siyasal ve maddi koşullar altında üretildiği incelenecek; teolojik-tarihsel meşruiyet söylemlerinin, İsrail toplumundaki siyasal dönüşümün ve devletin askerî-jeopolitik kapasitesinin yayılmacı politikaların oluşması ile normalleştirilmesindeki karşılıklı etkisi ele alınacaktır.

BÖLÜM 2

TEOLOJİK-TARİHSEL MEŞRUIYET ÜRETİMİ VE TEOPOLİTİK İNŞA

İsrail yayılcılığının meşruiyet zemini, yalnızca güvenlik ihtiyaçları veya modern milliyetçi egemenlik anlayışıyla açıklanamaz. *Eretz Yisrael* (İsrail Diyarı), vadedilmiş toprak, seçilmiş halk ve tarihsel dönüş anlatıları farklı dönemlerde toprak üzerindeki hak iddialarını destekleyen güçlü bir sembolik repertuvar sunmuştur. Bu repertuvar içinde Eretz Yisrael, İsrail devletinin uluslararası alanda tanınan sınırlarıyla özdeş bir coğrafya ile sınırlı değildir. Söz konusu kavram, Yahudi halkı ile arasında tarihsel ve kutsal bir bağ bulunduğu kabul edilen daha geniş bir diyar/toprak tasavvurunu ifade etmektedir. Böylece belirli alanlar üzerindeki egemenlik talebi, daha önce engellenmiş veya eksik kalmış bir hakkın gerçekleştirilmesi şeklinde kurulabilmektedir. Bununla birlikte teolojik anlatılar, İsrail'in toprak politikalarını tek başına belirleyen değişmez tek bir neden olarak ele alınmamalıdır. Siyonist yerleşim ve yayılma düşüncesinin seküler milliyetçi, güvenlikçi ve ekonomik kaynakları da bulunmaktadır.

Bu doğrultuda raporda bahsi geçen teopolitika kavramı; dinî inançların siyaset üzerindeki genel etkisinin yanında "ilahi vaat", "kurtuluş" ve "kutsal toprak" anlayışlarının egemenlik iddialarını ve devlet pratiklerini yapılandırma biçimini ifade etmektedir. Teolojik anlamın siyasal programa ve bürokratik uygulamaya aktarılması ise *teopolitik tercüme* olarak kavramsallaştırılmaktadır. Teopolitik inşa üç aşamada işlemektedir. İlk olarak toprak kutsallaştırılarak egemenlik talebi müzakere edilemez hâle getirilmektedir. İkinci olarak devlet ve işgal faaliyetleri *geulah* (kurtuluş) sürecinin araçları olarak konumlandırılmakta böylece siyasal eylem tarihsel ve eskatolojik bir zorunluluk atfedilmektedir. Son olarak bu zorunluluk; işgalci hareketler, haham ağları, siyasal partiler ve devlet kurumları arasındaki etkileşim vasıtasıyla hukuki-idari adımlarla kurumsal uygulamalara çevrilmektedir. Bu süreçte teoloji; tek başına politika üretmemekle beraber hangi hedeflerin meşru, hangi tavizlerin kabul edilemez ve hangi fiilî uygulamaların ahlaken gerekli sayılacağını belirleyen normatif ufku şekillendirmektedir.

Toprak, Devlet ve Kurtuluş Süreci

İsraili aşırı dinci ve radikal çevrelere göre Yahudi kutsal metinlerinde toprak, halk ve ahit birbirinden ayrılmayan bir bütün olarak kurulmaktadır.¹⁷ Tekvin'de Hz. İbrahim'e ve soyuna verilen toprak vaadi daha sonraki dinsel yorumlarda Yahudi halkı ile *Eretz Yisrael* arasında tarihsel ve teolojik bir bağın kaynağı hâline gelmiştir. Bununla beraber Yahudi geleneğinin bu konuda yekpare olmadığını belirtmek elzemdir. Mesih'in gelişinden önce kitlesel dönüşü ve siyasal egemenlik kurulmasını reddeden yorumlar, vadedilmiş toprak inancının zorunlu olarak aktif yerleşim ve devletleşme talebi üretmediğini göstermektedir.¹⁸ Buna karşılık Nahmanides'e dayandırılan yorum, toprağa yerleşmeyi dinsel bir yükümlülük olarak kabul etmiş ve daha sonra dinî siyonist çevrelerin temel referanslarından biri olmuştur.¹⁹

Siyonizm; başlangıçta büyük ölçüde seküler bir ulus ve devlet kurma hareketi olarak şekillenmiş olsa da Yahudi kutsal metinlerindeki toprak, sürgün ve dönüş anlatılarını modern milliyetçi bir dil içinde yeniden yorumlamıştır.²⁰ Bu sayede dinî anlatılar; sadece inanç alanına ait referanslar olmaktan çıkarak tarihsel aidiyetin, ulusal kimliğin ve toprak üzerindeki hak iddiasının kaynaklarına dönüşmüştür.²¹ Bu dönüşümde kutsal anlatı bütünüyle sekülerleşmemiş, seküler milliyetçilik ile dinsel hafıza arasında

geçiş sağlayan çift anlamlı bir repertuvar hâline gelmiştir.²² *Eretz Yisrael*, bu nedenle hem tarihsel-millî yurdu hem de sınırları mevcut İsrail devletinden daha geniş olan "kutsal" coğrafyayı ifade edebilmiştir. Dolayısıyla burada anlaşılması gereken husus, teolojik metinlerin belirli tarihsel koşullarda hangi aktörler tarafından siyasal eylem programına dönüştürüldüğüdür.

Söz konusu dönüşümün başlıca kırılma noktası Haziran 1967 Savaşı'dır. Batı Şeria ve Doğu Kudüs'ün İsrail'in eline geçmesi, bazı dinî siyonist çevreler tarafından *geulah* sürecinin ilerlediğinin teolojik doğrulaması olarak yorumlanmıştır.²³ Bu meyanda Avraham Isaac Kook ve özellikle Zvi Yehuda Kook'un düşüncesinden beslenen mesiyani siyonizm; İsrail devletini *geulah* sürecinin²⁴ kurumsal aracı, toprak üzerinde egemenlik ve yerleşimi ise bu süreci ilerleten dinî ve siyasal bir edim olarak konumlandırmıştır. Buna göre kurtuluş, hâlihazırdaki hadiselerden kaynaklanmakta, onların vasıtasıyla gerçekleşmektedir ve kurtuluş süreci 1967 Haziran Savaşı ile başlamıştır. Dolayısıyla Yahudilerin tek gerçekliği olan *teshuvah* (Tanrı'ya dönüş, tövbe), diğer bir ifadeyle mesiyani kurtuluş artık gerçekliğin antitezi değildir. Kutsallık, kurtuluş ve tövbe gibi geleneksel dinî kategoriler artık siyonist girişimin tam da kendisinde somut bir hâle gelmiştir.²⁵

1974'te kurulan bir diğer radikal dinci örgüt olan Gush Emunim (İnananlar Bloku) hareketiyse Yahudilerin toprakla olan mistik bağını siyonist ideolojide merkezî bir role sahip olan Filistin topraklarında yerleşme ülküsüyle ilişkilendirmiştir. Bu çerçevede Batı Şeria, müzakere edilebilir bir güvenlik alanından ziyade Yahuda ve Samarya (Shomron) olarak adlandırılan kutsal-tarihsel coğrafya hâline gelmiş, böylelikle coğrafyanın uluslararası hukuki statüsü geri plana itilmiştir. El-Halil, Nablus ve Seylun gibi mekânlar kutsal tarih içindeki konumlarıyla anlamlandırılmıştır. Yerleşim faaliyeti de sıradan bir iskân faaliyetinden ziyade dinî bir görev ve *geulah* sürecine aktif katılım biçimi olarak sunulmuştur. Dolayısıyla topraktan çekilme, stratejik bir tavizden öte ilahi planın gerçekleştirilmesinden bir vazgeçiş olarak yorumlanmaya başlanmıştır. Gush Emunim üyeleri, kendilerinin özellikle II. Aliya (1904-1914) sürecinde Filistin'e gelerek siyonist yerleşimi başlatan öncülerin gerçek halefleri olduklarını iddia etmektedir. Böylelikle Gush Emunim, kendini miadını doldurduğu düşünülen klasik siyonizmi canlandırma misyonu da yüklenmiş olan bir yeniden doğuş hareketi olarak konumlandırmıştır.²⁶

Bu anlayışta devlet, yalnızca vatandaşlar arasındaki ilişkileri düzenleyen dünyevi bir kurum değildir. Devletin *reshit tsemihat ge'ulatenu* (kurtuluşumuzun yeşermesinin başlangıcı) olarak tanımlanması, devlet iktidarını Yahudi halkının tarihsel-dinî karakteriyle ilişkilendirmektedir. Nitekim 1977'de, İşçi Partisi hegemonyasının Herut ve Likud hareketinin lideri Menachem Begin'in başkanlığındaki bir hükûmetin seçilmesiyle sona ermesi, hâlihazırda İsrail tarafından işgal edilmiş topraklarda yayılmacılık ve kurumsallaşma açısından önemli bir dönüm noktası olmuştur. Hükûmetin kurulmasının ardından, Tarım Bakanı Ariel Şaron'un yönetiminde işgalcilerin sözde yerleşim inşaat hızı artmış ve Şaron; mali yardımlar, altyapı inşaatı ve yasal destek şeklinde hükûmetin desteğinden yararlanmıştır.²⁷ Bundan sonraki süreçte söz konusu anlayışın aynı çizgideki siyasi partilerde de benimsendiğini gözlemlemek mümkündür.

Son olarak dinî siyonist yerleşim hareketinin kendi içinde homojen olmadığını da hatırlatmak gerekir. Kookçu gelenek, devlete kutsal bir değer atfetmek ve sözde yerleşimlerin tahliyesine güçlü bir biçimde karşı gelmekle beraber devletle açık çatışma konusunda sınırlar da üretmiştir. Nitekim 1982’de Sina’dan, 2005’te Gazze’den çekilme süreçlerinde teolojik amaç ile devlet otoritesine bağlılık arasında gerilim yaşanmış olsa da bu, topyekûn bir kopuşa dönüşmemiştir.²⁸ Ayrıca sonraki kuşaklarda mesiyaniğin metafiziğin yerini kısmen toprağa fiziksel aidiyet, gündelik yerleşim pratiği ve “yerlilik” iddialarının almaya başladığı da bir vakıdır. **Bu durum; teolojik yoğunluk zayıflasa bile onun ürettiği mekânsal düzenin maddi çıkarlar, kurumsal rutinler ve yaşam biçimleri üzerinden devam edebileceğini göstermektedir.**²⁹

İşgalin Dil ve Söylem Yoluyla Normalleştirilmesi

Teolojik-tarihsel meşruiyet açık dinî referansların yanı sıra kullanılan siyasal kavramların çağrışımları ve söylemler vasıtasıyla da üretilmektedir. İbranice *hityashvut* ve *hitnahalut* sözcükleri arasındaki fark bu bakımdan önemlidir. İsrail toplumunda *hitnahalut*, özellikle 1967 sonrasında işgal edilen alanlardaki sözde Yahudi yerleşimlerini ifade eden daha tartışmalı bir kavramken *hityashvut*, siyonist ülke inşası, toprağın geliştirilmesi ve ulusal öncülük gibi “olumlu” çağrışımlar taşıyan bir ifade olarak kodlanmaktadır. Batı Şeria’daki yerleşim faaliyetlerinin *hityashvut* olarak adlandırılması, Yahudi perspektifinden “işgal altındaki bir alana nüfus aktarımı vasıtasıyla tarihsel ülkenin inşasının devamı” şeklinde yeniden çerçevelenmesini sağlamaktadır.

Benzer bir dil siyaseti, *sipuah* (ilhak) ile *ribonut* (egemenlik) arasındaki ayırmada görülmektedir. İlhak, devletin kendi sınırları dışındaki bir alanı tek taraflı bir biçimde bünyesine katmasını çağrıştıran İsrail sağıının kullandığı *ha-halat ribonut* söylemi, egemenliğin uygulanması anlamına gelmektedir. Bu ifade, yerel söylemde Filistinlilere vatandaşlık verilmeden Batı Şeria ve Gazze’nin kalıcı bir şekilde işgal edilmesinin bir örtmecesi olarak işlev görmektedir. Aynı zamanda, söz konusu alanların İsrail’e dışarıdan eklenmediği, Yahudi halkının kutsal-tarihsel ülkesinin zaten parçası olduğu varsayımına dayanır.³⁰ Böylece siyasal eylem, mevcut fakat henüz tam olarak gerçekleştirilmemiş egemenliğin hukuki ifadesi olarak sunulur.

Dinî siyonizm, Yahudi dinî geleneği ile Yahudi ulusal egemenliğini ve İsrail Diyarı’na dönüşü amaçlayan siyonist projeyi uzlaştıran kökten dinci düşünsel ve siyasal akımdır. Devletin kuruluşunu esas olarak seküler uluslaşma üzerinden okuyan işçi siyonizminden ve milliyetçi-güvenlikçi gerekçelere dayandıran revizyonist siyonizmden farklı olarak devlet, egemenlik ve yerleşime teolojik anlam yüklemektedir. Aynı zamanda, Mesih’in gelişinden önce Yahudi egemenliğinin kurulmasına tarihsel olarak mesafeli yaklaşan Haredi geleneklerden de ayrılmaktadır.

Dinî siyonist ekolün egemenlik anlayışıyla aynı çizgide olan radikal dinci grup *Tnu'at ha-Ribonut* (Egemenlik Hareketi) incelendiğinde bu söylemsel mekanizma açık bir biçimde görülmektedir. Hareket, Yahudi halkının *Eretz Yisrael* üzerindeki hakkını Kitab-ı Mukaddes'e dayanan "açık, kadim ve tartışmasız" bir hak olarak tanımlamakta ve güvenlik argümanlarını bu temel iddiayı destekleyen ilave meşruiyet kaynakları olarak kullanmaktadır. Böylelikle Egemenlik Hareketi ve yayın organı olan dergi; zaman içerisinde sistematik lobi faaliyetleri, medya iletişimi ve gençlik hareketleri aracılığıyla egemenlik kavramının halk tarafından nasıl anlaşıldığını değiştirmiştir. Hareketin 2026 tarihli vizyonunda tam İsrail egemenliğinin "Yahuda, Samarya ve Gazze dâhil" bütün *Eretz Yisrael* üzerinde uygulanmasının hedeflendiği belirtilmektedir.³¹ Burada teolojik, tarihsel, ahlaki, hukuki ve güvenlikçi gerekçeler; birbirinin alternatifi olmaktan ziyade aynı egemenlik talebini güçlendiren katmanlar olarak sunulmaktadır.

Tablo 1: Yahudi Teopolitik Söylem Setinden Bazı Örnekler

İbranice	Transkripsiyon	Türkçesi	Kullanım
ארץ ישראל	Eretz Yisrael	İsrail Diyarı	Mevcut devlet sınırlarından daha geniş tarihsel-dinî coğrafyayı ifade eder (kutsal-tarihsel vatan tasavvuru).
התיישבות	Hityashvut	Yerleşim	Kurucu, üretken ve olumlu siyonist çağrışım; Celile ve Necef için de kullanılır.
התנחלות	Hitnahalut	Yerleşim/ kolonileşme	1967 sonrası işgal altındaki alanlardaki sözde yerleşimlerle bağlantılı, daha tartışmalı kullanım
ריבונות	Ribonut	Egemenlik	Sağ söylemde ilhakın alternatifi; yeni toprak edinmekten çok mevcut hakkı gerçekleştirme iddiası
החלת ריבונות	Ha-halat ribonut	Egemenliğin uygulanması	İsrail hukukunun Batı Şeria'ya teşmilini normalleştiren başlıca formül
יהודה ושומרון	Yehuda ve Shomron	Yahuda ve Samarya	Batı Şeria'yı Kitab-ı Mukaddes coğrafyası ve Yahudi tarihsel mirası içinde kurar.
מאחזים	Ma'ahazim	İleri karakollar	Resmî izin olmadan kurulan, sonradan tanınan yerleşim noktaları
הסדרה	Hasdara	Düzenleme/ yasallaştırma	Filî yerleşimlerin veya ileri karakolların sonradan hukukileştirilmesi
ארץ ישראל השלמה	Eretz Yisrael ha-Shlema	Bütün İsrail ülkesi	Toprak bütünlüğü ve maksimalist egemenlik tahayyülü

Bahsi geçen kaynaklar, yayılmacı egemenlik taleplerinin nasıl meşrulaştırıldığını gösteren metinler olarak okunabilir. Bu dilin önemi, siyasal taleplerin sınırlarını değiştiriyor olmasından kaynaklanmaktadır. Filistin topraklarının Yahuda ve Samarya, ilhakın "egemenliğin uygulanması" ve yerleşimlerin "ülkenin inşası" olarak adlandırılması, tartışmanın başlangıç varsayımlarını dönüştürmektedir. Böyle bir dil içinde toprak tavizi pragmatik bir politika tercihi olmaktan çıkarak tarihsel haktan vazgeçme, kutsal mirası bölme veya kurtuluş sürecini geriye çevirme anlamı kazanmaktadır.

Teopolitik İnşa: Kutsal Haktan Devlet Pratiğine

Teolojik-tarihsel söylemin yayılcılık bakımından belirleyici hâle gelmesi, bu fikirlerin siyasal partiler ve devlet kurumları tarafından seçilerek hukuki ve idari programa dönüştürülmesine bağlıdır. Diğer bir deyişle teolojik-tarihsel hak iddiaları devlet politikasına doğrudan “Tanrı böyle emretmektedir.” biçiminde aktarılmaz; kamu yönetiminin teknik dili içinde yeniden formüle edilir. “Yahuda ve Samarya’da egemenlik”, “düzenleme”, “sivilleştirme”, “sahada gerçeklik oluşturma” gibi ifadeler; ilahi-tarihsel hak anlayışını uygulanabilir bir egemenlik programına çevirmektedir. **Bu tercüme sayesinde yayılcılık, ilhak ve işgal, Yahudi halkının zaten sahip olduğu egemenlik hakkının uygulanması şeklinde sunulmaktadır. Bunun sonucunda tartışmalı siyasal tercihler, teknik hukuki veya idari zorunluluk görünümü kazanmaktadır.**

Mevzubahis dönüşümün önemli aşamalarından biri 2018 tarihli Ulus Devlet Temel Yasası’dır. Yasanın 7. maddesi, Yahudi yerleşiminin geliştirilmesini “ulusal değer” olarak tanımlamakta ve devletin yerleşimlerin kurulması ile güçlendirilmesini teşvik edeceğini belirtmektedir.³² Söz konusu maddede Batı Şeria’dan açıkça söz edilmediği için tek başına bir ilhak hükmü olarak okunamayacağına yönelik argümanlar olsa da³³ yasanın Yahudi yerleşimini anayasal nitelikte bir değere dönüştürmesi, teolojik-tarihsel yerleşim anlayışının devletin temel normatif çerçevesine taşındığını açıkça ortaya koymaktadır.

Teolojik repertuvar ile somut devlet programı arasındaki bağlantı Aralık 2022’de kurulan 37. hükûmetin ilkelerinde daha açık biçimde görülmektedir. Metin, Yahudi halkının bütün *Eretz Yisrael* üzerinde “münhasır ve tartışılmaz” hakka sahip olduğu ifadesiyle başlamakta; ardından hükûmetin Celile, Necef, Golan ve “Yahuda ve Samarya” dâhil olmak üzere ülkenin bütün bölgelerinde yerleşimi geliştireceğini belirtmektedir.³⁴ Burada tarihsel hak iddiası ile sözde yerleşim politikasının aynı paragrafta kurulmasının tesadüf olmadığını belirtmek gerekir. Böylelikle sözde yerleşim, önceden tanımlanmış münhasır hakkın sahadaki maddi ifadesi hâline getirilmekte ve işgal normalleştirilmektedir. 37. hükûmet kurulurken radikal Dinî Siyonizm Partisi ile yapılan koalisyon anlaşmasının 118. maddesi, bu zincire hukuki-idari egemenlik hedefini eklemiştir. Madde, başbakanın uygun zamanlamayı ve ulusal-uluslararası çıkarları gözeterek İsrail egemenliğinin Yahuda ve Samarya’ya uygulanmasını öngören politikayı geliştireceğini belirtmektedir.³⁵

Koalisyon anlaşmasında belirlenen hedef kısa süre sonra idari yetki dağılımına da yansımıştır. 23 Şubat 2023 tarihinde Binyamin Netanyahu’nun da imzasıyla Savunma Bakanı Yoav Gallant ile Savunma Bakanlığı bünyesinde ek bakan olarak görevlendirilen Bezalel Smotrich arasında imzalanan yetki paylaşımına ilişkin mutabakat belgesi,³⁶ Batı Şeria’nın C Bölgesi’ndeki sivil yönetime ilişkin yetkilerin önemli bir bölümünü Smotrich’in denetimine vermiştir. Düzenlemeyle Savunma Bakanlığı içerisinde Smotrich’e bağlı bir Yerleşim İdaresi kurulması; yerleşimlerin planlanması, arazi tahsisi ve kaydına yönelik uygulamaların bu yapı tarafından yönlendirilmesi öngörülmüştür.³⁷ Askerî ve güvenlik yetkileri bölge komutanlığında kalmakla birlikte sivil yönetimin önemli bir bölümünün seçilmiş bir bakana bağlı bürokratik bir yapıya taşınması, koalisyon metnindeki egemenlik hedefini somut kurumsal kapasiteye dönüştürmüştür. Böylelikle

ha-halat ribonut; resmî bir ilhak ilanından önce planlama, arazi ve uygulama yetkilerini kimin kullandığını değiştiren idari bir süreç olarak işlemeye başlamıştır. **Böylelikle teolojik-tarihsel repertuvarın üç aşamalı bir siyasal inşa sürecine girdiği görülmektedir: (1) Bütün ülke üzerinde hak iddia edilmekte, (2) yerleşim bu hakkın gerçekleştirilme aracı olarak sunulmakta, (3) fiilî kontrolün İsrail hukuku ve kurumlarıyla bütünleştirilmesi egemenliğin uygulanması biçiminde programlaştırılmakta ve idari yetki düzenlemeleri yoluyla kurumsallaştırılmaktadır.**

Bahsi geçen inşanın söylemsel olduğu kadar örgütsel bir süreç olduğunu da not etmek gerekmektedir. Diğer bir deyişle bu durum; teolojik söylemin devleti dışarıdan ele geçirmesinden ziyade dinî siyonist ve sözde yerleşimci aktörlerin zaman içinde siyasal partilere, hükûmet kurumlarına ve karar alma süreçlerine yerleşmesiyle açıklanmalıdır. Haham ve yeşiva ağları, yerleşimci hareketler, bölgesel konseyler, sivil toplum kuruluşları, siyasal partiler ve devlet kurumları arasında kurulan ilişkiler; teolojik meşruiyetin politikaya aktarılmasını sağlamaktadır.³⁸ Söz konusu aktörlerin önce sahada ileri karakollar kurmasının ardından devlet kurumlarının bu fiilî durumları altyapı, güvenlik, bütçe ve hukuki düzenlemeler yoluyla tanınması, toplumsal hareket ile devlet arasındaki ilişkinin tek yönlü olmadığını göstermektedir. Sözde yerleşimci ağların devlet aygıtına nüfuz etmesi de daha önce hukuken istisnai veya geçici sayılan uygulamaların rutin kamu politikasına dönüşmesini kolaylaştırmaktadır.³⁹

Söz konusu örgütsel inşanın erken ve kurucu örneklerinden biri 1975'teki Sebastia girişimidir. Mercaz ha-Rav çevresinden beslenen Gush Emunim aktivistlerinin hükûmetçe engellenen yerleşim girişimleri, kitlesel seferberlik ve hareketin siyasal müttefiklerinin devreye girmesiyle dönemin Rabin hükûmetiyle bir uzlaşmaya dönüşmüş; aktivistlerin yakındaki Kadum askerî kampında sivil varlık kurmasına izin verilmiştir.⁴⁰ Başlangıçta geçici görünen bu düzenleme, daha sonra Kedumim işgalinin kurumsallaşmasına zemin hazırlamıştır. Bu vakada Kookçu teolojik öğretinin eylem stratejisine, hareketin seferberlik baskısının da devletçe tanınan kalıcı bir mekânsal düzene çevrildiği görülmektedir.⁴¹

Son tahlilde teolojik-tarihsel meşruiyet zemini, toprak ve egemenlik taleplerinin anlamını dönüştüren İsrail yayılmacılığının başlıca mekanizmalarından biridir. Bu repertuvar, belirli alanları Yahudi halkına ait ülkenin henüz bütünüyle egemenlik altına alınmamış parçaları olarak kurmaktadır. İşgali ulusal-dinî bir görev, egemenliğin genişletilmesini ise tarihsel hakkın gerçekleştirilmesi şeklinde sunarak toprak üzerindeki fiilî kontrolün normalleştirilmesine katkıda bulunmaktadır. Ancak bu meşruiyetin devlet politikasına dönüşebilmesi; dinî siyonist ile yerleşimci aktörlerin siyasal kurumlar içindeki ağırlığının artmasına, daha geniş güvenlik ve milliyetçilik söylemleriyle ittifak kurmasına ve devletin maddi kapasitesine erişmesine bağlıdır.

Hristiyan Siyonizmi

Hristiyan siyonizmi; kısaca modern İsrail devletinin kuruluşunu, Yahudilerin tarihsel İsrail topraklarına dönüşünü ve bu topraklar üzerindeki Yahudi egemenliğini İncil'deki ahit ve kehanetlerin gerçekleşmesiyle ilişkilendiren teolojik-siyasal yaklaşımları ifade etmektedir. Bu yaklaşım bütün

Evanjelicleri kapsamadığı gibi İsrail'e verilen Evanjelic destek de yalnızca "Mesih'in dönüşü"ne ilişkin eskatolojik beklentilerden kaynaklanmamaktadır. Kiliselerin Yahudilere yönelik tarihsel tutumlarıyla hesaplaşma, Yahudilerin İncil tarihindeki konumu, "İsrail'i kutsayanların kutsanacağı" inancı, ortak "Yahudi-Hristiyan değerleri", İsrail'in bir müttefik olarak görülmesi ve İslamofobik eğilimler bu desteği besleyen diğer unsurlardır.⁴² Öte yandan Amerikan Evanjelicleri arasında İsrail, Filistinliler ve iki devletli çözüm konusunda belirgin teolojik ve kuşak farklılıkları bulunmaktadır.⁴³ Bu nedenle Hristiyan siyonizmini homojen bir inanç sistemi yerine İsrail'e desteği farklı dinî ve siyasal gerekçelerle örgütleyen geniş bir söylem ile hareket alanı olarak değerlendirmek gerekir.

Hristiyan siyonizminin teopolitik önemi, Yahudi halkı ile toprak arasındaki teolojik-tarihsel bağın Hristiyan bir siyasal eylem repertuarına tercüme edilmesinde ortaya çıkmaktadır. Bu ilişki, sadece Amerikan Evanjeliclerinin İsrail'e kendiliğinden yönelen tek taraflı ilgisinin sonucu değildir. İsraili devlet görevlileri, Yahudi kuruluşları ve lobisi ile Evanjelic liderler; din diplomasisi, hac ve turizm faaliyetleri, medya ağları, bağış kampanyaları ve siyasal savunuculuk aracılığıyla bu ittifakın kurumsal altyapısını birlikte oluşturmuştur.⁴⁴ Dolayısıyla teopolitik yakınlık; ABD'deki seçmenler ile siyasal liderlerin harekete geçirilmesini, İsrail'e mali destek sağlanmasını ve İsrail'in güvenlik ile egemenlik taleplerinin Amerikan kamuoyunda savunulmasını mümkün kılan ulusötesi bir ağ içerisinde dolaşıma girmektedir.

İsraili siyasetçilerin İncil merkezli tarih ve egemenlik dilini Hristiyan siyonist çevrelerle ilişkilerinde kullanmaları bu ilişkiyi görünür kılmaktadır. Netanyahu, 2010'da "Christians United for Israel" toplantısında Hristiyan siyonizminin modern Yahudi siyonizminden önce ortaya çıktığını ve onu mümkün kıldığını savunmuş; iki kitapta da geçen peygamberlere atıfla "İncil'in halkının İncil'in toprağında" bulunduğunu ifade etmiştir.⁴⁵ Netanyahu'nun kendisi her ne kadar mesihanik dinî siyonist gelenek içerisinde konumlanmasa da bu söylem; İncil anlatısını tarihsel süreklilik, siyasal egemenlik ve güncel meşruiyet arasında bağ kuran ortak bir dile dönüştürmektedir. Benzer biçimde Knesset Başkanı Yuli Edelstein, 2017'de Hristiyan liderlerin katıldığı Knesset toplantısında 1967'de Doğu Kudüs'ün işgalini kadim kehanetlerin gerçekleşmesi olarak sunmuş ve Kudüs'ün bölünmezliği çağrısında bulunmuştur.⁴⁶ Böylelikle kutsal metinlerdeki geçmiş anlatısı, mevcut sınır ile egemenlik taleplerini doğrulayan ve ABD ile İsrail arasında kurulan güçlü bir kaynağa çevrilmiştir.

Bu teopolitik ittifakın yayılcılık bakımından en önemli sonucu, tartışmalı toprakların uluslararası hukuk ile işgal kavramları yerine kutsal tarih ve ilahi vaat üzerinden yeniden adlandırılabilmesidir. Batı Şeria'nın "Yahuda ve Samarya", yerleşim faaliyetlerinin ise işgal altındaki topraklara nüfus aktarımından ziyade Yahudilerin tarihsel yurtlarına dönüşü olarak sunulması, toprak üzerindeki egemenliği müzakereye açık bir siyasal sorun olmaktan uzaklaştırmaktadır. Hristiyan siyonist kuruluşların Kudüs'ün İsrail'in başkenti olarak tanınması ve ABD Büyükelçiliğinin buraya taşınması yönündeki seferberliği ise bu söylemin somut dış politika taleplerine tercüme edilmesinin belirgin örneklerinden biridir.⁴⁷ 7 Ekim 2023 sonrasında Batı Şeria'daki işgalci liderlerin ilhak taleplerine destek sağlamak amacıyla Amerikan Cumhuriyetçi sağ ve Evanjelic çevrelerle ilişkilerini yoğunlaştırması da aynı mekanizmanın güncel sürekliliğini göstermektedir.⁴⁸

Hristiyan siyonizmi, ABD'nin İsrail politikasının veya İsrail yayılmacılığının tek başına açıklayıcısı değildir. Stratejik ittifak, askerî ve teknolojik iş birliği, Amerikan iç siyasetindeki rekabet ile bölgesel güç dengeleri bu ilişkinin diğer belirleyicileridir. Hristiyan siyonist ağların özgül işleviyse İsrail'in tarihsel ve teolojik egemenlik iddialarına; Amerikan siyasetinde lobiler aracılığıyla dinî bir meşruiyet, örgütlü bir toplumsal taban ve siyasal baskı kapasitesi kazandırmasındadır. Dolayısıyla Hristiyan siyonizminin İsrail yayılmacılığının teopolitik ve tarihsel meşruiyeti içindeki yerini; İsrail içinde üretilen kutsal tarih anlatısının sınırları aşarak diplomatik ve maddi desteğe dönüşmesi, ardından İsrail'in toprak ile egemenlik politikalarını güçlendiren bir dış kaynak olarak geri dönmesi şeklinde konumlandırmak mümkündür.

BÖLÜM 3

GÜVENLİKLEŞTİRME VE SOSYOPOLİTİK KURUMSALLAŞMA

İsrail açısından teolojik-tarihsel repertuvar, belirli toprak ile egemenlik taleplerini meşru ve ahlaki gösterebilecek bir anlam çerçevesi sağlamaktadır. **Çünkü yayılmacı fikirlerin siyasal etkisi ise meselenin güvenlikleştirilmesine, onları taşıyan aktörlerin toplumsal meşruiyet kazanmasına, siyasal kurumlara erişmesine ve daha geniş güvenlik söylemleriyle ittifak kurabilmesine bağlıdır.** Bu sebeple İsrail yayılmacılığının ikinci düzeyi, başlangıçta dinî siyonist ve yerleşimci çevrelerde vücuda getirilen taleplerin İsrail siyasetinde kabul edilebilir, uygulanabilir ve giderek olağan politika seçeneklerine dönüşme sürecidir.

Bu noktada sosyopolitik kurumsallaşma, toplumun tamamının yayılmacı bir programa açık destek vermesi anlamına gelmemektedir. Aksine daha önce marjinal veya radikal kabul edilen fikirlerin siyasal tartışmanın meşru sınırları içerisine girmesi; bu fikirleri savunan aktörlerin koalisyon kurma, bütçe dağıtma ve kamu politikası üretme kapasitesine ulaşmasıdır. Dolayısıyla kamuoyundaki çoğunluk eğilimleri ile siyasal karar alma gücünü birbirinden ayırmak elzemdir. Bir talep; toplumun çoğunluğu tarafından benimsenmeden de koalisyon aritmetiği, kurumsal mevzilenme ve güvenlik krizleri sayesinde devlet politikası üzerinde orantısız etki kurabilir. Ancak özellikle radikal sağın hem siyasi hem de toplumsal açıdan ana akımlaşmasıyla birlikte işgal ve yayılmacılığın normalleşmesi arasında da paralellik bulunmaktadır. Bu sebeple toplumun tamamı olmasa da önemli bir bölümünde radikal eğilimlerin olağanlaştığı net bir biçimde ifade edilebilir.

Söz konusu dönüşüm, üç bağlantılı mekanizma üzerinden gerçekleşmektedir. Süreklilik taşıyan çatışma ve şiddet deneyimi güvenliği diğer siyasi hedeflerin önüne yerleştiren bir kuşatma zihniyetini beslemekte; bu ortamda toprak tavizi ve Filistin egemenliği giderek daha fazla güvenlik tehdidi olarak kodlanmaktadır. Özellikle radikal sağ ve dinî siyonist aktörler, teopolitik taleplerini işgal ile yayılmacılık meselesini güvenlikleştirerek dile getirmekte ve beka meselesi olarak daha geniş kesimlere hitap eden bir dile tercüme etmektedir. Sözde yerleşimci hareketin partiler, bölgesel konseyler ve devlet kurumları içerisinde kurumsallaşması ise bu söylemsel yaklaşmayı planlama, bütçeleme, işgal ve iskân politikalarına dönüştürmektedir. Bu bağlam içerisinde 7 Ekim 2023 saldırıları, söz konusu mekanizmaları ortaya çıkarmaktan ziyade daha önce gelişmiş olan eğilimleri ve mevcut etkileşimi hızlandıran bir kırılma işlevi görmüştür.

Güvenlikleştirme, Kuşatma Zihniyeti ve Militarizasyon

İsrail toplumunda güvenliğin siyasal öncelikler hiyerarşisindeki merkezî konumu uzun süreli çatışmanın ürettiği toplumsal inanç ve anlam sisteminden kaynaklanmaktadır. "Çözümü güç çatışma" olarak da nitelendirilen bu yaklaşıma göre süreklilik taşıyan ve şiddet içeren çatışmalar; toplumların tehdidi anlamlandırmasını, kendi kimliklerini tanımlamasını ve siyasal seçenekleri değerlendirmesini sağlayan bir çatışma ethosu üretmektedir.⁴⁹ Güvenliğin üstün değer sayılması, grubun kendisini mağdur olarak algılaması, kendi amaçlarının haklılığına inanması, karşı tarafın niyetlerine güvenmemesi ve ulusal birlik talebi; bu ethosun başlıca bileşenleridir.⁵⁰ Söz konusu inançlar, başlangıçta toplumun şiddet koşullarıyla başa çıkmasını kolaylaştıran işlevsel uyarlamalar olsa da zamanla çatışmanın sürmesini sağlayan bilişsel ve siyasal engellere dönüşebilmektedir.

Güvenikleştirme, söz konusu dinamiklerin siyasal karar alma süreçlerine nasıl taşındığını açıklamaya imkân vermektedir. Kopenhag Okuluna göre güvenikleştirme, bir meselenin belirli bir siyasal topluluğun veya düzenin varlığına yönelmiş olağanüstü bir tehdit olarak sunulmasıdır. Bu tehdit tanımının ilgili toplumsal ve siyasal kesimlerce kabul edilmesi, normal siyasal usullerin dışına çıkan tedbirlerin gerekli ve meşru görülmesini kolaylaştırmaktadır. Dolayısıyla güvenikleştirme; nesnel bir tehdidin basitçe tespit edilmesinden ziyade tehdidin anlamlandırılması, hedef kitle tarafından benimsenmesi ve belirli politika araçlarının zorunlu seçenekler olarak kurulması sürecidir.⁵¹

Bu bağlamda incelendiğinde İsrail açısından Müslümanlar, Yahudi ulusal varlığına veya devletin fiziksel güvenliğine yönelen ve süreklilik taşıyan tehditler olarak çerçevelenmektedir. Bu durum da askerî operasyonlardan etnik temizlik ve soykırıma uzanan eylemlerin güvenlik politikaları şeklinde sunulmasını kolaylaştırmaktadır. Derin güvenikleştirme olarak adlandırılan bu durumda varoluşsal tehdit dili, siyasal tartışmanın ve kolektif kimliğin süreklilik taşıyan bir unsuruna dönüşmektedir.⁵² Güvenlik olağanüstülüğünün gündelik hayat içinde normalleşmesi ise literatürde "rutinleşmiş olağanüstülük" kavramıyla karşılanmaktadır.⁵³ Sonuç olarak toprak üzerindeki denetim ve askerî hareket serbestisi tartışılabilir siyasi tercihten ziyade ulusal varlığının korunmasının zorunlu bir koşulu olarak sunulabilmektedir.

"Kuşatma zihniyeti" olarak nitelendirilebilecek bu durum, dış dünyanın Yahudi halkına veya İsrail'e karşı kalıcı ve ayırım gözetmeyen olumsuz niyetler taşıdığı yönündeki kolektif inancı ifade etmektedir.⁵⁴ Holokost, savaşlar, terör saldırıları ve bölgesel düşmanlık deneyimleri bu algının tarihsel referanslarını oluşturmaktadır. Kuşatma zihniyetinin siyasal etkisi, farklı nitelikteki olayların aynı varoluşsal tehdit anlatısı içerisinde birleştirilmesinden ve güvenikleştirilmesinden kaynaklanmaktadır. İşte böyle bir çerçevede karşı tarafın talepleri sınırlı veya müzakere edilebilir çıkarlardan ziyade İsrail'in varlığını ortadan kaldırmaya yönelik daha geniş ve süreklilik taşıyan niyetin parçaları olarak okunabilmektedir.⁵⁵ Netice olarak güvenlik riski ile siyasal belirsizlik arasındaki ayırım daralmakta; karşılıklı taviz içeren çözümler, sağlayabilecekleri siyasal yarardan ziyade yaratabilecekleri en kötü güvenlik ihtimali üzerinden değerlendirilmektedir.

Mevzubahis kolektif ve sorunlu psikoloji, İsrail'de militarizasyonun tarihsel gelişimiyle bütünleşmektedir.⁵⁶ Militarizm, ordunun siyasal kararlar üzerindeki doğrudan ağırlığı kadar örgütlü güç kullanımının sivil toplum içerisinde etkili ve meşru bir sorun çözme yöntemi olarak kabul edilmesini ifade etmektedir.⁵⁷ Ayrıca askerî değerler, zorunlu askerlik, yedek sistemi ve askerî hizmetin yurttaşlık statüsü ile toplumsal kaynaklara erişim üzerindeki etkisi vasıtasıyla sivil hayatın içine taşınmış durumdadır.⁵⁸ Güvenlik elitleri, eski askerler, siyasi karar alıcılar ve savunma bürokrasisi arasındaki geçişkenlik de güvenlik dilinin kamu politikasındaki ayrıcalıklı konumunu sürekli yeniden üretmektedir.⁵⁹

Böylesi bir sosyal-psikolojik arka plana sahip bir yapının, toprak meselesini salt ideolojik aidiyet alanından çıkararak güvenliğin mekânsal koşulu olarak yeniden kurması kaçınılmazdır. Stratejik derinlik, savunulabilir sınırlar, yüksek arazilerin kontrolü, tampon bölgeler ve askerî hareket serbestisi gibi kavramlar; belirli alanların denetimini gelecekte ortaya çıkabilecek tehditlere karşı zorunlu bir

güvenlik tedbiri olarak sunmaktadır. 2000’de Lübnan’dan ve 2005’te Gazze’den çekilmelerin ardından Hizbullah ve Hamas’ın askerî kapasitesinin güçlenmesi, özellikle İsraili radikal aktörlerin kamusal söyleminde sorunsallaştırılmış ve toprak tavizinin barış üretmek yerine düşmana saldırı zemini sağladığı iddiasını beslemiştir.⁶⁰ Bu argüman özellikle sağ çevrelerde ve Likud’a yakın stratejik düşünce kuruluşlarında sistematik bir biçimde geliştirilmiştir. Nitekim Dore Gold gibi isimler de Gazze’den çekilmenin “stratejik bir derinlik kaybı” yarattığını ve Batı Şeria’da benzer bir modelin İsrail’in merkezî nüfuz alanını doğrudan riske atacağını savunmuştur.⁶¹ Böylece Batı Şeria’dan çekilme veya bağımsız bir Filistin devletinin kurulması diplomatik bir tercih olmaktan çıkarak varoluşsal tehditlerin İsrail’in merkezî nüfus alanlarına yakın bir coğrafyada somutlaşması ihtimali üzerinden tartışılmaya başlanmıştır. **Burada güvenlikleştirme teolojik egemenlik iddiasının alternatifi olmaktan ziyade daha geniş toplumsal kesimler bakımından onun uygulanabilirliğini artıran tamamlayıcı bir meşruiyet katmanı hâline gelmektedir.**

Bahsi geçen arka plan ışığında, 7 Ekim 2023 ve sonrasında yaşananlar, söz konusu eğilimleri ortaya çıkarmaktan ziyade daha önce mevcut olan kuşatma zihniyeti ile güvensizlik örüntülerini doğrulayan büyük bir kırılma işlevi görmüştür. Özellikle İsrail’in sınır güvenliği, caydırıcılık ve istihbarat kapasitesi hakkında kendi toplumunda inşa ettiği “güçlü devlet” algısının büyük zarar görmesi, yayılmacılık stratejisine yönelik desteği artırmıştır. İsrail Demokrasi Enstitüsünün Şubat 2024 araştırmasında Yahudi katılımcıların %63’ü bağımsız bir Filistin devletinin kurulmasına ilkesel olarak karşı çıkmış; %44’ü böyle bir devletin Filistin kaynaklı terörü daha da güçlendireceğini belirtmiştir. Sağ seçmenler arasında ikinci görüşe katılanların oranı %59,5’e ulaşmıştır.⁶² Bu veriler, İsrail toplumunda yayılmacı ve işgalci fikirlerin olağanlaştığını, Filistin egemenliğinin giderek kendi başına bir güvenlik riski olarak kodlandığını göstermektedir.

Son tahlilde ortada siyasi açıdan oldukça kritik bir dönüşüm vardır: Toprak üzerindeki İsrail denetimi ihtiyatlı ve savunmacı bir seçenek olarak sunulurken işgal edilen topraklardan çekilme, Filistin egemenliği ve diplomatik uzlaşma; giderek daha yüksek güvenlik riski taşıyan tercihler olarak kurulmaktadır. Bu açıdan güvenlikleştirme, radikal dinî-milliyetçi egemenlik taleplerinin daha geniş siyasal alanda meşrulaşmasını kolaylaştırmaktadır.

Radikal Sağ Söylemin Ana Akımlaşması

İsrail siyasetindeki sağa kayış, yalnızca sağ partilerin seçimlerde güç kazanmasını ifade etmemektedir. Zira dünya örneklerinde de görüldüğü üzere asıl mesele, meşru siyasal tartışmanın sınırlarının değişmesi ve radikal sağın ana akımlaşmasıdır. Söz konusu ana akımlaşma ise daha önce radikal veya kabul edilemez sayılan aktörlerin koalisyon kurulabilir ortaklara dönüşmesi, söylemlerinin merkez partiler tarafından belli ölçüde devralınması ve savundukları politikanın devlet gündemine girmesidir. Bu bakımdan süreç; seçmen tercihlerindeki değişim kadar parti rekabeti, koalisyon aritmetiği ve siyasal dilin yeniden kurulması üzerinden incelenmelidir.⁶³

İsrail’de sağın yükselişinin tarihsel başlangıcı 1977’de Likud’un iktidara gelişiyle ilişkilendirilse de sürecin düşünsel ve toplumsal kökleri 1967 Savaşı’yla birlikte belirginleşmiştir.⁶⁴ İşgal edilen toprakların

geleceği, “barış için toprak” yaklaşımı ile Eretz Yisrael’in bütünlüğünü savunan Büyük İsrail anlayışı arasındaki temel siyasal ayrışma eksenlerinden birine dönüşmüştür. Gush Emunim’in 1974’te kurulması ve Likud’un 1977’de iktidara gelmesi, sözde yerleşimci-milliyetçi hareketin kurumsallaşmasında önemli bir eşik oluşturmıştır.⁶⁵ Bununla beraber radikal sağın ana akımlaşması kesintisiz ve kendiliğinden ilerleyen bir süreç değildir. Baruch Goldstein’in 1994’te İbrahim Cami katliamında 29 Filistinliyi öldürmesi ve Başbakan İzak Rabin’in 1995’te Oslo Barış Süreci’ne karşı çıkan radikal dinî-milliyetçi bir terörist tarafından öldürülmesi, Oslo Süreci’ne karşı gelişen seferberliğin şiddet üretebilen bir radikalleşme zemini yarattığını ortaya koymuştur.⁶⁶ Bu hadiseler; radikal sağın örgütsel ağlarını, mobilizasyon kapasitesini ve barış sürecini içeriden hedef alabilme gücünü görünür kılmıştır.

Günümüz için belirleyici eşik ise 2000’li yıllarda başlamıştır. Ariel Şaron’un Eylül 2000’de Harem-i Şerif’e gerçekleştirdiği provokatif ziyaret, Camp David görüşmelerinin başarısızlığı ve birikmiş siyasal gerilimler ortamında İkinci İntifada’nın yakın tetikleyicilerinden biri olmuştur. İkinci İntifada’nın Filistin’de olduğu kadar İsrail içinde de hissedilmesi, İsrail kentlerinde Filistinli sivil vatandaşları hedef alan saldırılar, 1993’te başlayan Oslo Süreci’nin başarısızlığı ve nihayet Gazze’den çekilmenin ardından Hamas’ın güç kazanması İsrailli radikal siyasetçiler tarafından araçsallaştırılmış ve barış odaklı yaklaşımın geniş kesimler nezdindeki güvenirliliğini aşındırmıştır.⁶⁷ Bu dönem, İsraillilerin siyasal tutumları ve seçmen davranışları üzerinde uzun süreli etkiler bıraktığı gibi İsrail-Filistin uzlaşmasını ilkesel olarak desteklese bile uygulanabilir bir anlaşmaya giderek daha az inanan “kuşkucu güvercinler” kitlesini de üretmiştir.⁶⁸ Böylelikle İşçi Partisi ve barış kampı, seçim desteğinin yanında çatışmanın nasıl çözülebileceğini tanımlama kapasitesini de kaybetmiştir. Sağ partiler ise bu deneyimleri Filistinli aktörlerle kalıcı bir uzlaşmanın mümkün olmadığı ve çatışmanın çözülmekten ziyade yönetilmesi gerektiği tezinin sözde kanıtları olarak topluma sunmuştur.⁶⁹ Dolayısıyla söz konusu siyasal dönüşüm; güvenlik şokları, kolektif deneyimler, siyasal çerçeveleme ve parti rekabetinin karşılıklı etkileşimiyle gerçekleşmiştir.

Netanyahu’nun 2009 sonrasındaki uzun iktidar dönemi bu dönüşümü pekiştirmiştir. Netanyahu, aynı yıl yaptığı Bar-İlan konuşmasında koşullu ve silahsızlandırılmış bir Filistin devletini kabul ettiğini açıklamış olsa da⁷⁰ sonraki yıllarda Filistin egemenliğini giderek daha ağır güvenlik koşullarına bağlayan ve mevcut çatışmayı yönetmeye öncelik veren bir çizgi izlemiştir. Netanyahu 2011’de ABD Kongresinde İsrail’in Ürdün Nehri boyunca uzun vadeli askerî varlığını koruması gerektiğini savunmuş,⁷¹ 2017’de ise herhangi bir barış antlaşmasında Ürdün Nehri’nin batısındaki tüm alan üzerinde İsrail’in güvenlik kontrolünü sürdürmesini şart koşmuştur.⁷² “Barış ortağının bulunmadığı”, çekilmenin güvenlik boşluğu yaratacağı ve İsrail’in Ürdün Nehri’nin batısındaki güvenlik kontrolünü koruması gerektiği yönündeki argümanlar yayılmacılık ve işgal için zemin hazırlamıştır.⁷³

Ana akımlaşmanın ikinci mekanizması radikal sağın kullandığı kavramların yeniden çerçevelenmesidir. Filistinlilerin siyasal ve mekânsal haklarını sınırlandıran talepler; doğrudan etnik üstünlük veya ilhak diliyle değil “yönetilebilirlik”, “kişisel güvenlik”, “Yahudi egemenliği”, “terörle mücadele” ve “hukukun uygulanması” gibi daha geniş karşılık bulabilecek kavramlarla güvenlikleştirme stratejisi etrafında ifade edilmeye başlanmıştır. Daha önce sözü edilen Ulus Devlet Yasası (2018) ile Yahudi egemenliğinin

BEN GvİR'İN FİKİR BABASI: KACH VE KAHANİZMİN SİYASAL MİRASI

Haham Meir Kahane tarafından 1970'lerin başında kurulan Kach; İsrail'deki Arap nüfusun ülkeden çıkarılmasını, Yahudi ve Arapların kamusal yaşamda ayrıştırılmasını ve devlet düzeninin Yahudi hukukuna dayandırılmasını savunan radikal sağ bir partiydi. Kahane, Kach'ın 1984 seçimlerinde kazandığı tek sandalye üzerinden Knesset'e girdi. 1985'te yapılan yasal düzenleme neticesinde ırkçılığı teşvik eden listelerin seçimlere katılmasını engellenmesiyle beraber Kach, 1988 seçimlerinden men edildi.

Kahane'nin 1990'da öldürülmesinden sonra hareket Kach ve Kahane Chai olarak iki kola ayrıldı. Kach çevresiyle bağlantılı Baruch Goldstein'in 1994'te el-Halil'de 29 Filistinliyi öldürmesinin ardından iki kol da İsrail tarafından terör örgütü ilan edildi. Ancak örgütsel yasak Kahanist düşüncenin siyasal dolaşımını sona erdirmeyi. Bu gelenekten gelen çevreler Otzma Yehudit içinde yer aldı.

Kach ile Otzma Yehudit hukuken aynı örgüt olmasa da Araplara karşı tutum ve etnik-hiyerarşik yurttaşlık anlayışı bakımından ideolojik miras taşımaktadır. Kach'ın 1988'de meşru siyasetin dışına çıkarılması ile Otzma Yehudit lideri Itamar Ben-Gvir'in 2022'de Ulusal Güvenlik Bakanlığına ulaşması arasındaki karşıtlık, İsrail siyasetinde kabul edilebilir olanın sınırlarının ne ölçüde değiştiğini göstermektedir.

Fotoğraf 2: İsrail Irkçılığının Bir Sembolü Olarak Meir Kahane

Kaynak: Anadolu Ajansı.

anayasal çerçeveye taşınması ve 2022 seçimleri sonrası koalisyon protokollerinde “yönetilebilirlik” ve “güvenlik” söyleminin politika gerekçesi olarak sistematik bir biçimde kullanılması, bu çerçeveyi görünür kılan örneklerdendir. Bu sayede son yıllarda her geçen gün giderek artan sözde yerleşimci şiddetine daha serbest bir alan tanınması, Batı Şeria’da fiili şiddet uygulanması veya Arap yurttaşların siyasal sadakatinin sorgulanması gibi talepler; radikal bir ideolojik programın parçaları olmaktan çıkarılarak kamu düzeninin ve ulusal güvenliğin gereği şeklinde sunulmaktadır.

Parti sistemi ve koalisyon siyaseti de bu dönüşümde bağımsız bir rol oynamıştır. Meir Kahane’nin Kach Partisi 1988’de ırkçılık gerekçesiyle seçimlerden men edilmişken⁷⁴ Kahanist gelenekle bağlantılı Otzma Yehudit (Yahudi Gücü) Partisinin lideri Itamar Ben-Gvir, yaklaşık 30 yıl sonra hükûmet kurulmasında belirleyici aktöre dönüşmüştür. Bu geçiş radikal sağın yalnızca aşağıdan yükselen toplumsal desteği ile açıklanamaz. Seçim barajı altında kalabilecek sağ oyların kaybedilmesini önlemek isteyen Netanyahu’nun radikal sağ partileri ortak listelerde tutmaya yönelik müdahaleleri, bu aktörlere seçimsel meşruiyet ve görünürlük sağlamıştır. Dolayısıyla ana akımlaşma; merkez sağın radikal sağa yenilmesinden ziyade Netanyahu’nun iktidarı koruyabilmek için onun aktörlerinin, bazı taleplerinin ve söylemlerinin meşru siyasal alanın içine çekilmesiyle gerçekleşmiştir.

Kasım 2022 seçimleri bu sürecin kurumsal eşliğini teşkil etmiştir. Dinî Siyonizm Partisi, Otzma Yehudit ve Noam’ın oluşturduğu ortak liste %10,8 oyla 14 sandalye kazanarak Knesset’in üçüncü büyük listesi olmuş; Netanyahu’yu destekleyen sağ ve ultra Ortodoks blok toplam 64 sandalyeye ulaşmıştır. Seçim sonrasında Ben-Gvir’in ulusal güvenlik bakanı, Bezalel Smotrich’in ise maliye bakanı ve Savunma Bakanlığı bünyesinde ek yetkilere sahip bakan olması, aşırı sağın yalnızca söylemsel görünürlük kazanmadığını göstermektedir. Daha önce protesto siyaseti içinde ifade edilen fikirler; bu gelişmeler sonucunda polis teşkilatı, bütçe tahsisleri ve Batı Şeria’daki işgalin idaresi üzerinde etkili olabilecek devlet makamlarıyla buluşmuştur.

Ana akımlaşmanın yayılmacılık bakımından kritik sonucu, sözde egemenlik ve yerleşim taleplerinin artık iktidara dışarıdan baskı yapan marjinal hareketlerden değil hükûmetin içindeki aktörlerin programı hâline gelmesidir. Toplumsal veriler bu kurumsal dönüşümün üzerinde yükseldiği zemini göstermektedir. İsrail Demokrasi Enstitüsünün 2022 Demokrasi Endeksi’nde Yahudi katılımcıların %62’si kendisini sağda, %24’ü merkezde ve sadece %11’i solda tanımıştır. Daha çarpıcı olan ise sağa aidiyetin 18-24 yaş grubunda %73’e, 25-34 yaş grubunda ise %75’e ulaşmış olmasıdır.⁷⁵ 7 Ekim, bu süreci başlatmaktan çok hızlandırmıştır. Filistin egemenliğine yönelik güvensizliğin derinleşmesi, yerleşimlerin genişletilmesi, Gazze’de yeniden askerî ve sivil varlık kurulması

Tablo 2: İsraili Yahudilerde Yaş Gruplarına Göre Kendini Sağda Tanımlayanlar

Yaş Grubu	Kendini Sağda Tanımlayanlar
18-24	%73
25-34	%75
35-44	%62
45-54	%53
55-64	%52
65+	%46

Kaynak: Herman vd., *The Israeli Democracy Index 2022: Selected Findings* raporundaki grafikten uyarlanmıştır.

ile nüfus transferi gibi daha önce siyasal çeperde bulunan önerilerin kamusal tartışmada daha görünür hâle gelmesini sağlamıştır.

Bu meyanda asıl değişim; hangi taleplerin açıkça dile getirilebildiği, hangi aktörlerin hükûmete alılabildiği ve hangi politikaların meşru seçenekler arasında değerlendirildiğidir. Sonuç olarak güvenleştirme; bu söylemlere toplumsal karşılık kazandırmış, merkez sağın koalisyon stratejisi radikal aktörleri meşrulaştırmış, bakanlık ve idari yetkiler ise ideolojik taleplerin uygulamaya aktarılmasının kurumsal kanallarını açmıştır.

Sözde Yerleşimci Hareketin Kurumsallaşması

İsrail yayımlıclığının önemli unsurlarından olan yerleşimci işgalinin İsrail siyaseti üzerindeki esas gücü, teolojik eğitim kurumlarından yerel yönetimlere, sivil toplum örgütlerinden partilere ve devlet bürokrasisine uzanan kalıcı bir aktör ve kurum ağı oluşturabilmesinden kaynaklanmaktadır. Kurumsallaşma, bu bakımdan sözde yerleşimcilerin devleti bütünüyle ele geçirmesinden ziyade hareketin amaçlarını kamu bütçesi, planlama yetkisi, arazi idaresi ve hukuki düzenleme vasıtasıyla takip edebilecek devlet içi kanallar yaratmasıdır. Bu doğrultuda işgal, hükûmetleri dışarıdan zorlayan toplumsal bir hareket olmaktan çıkarak karar alma ve uygulama süreçlerinin bileşenlerinden biri hâline gelmiştir.⁷⁶

Bahsi geçen güzergâhın başlangıcında dinî eğitim ve kadro yetiştirme ağları bulunmaktadır. Haham Zvi Yehuda Kook'un önderliğindeki Mercaz ha-Rav Yeşivası, 1967 sonrasında ele geçirilen toprakların işgalini ilahi kurtuluş sürecinin parçası olarak yorumlayan düşüncenin başlıca merkezlerinden biri olagelmıştır.⁷⁷ Mercaz ha-Rav çevresinde yetişen hahamlar, öğrenciler ve Bnei Akiva gibi dinî siyonist gençlik örgütlerinden gelen aktivistler, 1974'te kurulan Gush Emunim'in çekirdek kadrosunu oluşturmuştur.⁷⁸ Gush Emunim; teolojik bir toprak anlayışını yerleşim kurma, hükûmet kurumlarıyla pazarlık yürütme ve sahada geri döndürülmesi güç fiilî durumlar yaratma stratejisine dönüştürmüştür. Nitekim hareketin başarısı yalnızca dinî motivasyonundan gelmemektedir. Esas başarısını devlet içerisindeki müttefikleriyle kurduğu ilişkide aramak gerekir. Bu ilişkiler sayesinde başlangıçta izinsiz kurulan sözde yerleşim noktalarının daha sonra kamu otoritelerince tanınması sağlanabilmiştir.⁷⁹

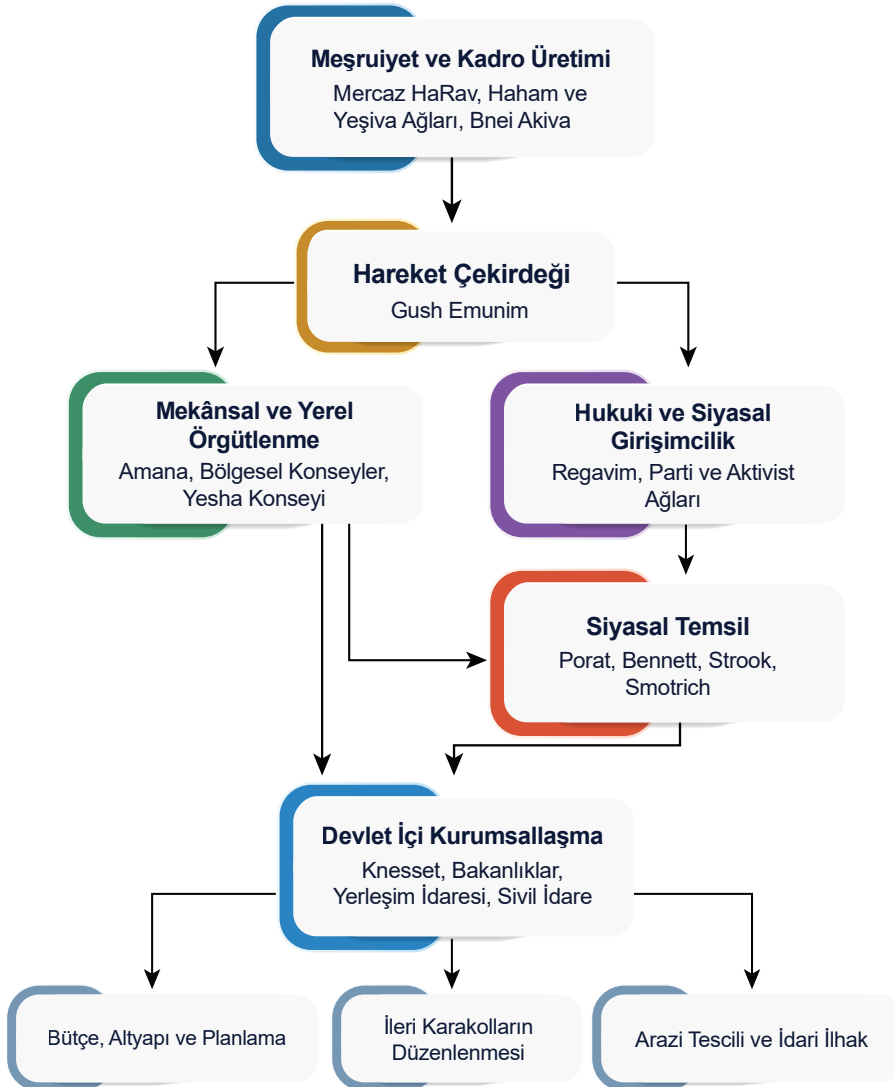
Zamanla bu hareket daha uzmanlaşmış bir kurumsal yapıya kavuşmuştur. Gush Emunim'in sözde yerleşim kolu *Amana* yeni işgal bölgelerinin kurulması ve genişletilmesiyle ilgilenirken bölgesel ve yerel konseyler altyapı, ulaşım, eğitim ve belediye hizmetlerini örgütlemiştir.⁸⁰ Bu konseylerin İçişleri Bakanlığı hibeleri ve diğer kamu kaynaklarına erişimi, söz konusu hareket ile devlet bütçesi arasında kalıcı bir bağ vücuda getirmiştir. *Moetzet Yesha* ise bölgesel konseyleri bir araya getiren şemsiye örgüt olarak hükûmet, Knesset ve kamuoyu nezdindeki lobicilik faaliyetlerini üstlenmiştir.⁸¹ Böylelikle hareket içerisinde işlevsel bir uzmanlaşma ortaya çıkmıştır:

- "Yeşiva"lar meşruiyet ve kadro,
- "Amana" mekânsal genişleme,
- konseyler yönetsel kapasite,
- "Yesha Konseyi" siyasal temsil ve koordinasyon üretmiştir.

Bölgesel konseyler özellikle önemlidir zira hareket aktivizmini kamu hizmeti sunan, bütçe kullanan ve planlama süreçlerine katılan yarı bürokratik bir kapasiteye dönüştürmüşlerdir.⁸²

Bu kurumlar, aynı zamanda siyasal seçkinlerin yetiştiği ve üst düzeye geçişi mümkün kılan alan işlevi de görmüştür. Gush Emunim'in kurucularından Hanan Porat daha sonra Knesset üyeliği yapmış;⁸³ Naftali Bennett, Yesha Konseyi genel direktörlüğünde Yahudi Evi Partisinin liderliğine, bakanlıklara ve başbakanlığa ilerlemiştir.⁸⁴ El-Halil'deki yerleşimci örgütlenmenin önde gelen isimlerinden Orit Strook önce Knesset'e, ardından sözde "Yerleşimler ve Ulusal Misyonlar Bakanlığı"na taşınmıştır. Smotrich'in güzergâhı ise kurumsal aktarımın en güncel ve belirgin örneğini teşkil eder.

Şekil 3: Sözde Yerleşimci Hareketin Ekosistemi ve Devlet İçine Taşınma Güzergâhı

Smotrich, Filistinlilerin “ruhsatsız” yapılaşmasına karşı idari ve hukuki aktivizm yürüten Regavim adlı örgütün kurucuları arasında yer almış, 2015’te Knesset’e girmiş, Dinî Siyonizm Partisinin liderliğini üstlenmiş ve nihayet 2022 sonunda hem maliye bakanı hem de Savunma Bakanlığı bünyesinde Batı Şeria’nın sivil işgal idaresi üzerinde yetkili bakan olmuştur.⁸⁵ Regavim’in diğer kurucusu Yehuda Eliyahu’nun ise önce Mateh Binyamin Bölgesel Konseyinde yöneticilik yapması, ardından 2023’te Savunma Bakanlığı bünyesindeki sözde “Yerleşim İdaresi”nin başına getirilmesi hareket, yerel yönetim ve merkezî bürokrasi arasındaki personel dolaşımının en somut örneklerinden biridir.⁸⁶

37. hükûmet döneminde bu kadro geçişi, kapsamlı bir idari yeniden yapılanmaya dönüşmüştür. Likud ile Dinî Siyonizm Partisi arasında imzalanan daha önce değinilen koalisyon anlaşmasıyla Savunma Bakanlığı bünyesinde *Minhelet ha-Hityashvut* [(sözde) Yerleşim İdaresi] oluşturulmuştur. Batı Şeria’daki planlama, işgalci yerleşimlerin düzenlenmesi, altyapı, arazi ve inşaat denetimiyle bağlantılı önemli yetkiler Smotrich’e bağlı görevlilere aktarılmıştır. 2024’te işgal altındaki toprakların yönetiminden sorumlu Sivil İdare içerisinde oluşturulan sivil başkan yardımcılığına Hillel Roth’un atanmasıyla bu yapı daha da pekişmiştir.⁸⁷ Askerî komutanın uluslararası hukuk bakımından taşıdığı biçimsel yetki devam etmekle beraber yerleşimlerle ilgili birçok gündelik karar, askerî emir-komuta zincirinden çıkarılarak doğrudan siyasi bakana bağlı bürokratların kontrolüne verilmiştir. Söz konusu değişim çok önemlidir çünkü uluslararası hukuka mugayir bir şekilde Batı Şeria’daki işgal yönetimi sivilleştirilmektedir. Yerleşim hareketinin ve dinî siyonizmin ideolojik arka planı hesaba katıldığında bunun *idari ilhakın kurumsal altyapı inşası* olduğu aşîkârdır.⁸⁸

Yayılmacı zihniyetin teşkilat şemasını pekiştiren bu yeni yapılanmanın etkisi planlama ve bütçe kararlarında da görülmektedir. Şubat 2023’te hükûmet bazı ileri karakolların geriye dönük olarak tanınmasını kararlaştırmış; sözde Yerleşim İdaresi daha sonra 63 ayrı alandaki yaklaşık 70 izinsiz ileri karakolu “düzenleme sürecindeki yerler” listesine almıştır. Smotrich’in yine Şubat 2024 tarihli talimatı gereğince bu noktalara su, elektrik, yol, güvenlik ve eğitim hizmetleri götürülmeye başlanmıştır. Bu sayede henüz resmen yasallaştırılmamış ileri karakolların kamu bütçesi ve altyapı hizmetleri yoluyla fiilen kalıcılaşmasını sağlayan bir düzenleme yolu oluşturulmuştur.⁸⁹

Sözü edilen idari kapasitenin mekânsal sonuçları 2025 verilerinde daha açık bir biçimde görülmektedir. Peace Now’ın hükûmet kararları ve planlama verileri üzerinden yaptığı takibe göre 2025 yılı içerisinde 86 yeni ileri karakol kurulmuş, hükûmet kararlarıyla 54 yeni resmî işgalci yerleşim noktası oluşturulmuş ve Yüksek Planlama Konseyinde 27.941 konut birimi ilerletilmiştir. Aynı yıl 9.629 konut birimi için ihale yayımlanmış, 27 yeni yerleşime belediye yetki alanı verilmiş ve söz konusu noktaların sınırlarına daha önce bu alanların dışında bulunan 8.472 dönüm arazi eklenmiştir. Buna karşılık C Bölgesi’nde ruhsatsız olduğu gerekçesiyle 1.269 Filistin yapısı yıkılmıştır.⁹⁰ Bu durum, aynı planlama ve uygulama kapasitesinin iki nüfus bakımından asimetrik biçimde çalıştığını; izin, bütçe, altyapı ve yaptırım kararlarının hedef gruba göre nasıl farklılaştığını gözler önüne sermektedir.

Mezkûr sürecin en güncel aşaması, Gazze’deki soykırım devam ederken alınan 15 Şubat 2026 tarihli 3882 sayılı hükûmet kararıdır. Karar, 1967’den beri kapsamlı biçimde işletilmeyen arazi haklarının tasfiyesi ve tescili sürecinin C Bölgesi’nde yeniden başlatılmasını öngörmektedir. Askerî bölge

Fotoğraf 3: Batı Şeria’da İsrail Yayılmacılığı

Kaynak: Anadolu Ajansı.

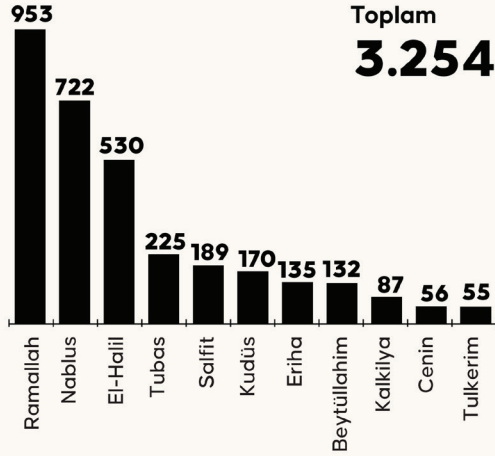
komutanına, İsrail Adalet Bakanlığı bünyesindeki Arazi Haklarının Tescili ve Düzenlenmesi Otoritesini Batı Şeria’da işlem yapmak üzere yetkilendirme talimatı verilmiş; 2030’un son çeyreğine kadar tescil edilmemiş arazilerin en az %15’inin kayda geçirilmesi hedeflenmiş ve bunun için yaklaşık 244 milyon şekellik kaynak ayrılmıştır.⁹¹ Söz konusu işlem, bir Knesset kararı değil Maliye Bakanı Bezalel Smotrich, Adalet Bakanı Yariv Levin ve Savunma Bakanı Israel Katz tarafından ilerletilen bir hükûmet kararıdır.

Hükûmet; bu düzenlemeyi mülkiyet ihtilaflarını çözme, hukuki belirlilik sağlama, altyapı geliştirme ve Filistin yönetiminin C Bölgesi’nde yürüttüğü arazi tescil faaliyetlerine karşı koyma aracı olarak sunmuştur. **Ne var ki bu karar, işgal altındaki topraklarda mülkiyet haklarını belirleme yetkisinin askerî idareden İsrail’in iç hukuk kurumlarına taşınması nedeniyle “idari ilhak” olarak nitelendirilmektedir.**⁹² Öte yandan arazi tescili teorik olarak Filistinlilerin mülkiyetini doğrulayabilecek bir işlemmiş gibi görünse de mülkiyet belgelerine erişimin kısıtlı olması ve Filistin makamlarınca yürütülen işlemlerin tanınmaması gibi sebepler, sürecin taraflı ve göstermelik olduğunu kanıtlamaktadır. Karar resmî bir egemenlik veya ilhak ilanı olmasa da İsrail bakanlıklarının C Bölgesi’nde kadastro, bütçe ve mülkiyet yetkisi kullanmasını kurumsallaştırarak Batı Şeria’nın İsrail’in olağan idari alanı gibi yönetilmesini ilerletmektedir. Bu açıdan burada sözü edilen kararlar, İsrail yayılmacılığının toprak temelli boyutunu yapısal plana taşıırken hukuki-idari yayılmacılığın da en güncel örneklerini teşkil etmektedir.

İnfoğrafik 1: Batı Şeria'daki İsrail İşgali ve Şiddeti

1 Ocak 2025'ten bu yana

Filistin topraklarını gasbeden
İsraililerin düzenlediği saldırı sayısı

İsrail ordusunun ve Filistin
topraklarını gasbeden İsraililerin
saldırıları nedeniyle

41.500+

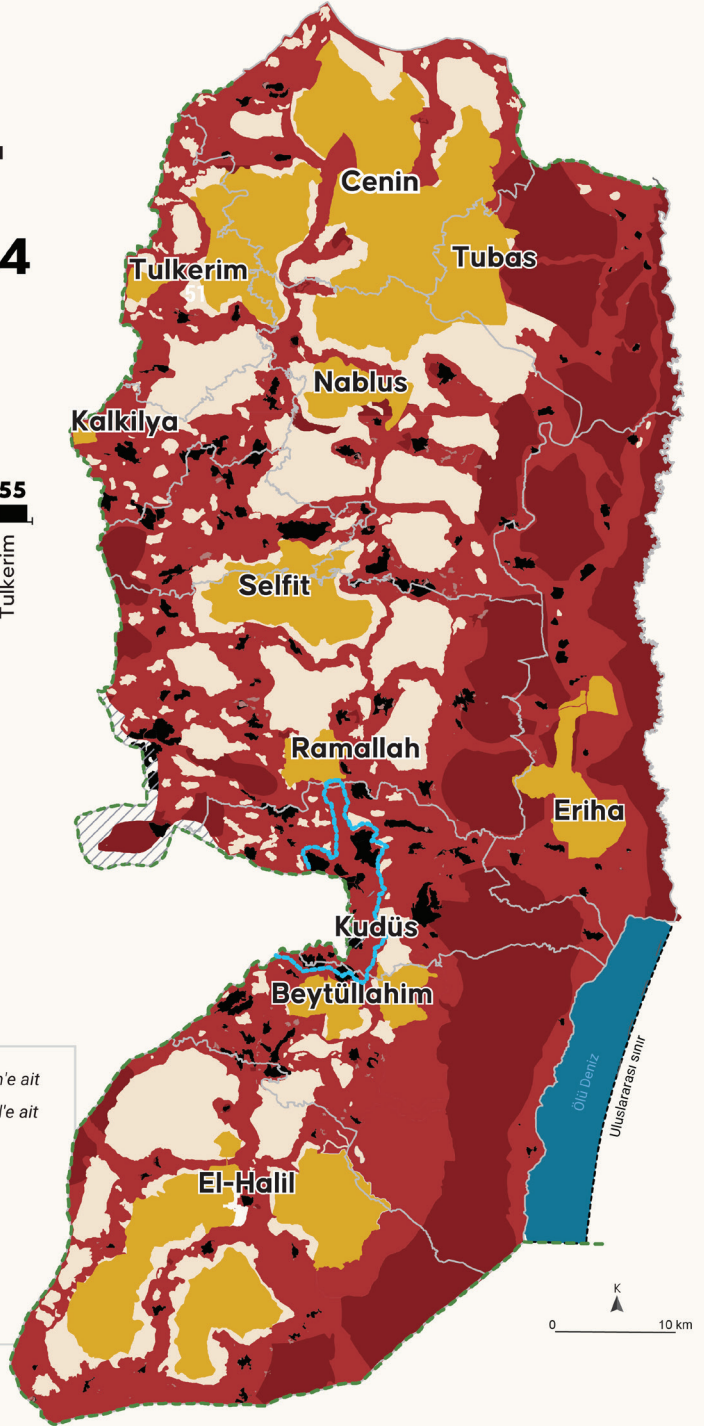
Filistinli yerinden edildi

2.560+

yapı yıkıldı

- Bölge A: Yönetimi idari ve güvenlik olarak Filistin'e ait
- Bölge B: İdari yönetimi Filistin'e, "güvenliği" İsrail'e ait
- Bölge C: "İdare ve güvenliği" İsrail'e ait
- İsrail askeri konuşlanmaları
- Filistin topraklarının gasbedilmesiyle oluşturulan İsrail'in yasa dışı yerleşim birimleri
- Doğu Kudüs

01.09.2026

Kaynak: OCHA

Kaynak: Anadolu Ajansı.

Anlaşılabacağı üzere sözde yerleşimci hareketin kurumsallaşması bir “devleti ele geçirme” hikâyesinden fazlasıdır. Bu durumu, hareket ile devlet arasında zaman içinde gelişen karşılıklı eklemlenme süreci olarak nitelenmek daha doğru olacaktır. **Haham ve yeşiva ağları egemenlikçi toprak anlayışını üretmiş; hareket örgütleri bu anlayışı yerleşim pratiğine çevirmiş; partiler ve Knesset siyasal erişim yaratmış; bakanlıklar ile bürokratik düzenlemeler ise fiilî durumların tanınmasını, finanse edilmesini ve genişletilmesini mümkün kılmıştır.** 2026 arazi tescil kararı bu güzergâhın vardığı noktayı göstermektedir.

Tüm bu süreç şunu ortaya koymuştur: Güvenlikleştirme ile kuşatma zihniyeti sürekli mekânsal denetimi ihtiyatlı ve savunmacı bir seçenek olarak meşrulaştırırken sağa kayış ile aşırı sağın ana akımlaşması, daha önce siyasal çeperde bulunan egemenlik ve işgal taleplerini meşru politika seçeneklerine dönüştürmüştür. Sözde yerleşimci hareketin kurumsallaşması ise bu talepleri uygulanabilir hâle getirmektedir. **Böylece yayılmacılık toprak kazanma iradesi olmanın yanı sıra denetimi genişleten fiilî durumların siyasal olarak normalleştirildiği, devlet kurumlarına yerleştirildiği ve hukuki-idari araçlarla kalıcılaştırıldığı bir süreç olarak da ortaya çıkmaktadır.** Üstelik ilişki tek yönlü değildir. Genişleyen denetim alanları; yeni güvenlik gerekçeleri üretmekte, yerleşimci aktörlerin siyasal ağırlığını artırmakta ve daha ileri genişleme adımlarını kolaylaştırmaktadır.

BÖLÜM 4

BÖLGESEL GÜÇ PROJEKSİYONU VE HEGEMONYA ARAYIŞI

İsrail yayılcılığı; işgal altındaki Filistin topraklarında mekânsal, hukuki-idari ve demografik denetimin genişletilmesi üzerinden somutlaşmaktadır. Bununla birlikte söz konusu yayılcılığı mümkün kılan güvenlik ve egemenlik anlayışının bölgesel ölçekte de belirgin karşılıkları bulunmaktadır. **Bu düzeyde mesele doğrudan işgal ile sınırlı değildir. İsrail'in esas hedefi; askerî ve teknolojik üstünlüğünü kullanarak kendi güvenlik alanını uluslararası hukuk ile egemenlik sınırlarının ötesine taşıması, yakın ve uzak çevresinde kendine tehdit olarak gördüğü gelişmeleri yerinde sınırlandırmaya çalışması ve geniş bir müdahale serbestisi oluşturmaktır.** Dolayısıyla bölgesel güç projeksiyonu, İsrail yayılcılığının aynı güvenlik ve egemenlik anlayışının farklı bir bağlam ve ölçekte ortaya çıkan sonucu olarak değerlendirilmelidir.

İsrail'in bölgesel stratejisinin ayırt edici niteliği, kendi askerî kapasitesini artırma arayışının ötesindedir. Aksine daha belirleyici olan, İsrail'in kendi güvenliğini tehdit ettiğini değerlendirdiği aktörlerin, silah sistemlerinin ve askerî altyapıların başka devletlerin egemenlik sahaları içerisinde dahi gelişmesini veya konuşlandırılmasını sınırlandırma yönündeki yaklaşımıdır. Böylelikle İsrail güvenliği, ülke sınırlarının korunması meselesi olmaktan çıkarak yakın ve uzak çevrede hangi askerî kapasitelerin kabul edilebilir olduğuna ilişkin daha geniş bir müdahale alanına dönüşmektedir. **Bu yaklaşımın gayesi, İsrail'in kendi hareket serbestisini genişletirken rakiplerinin askerî ve stratejik hareket alanını daraltmaya çalıştığı asimetrik bir güvenlik ilişkisidir.** Bunun neticesinde İsrail'in güvenlik sınırları, hukuki sınırlarla örtüşmeyen ve tehdidin coğrafyasına göre genişleyen değişken bir hatta dönüşmektedir.

İsrail'in bölgesel stratejisinin temel mekanizması güvenliğin dışsallaştırılmasıdır. Bu amaçla tampon bölgeler, ileri askerî mevziler, hava üstünlüğü, uzun menzilli hassas vuruş kapasitesi, istihbarat faaliyetleri ve sürekli müdahale tehdidi; birbirini tamamlayan araçlar hâline gelmektedir. Böylece savunma hattı, İsrail'in kendi topraklarından çevre ülkelerin egemenlik alanlarına doğru genişlemektedir. Buna ek olarak İsrail'in güvenliğini artırmak amacıyla üretilen stratejik derinliğin mekânsal ve siyasal maliyeti komşu devletlere aktarılmaktadır. **Başka bir ifadeyle İsrail, kendi güvenlik alanını genişletirken bunun bedelini diğer aktörlerin egemenlik ve hareket alanlarının daralması üzerinden dışsallaştırmaktadır.**

Bahsi geçen yaklaşım üç düzeyde gözlemlenebilmektedir. Birinci düzey, Suriye ve Lübnan başta olmak üzere İsrail'in yakın çevresinde oluşturulan askerî ve coğrafi güvenlik düzenlemeleridir. İkinci düzey, İran ve bağlantılı aktörlerin askerî kapasitesini sınırlamaya yönelik sınır ötesi ve uzun menzilli müdahale pratiğidir. Üçüncü düzey ise İsrail'in askerî-teknolojik üstünlüğünün ABD desteği ve bölgesel güvenlik ortaklıkları aracılığıyla daha geniş bir güvenlik mimarisine dönüştürülmesidir. Bu üç düzey, İsrail'in tehditleri kendi sınırlarından uzaklaştırma amacıyla kısıtlı olmadığını ve bölgesel askerî dengenin hangi sınırlar içerisinde şekilleneceği üzerinde etkili olmaya çalıştığını göstermektedir. **Dolayısıyla üç halkalı güvenlik kurgusu da yakın çevredeki tampon, işgal ve ileri mevzilerden daha geniş bölgedeki kapasite sınırlandırma operasyonlarına ve uzak çevredeki müdahale imkânlarına uzanan bu yapıya işaret etmektedir.**

Askerî üstünlük ile bölgesel hegemonya arayışı arasında da kritik bir ilişki bulunmaktadır. İsrail'in geniş bir müdahale kapasitesine sahip olması, bölgesel düzeni tek başına belirleyebildiği anlamına gelmemektedir. Öte yandan hegemonya arayışından söz edilebilmesi için askerî üstünlüğün ötesinde, bölgesel aktörlerin davranışlarını ve güvenlik tercihlerini şekillendirebilecek daha kalıcı bir düzen kurma kapasitesinin ortaya çıkması gerekmektedir. Bu bakımdan ABD'nin İsrail'in niteliksel askerî üstünlüğünü destekleyen geleneksel politikaları, İbrahim Anlaşmaları ve gelişen güvenlik-teknoloji ortaklıkları özel önem taşımaktadır. Bu mekanizmalar, İsrail'in askerî kapasitesini rakiplerini caydırıcı veya hedef alan bir araç olmaktan çıkararak ortakları belirli ölçülerde İsrail merkezli güvenlik ağlarına bağlayan daha geniş bölgesel mimarinin unsuruna dönüştürmektedir.

Dolayısıyla İsrail'in bölgesel hegemonya arayışı, Orta Doğu'daki devletleri doğrudan yönetme veya siyasal yapılarını kontrol etme girişimi olarak anlaşılmamalıdır. Daha sınırlı fakat somut biçimde söz konusu arayış, İsrail'in kendi askerî hareket serbestisini mümkün olduğunca koruduğu, rakiplerinin belirli askerî kapasitelerini sınırlandırabildiği ve bölgesel güvenlik düzeninin sınırlarını kendi tehdit algıları doğrultusunda şekillendirmeye çalıştığı hiyerarşik bir yapı üretme çabasına işaret etmektedir. Bu yönüyle ortaya çıkan düzen, ortak ve karşılıklı kuralların müzakere edilmesine karşı çıkmakta, İsrail'in kendi perspektifinden hangi askerî kapasitelerin kabul edilebilir olduğunun büyük ölçüde güç asimetrisi üzerinden belirlenmesine dayanmaktadır.

Temel Doktrin: Güvenliğin Sınır Ötesine Taşınması ve Dışsallaştırılması

İsrail'in güvenlik doktrini; tarihsel olarak ülkenin coğrafi kısıtları, nüfus ve kaynak bakımından çevresindeki aktörlerle yaşadığı asimetri ve uzun süreli savaşları kendi topraklarında sürdüremeyeceği kabulü üzerine şekillenmiştir. Erken uyarı, caydırıcılık, savaşın mümkün olduğunca kısa tutulması ve çatışmanın İsrail topraklarından uzaklaştırılması; bu yaklaşımın klasik unsurlarını oluşturmuştur.⁹³ Ancak füze ve roket teknolojilerinin yaygınlaşması, insansız hava araçlarının daha erişilebilir hâle gelmesi, silahlı devlet dışı aktörlerin güçlenmesi ve İran'ın bölgesel ağlarının genişlemesi; tehdidin niteliğini ve coğrafyasını değiştirmiştir.⁹⁴ **İsrail; bu dönüşüme çok katmanlı hava savunması ve sınır güvenliği tedbirlerinin yanında istihbarat, hava üstünlüğü ve uzun menzilli hassas vuruş kapasitesini bir araya getiren daha geniş bir sınır ötesi müdahale pratiği ve saldırgan bir stratejiyle karşılık vermiştir.**⁹⁵

Mevzubahis dönüşümün en belirgin kurumsal karşılığı, İsrail ordusunun (IDF) ha-ma'arakhot she-beyn ha-milhamot veya kısaca MABAM olarak adlandırdığı "savaşlar arası harekât" yaklaşımıdır. Başlangıçta savaş dönemleri arasındaki sınırlı operasyonları ifade eden MABAM, zaman içerisinde savaş eşiğinin altında sürekli biçimde yürütülen bir önleme ve etkileme stratejisine dönüşerek kurumsallaşmıştır.⁹⁶ İsrail ordusunun 2015 tarihli strateji belgesinde bu yaklaşımın amaçları; mevcut ve gelişmekte olan tehditleri azaltmak, bir sonraki savaşı geciktirmek, İsrail'in ortakları nezdindeki stratejik değerini artırmak ve kendi operasyonel serbestisini korurken rakiplerinin hareket alanını daraltmak şeklinde sıralanmaktadır. Üstelik bu strateji sadece askerî saldırılarla sınırlı değildir. İstihbarat, siber operasyonlar, diplomasi, hukuk, teknoloji, elektronik harp ve askerî iş birliği de aynı çerçevenin araçları arasında yer almaktadır.⁹⁷

MABAM'ın İsrail'in güvenlik doktrini ve bölgesel güç projeksiyonu açısından önemi yeni bir paradigma inşa etmesinde yatmaktadır. İsrail açısından tehdit tanımı genişletilmekte, ülke sınırlarına ulaşmış veya doğrudan saldırıya dönüşmüş bir askerî kapasitenin ötesine geçilmektedir. Özellikle başka devletlerin egemenlik alanlarında gelişen silah sistemleri, askerî altyapılar ve silahlı aktörler de henüz İsrail'e yönelmeden müdahalenin konusu hâline gelebilmektedir. **Böylelikle İsrail, tehdit tanımını kendi sınırlarının ötesindeki alanlara teşmil etmekte, güvenlik alanı ile uluslararası alanda tanınan egemenlik sınırları arasındaki örtüşme giderek zayıflamaktadır. Tehdidin kaynağında sınırlandırılması esas alındığında müdahalenin coğrafi sınırı da sabit olmaktan çıkmakta ve İsrail'in tehdit algısı ile erişim kapasitesine bağlı olarak genişleyebilmektedir.**⁹⁸

Bu yönüyle İsrail güvenlik doktrinindeki temel dönüşüm, sınır ötesinde güç kullanabilmesinden ziyade tehdidin oluşum ve kapasite geliştirme sürecine müdahaleyi süreklilik taşıyan bir güvenlik pratiğine dönüştürmesidir. Böyle bir yaklaşım, İsrail açısından potansiyel tehditle kendi toprakları arasındaki mesafeyi artırmanın yanı sıra güvenliğin sağlanmasına ilişkin coğrafi ve siyasal maliyetin çevre ülkelerin egemenlik alanlarına taşınmasına da yol açmaktadır. Nitekim İsrail'in yakın çevredeki uygulamalarında savunma hattının karşı tarafın topraklarına doğru taşınması, güvenliğin bedelinin coğrafi olarak dışsallaştırıldığı bir yapı ortaya çıkarmaktadır. Bu nedenle söz konusu doktrin, İsrail'in bölgesel güç projeksiyonunun temelini oluşturan güvenliğin dışsallaştırılması mekanizmasının doktriner zeminini meydana getirmektedir. Ancak güvenlik alanının bu ölçüde genişletilebilmesi, yalnızca doktriner bir tercihle açıklanamaz. Bu yaklaşımın süreklilik kazanmasını ve farklı coğrafyalarda uygulanabilmesini mümkün kılan esas unsur; İsrail'in sahip olduğu askerî, teknolojik ve istihbari kapasitedir.

İsrail açısından en büyük zafiyet ise askerî personel rejim ve rezervindeki sorunlardır. Sürekli devam eden işgal ve çatışma, ordu rezervindeki insan kaynağı ile tekrar görev alma istek ve talebinde kritik azalmaya sebep olmaktadır. Ayrıca Haredi Yahudilerin nüfusunun ve toplam nüfus içindeki payının artması, siyasi kaygılar nedeniyle söz konusu kesimin askere alınmasına yönelik girişimlerin başarıya ulaşamamasıyla birlikte bu problemi gün geçtikçe daha da derinleştirmektedir. Netice itibarıyla insan kaynağı sorunu, İsrail yayımlarının önündeki en büyük yapısal sorun olarak öne çıkmaktadır.

Askerî-Teknolojik Kapasitenin Maddi Zemini

İsrail'in bölgesel güç projeksiyonu, sahip olduğu gelişmiş silah sistemlerinden ziyade farklı askerî ve teknolojik kabiliyetleri müşterek hareket içinde bir araya getirebilmesine yaslanmaktadır. Uzun menzilli hava gücü, gerçek zamanlı istihbarat, hassas vuruş kapasitesi, insansız sistemler, elektronik harp, siber imkânlar ve havada yakıt ikmali gibi unsurların birlikte kullanılabilmesi; İsrail'e yakın çevresinin ötesindeki hedeflere erişme, bunları tespit etme ve eş zamanlı biçimde etkisizleştirme imkânı sağlamaktadır.

Bahsi geçen operasyonel kapasitenin sürdürülebilirliği ise önemli ölçüde İsrail'in askerî kaynak seferberliği ve savunma sanayisinin ölçeğiyle bağlantılıdır. Stockholm International Peace Research Institute (SIPRI) verilerine göre İsrail'in askerî harcamaları 2024'te %65 artarak 46,5 milyar dolara ulaşmış ve gayrisafi yurt içi hasılanın %8,8'ini oluşturmuştur.⁹⁹ Bu olağanüstü artış, büyük ölçüde Gazze ve Lübnan'daki işgal ve soykırımdan kaynaklanmaktadır. Ancak buna karşılık söz konusu veri, yüksek

yoğunluklu ve birden fazla cephede yürütülen askerî faaliyetler sırasında ülkenin önemli ölçekte kaynak seferber edebilme kapasitesini göstermektedir.

Savunma sanayisi de bu yapının önemli bir unsurudur. İsrail Savunma Bakanlığı verilerine göre ülkenin savunma ihracatı 2024'te yaklaşık 14,8 milyar dolardır.¹⁰⁰ Bu ölçek, savunma sanayisinin İsrail ordusuna teknoloji ve sistem sağlayan ekonomik bir sektör olmanın yanında askerî kapasitenin yenilenmesini ve dış güvenlik ilişkilerinin geliştirilmesini destekleyen daha geniş bir kurumsal altyapı işlevi gördüğünü ortaya koymaktadır. Bununla birlikte savunma sanayisinin asıl önemi, İsrail'in uzun süreli ve teknoloji yoğun operasyonlarını destekleyebilecek yerli bir üretim ile yenileme kapasitesi sağlamasında yatmaktadır.

İsrail'in İran'a karşı yürüttüğü 12 Gün Savaşı, bu kapasitenin pratikte nasıl bütünleştirilebildiğini gösteren dikkat çekici bir örnektir. İsrail ordusunun açıkladığı verilere göre operasyon sırasında İran'ın batısından Tahran'a uzanan geniş bir coğrafyada savaş uçakları, insansız sistemler, elektronik harp ve havada yakıt ikmali birlikte kullanılmış; yalnızca ilk günlerde 600'den fazla havada yakıt ikmali gerçekleştirilmiştir.¹⁰¹ Bu tablo; İsrail'in yakın çevresinin oldukça ötesindeki hedeflere ulaşabilmesinin istihbarat, hava gücü, elektronik harp ve lojistik kapasitenin eş zamanlı biçimde işletilebilmesinden kaynaklandığını göstermektedir.

İran örneğinin analitik önemi de burada ortaya çıkmaktadır. Söz konusu operasyonlar, toprak edinimi veya kalıcı işgal üretmediğinden doğrudan yayılmacılık kategorisi içinde değerlendirilmemektedir. Ancak bu harekât, İsrail'in kendi sınırlarından oldukça uzak bir coğrafyada askerî etki üretebilme ve rakibinin belirli askerî-teknolojik kapasitelerini hedef alabilme düzeyine ulaştığını ortaya koymaktadır. Nitekim IDF Genelkurmay Başkanı Eyal Zamir'in operasyon sırasında İsrail'in hareket serbestisinin genişlerken rakibinin daraldığını vurgulaması,¹⁰² askerî kapasitenin hedef imhası kadar tarafların operasyonel hareket alanları üzerindeki etkisi bakımından da değerlendirildiğine işaret etmektedir.

12 Gün Savaşı'nın ardından 2026'daki savaş, İsrail'in askerî-teknolojik kapasitesinin sınırlarını anlamak bakımından da önemlidir. **İsrail; İran'ın derinliklerinde bağımsız olarak hassas vuruş gerçekleştirebilecek, hava savunmasını baskılayabilecek ve istihbarata dayalı hedefleme yapabilecek önemli bir kapasite ortaya koymuş olsa da uzun süreli ve yüksek yoğunluklu bir savaşın sürdürülebilmesinde ABD'ye yönelik bağımlılığı da açığa çıkmıştır.** Bu durum, İsrail'in kısmi uzak coğrafyalarda sınırlı operasyonları tek başına gerçekleştirebileceğini ancak uzun süreli bir harekâtın ABD askerî desteği olmaksızın sürdürmesinin çok daha güç olduğunu ortaya koymuştur. **Bu durum; İsrail'in mevcut yerli askerî-teknolojik kapasitesinin üç boyutlu derinlikten yoksun olduğunu¹⁰³ ve söz konusu kapasitenin menzil, yoğunluk ve sürdürülebilirlik açısından ABD bağımlılığını görünür kılmıştır.**

2026'da başlayan çatışmanın birkaç haftalık sınırlı bir harekât yerine aylar süren bir savaşa dönüşmesi, bu durumu daha da netleştirmiştir. Ağustos 2026 itibarıyla ABD ve İsrail'in saldırıları İran'ın askerî ve nükleer kapasitesini önemli ölçüde baskılamış olsa da İran'ın misilleme kapasitesini bütünüyle ortadan kaldırmamış; çatışma Hürmüz Boğazı, Körfez'deki Amerikan üsleri ve bölgesel enerji güvenliği gibi alanlara yayılarak uzun süreli bir yıpratma mücadelesine dönüşmüştür. **Savaşı başlatan İsrail ise denklemden çıkarak çatışmayı ABD-İran Savaşı'na dönüştürmüştür.**

İsrail'in askerî-teknolojik kapasitesi, bölgesel düzeni tek başına belirleyebilecek niteliğe sahip değildir. Buna karşılık güvenlik anlayışının yakın çevrenin ötesinde uygulanabilmesi, farklı coğrafyalarda sürekli askerî etki üretilebilmesi ve geniş bir operasyonel erişim alanının korunabilmesini mümkün kılan temel maddi zemin ABD desteği ile mümkündür.

ABD Desteğine Bağımlılık ve İlişkilerin Yapısal Boyutu

Bu bağlamda İsrail'in ABD ile kurduğu stratejik ilişki özel bir konuma sahiptir. Çünkü söz konusu ilişki; İsrail'in tehdit algısını veya askerî tercihlerini doğrudan belirleyen bir dinamik olduğu kadar mevcut kapasitesinin ölçeğini, sürdürülebilirliğini ve göreceli avantajını artıran bir imkân olarak değerlendirilmelidir. ABD desteğinin önemi bu bakımdan 3 düzeyde ortaya çıkmaktadır. Bunlar; İsrail'in askerî kapasitesinin uzun vadeli finansman ve teknoloji transferleriyle desteklenmesi, bölgede sahip olduğu bazı askerî avantajların kurumsal mekanizmalarla korunması ve ikili güvenlik ilişkisinin daha geniş bir bölgesel iş birliği ağına taşınmasıdır.

İsrail-ABD ilişkisinin maddi zemini uzun vadeli askerî yardım mekanizmalarıyla kurumsallaşmıştır. İki ülke arasında 2016'da imzalanan mutabakat zaptı, 2019-2028 mali yılları için Kongrenin ödenek tahsisine bağlı olmak üzere 33 milyar doları dış askerî finansman ve 5 milyar doları füze savunma programlarına ayrılmak üzere toplam 38 milyar dolarlık destek öngörmektedir.¹⁰⁴ Bu sayede İsrail yıllık 3,3 milyar dolarlık askerî finansmanın yanı sıra ortak füze savunma programları için 500 milyon dolarlık düzenli kaynağa erişmektedir. Nisan 2024'te kabul edilen ek bütçede ise bunlara ilave olarak 3,5 milyar dolarlık askerî finansman ile Iron Dome (Demir Kubbe), David's Sling (Davud'un Sapanı), Arrow ve Iron Beam dâhil hava ve füze savunma programları için 5,2 milyar dolar tahsis edilmiştir.¹⁰⁵ ABD Kongresi de mevcut yardımların 2019-2028 mali yıllarını kapsadığını ve Amerikan askerî yardımının büyük ölçüde bu çerçevede kurumsallaştığını belirtmektedir.¹⁰⁶ SIPRI verilerine göre ise ABD, 2021-2025 döneminde İsrail'in büyük konvansiyonel silah ithalatının %68'ini karşılamıştır.¹⁰⁷

Söz konusu desteğin önemi sadece aktarılan mali kaynağın büyüklüğünden kaynaklanmamaktadır. ABD askerî yardımı; İsrail'in gelişmiş platformlar ile mühimmata erişimini kolaylaştırmakta, ortak hava ve füze savunma sistemlerinin geliştirilmesini desteklemekte ayrıca yüksek yoğunluklu askerî faaliyetler sırasında stokların yenilenmesine imkân sağlamaktadır. **Bu yönüyle ABD desteği, İsrail'in kendi kaynaklarıyla oluşturduğu kapasitenin yerini almak yerine bunun maliyetini düşüren ve uzun süre kullanılabilirliğini artıran bir kapasite çarpanı işlevi görmektedir.**

ABD desteğinin daha yapısal ve bölgesel güç dengesi bakımından daha önemli boyutu ise İsrail'in "niteliksel askerî üstünlüğü"nün (Qualitative Military Edge, QME) Amerikan hukukunda kurumsallaştırılmasıdır. 2008'de yapılan düzenlemeyle ABD'nin İsrail dışındaki Orta Doğu ülkelerine gerçekleştireceği savunma satışlarının İsrail'in QME'sini olumsuz etkileyip etkilemeyeceğinin değerlendirilmesi zorunlu hâle getirilmiştir.¹⁰⁸ QME; İsrail'in muhtemel devlet, devletler koalisyonu veya devlet dışı aktörlerden kaynaklanabilecek inandırıcı konvansiyonel tehditlere karşı teknik açıdan üstün silah, komuta-kontrol, haberleşme, istihbarat, gözetleme ve keşif kapasitesini kullanarak etkili biçimde karşılık verebilmesi üzerinden tanımlanmaktadır. Amerikan mevzuatı ayrıca büyük savunma sistemi satışlarında İsrail'in yeni kapasitelere karşılık verebilme imkânının değerlendirilmesini öngörmektedir.

Fotoğraf 4: İsrail'e Ait F-35

Kaynak: İsrail Savunma Kuvvetleri.

QME, bu nedenle doğrudan askerî yardımdan farklı bir işlev görmektedir. İsrail yalnızca Amerikan finansmanı ve silahlarının önemli bir alıcısı değildir. ABD'nin bölgedeki üçüncü ülkelere gerçekleştirdiği askerî teknoloji ve savunma sistemi transferlerinde İsrail'in görelî konumu da dikkate alınmaktadır. Böylece Amerikan kaynaklı yeni kapasite transferlerinin İsrail'in bölgedeki niteliksel avantajını aşındırmaması, kurumsal ve yapısal bir değerlendirme ölçütüne dönüşmektedir. Dolayısıyla İsrail'in bölgede askerî açıdan üstün olması, ABD'nin bölgesel silahlandırma politikasına yerleşmiş bir mekanizma üzerinden de desteklenmektedir. Bu durum, ABD desteğini İsrail'in askerî kapasitesini büyüten niceliksel bir yardım ilişkisinin ötesine taşıyan yapısal bir parametredir.

ABD-İsrail güvenlik ilişkisinin ikili düzeyden bölgesel bir çerçeveye doğru genişlemesinde İsrail'in 2021'de ABD Merkez Komutanlığının (CENTCOM) sorumluluk alanına alınması da önemli bir aşamadır. CENTCOM, söz konusu değişikliğin İsrail Savunma Kuvvetleri ile komutanlığın bölgedeki diğer ortakları arasındaki operasyonel iş birliğinin derinleştirilmesi için yeni imkânlar sağlayacağını açıkça belirtmiştir.¹⁰⁹ Bu sayede İsrail ile ABD'nin bölgedeki diğer ortakları arasında hava ve füze savunması, erken uyarı, deniz güvenliği ve askerî koordinasyon gibi alanlarda iş birliğinin geliştirilmesi için daha elverişli bir kurumsal zemin ortaya çıkmıştır.

İbrahim Anlaşmaları ise bu askerî-kurumsal dönüşümün diplomatik ayağını teşkil etmektedir. İsrail'in Birleşik Arap Emirlikleri, Bahreyn ve Fas ile ilişkilerinin normalleşmesi, güvenlik ve teknoloji iş birliğinin ekonomik ilişkilerle birlikte ilerleyebileceği yeni kanallar oluşturmuştur. ABD yönetimleri de normalleşmeyi İsrail ile Arap ve Müslüman çoğunluklu ülkeler arasındaki iş birliğini genişleten bölgesel bir

süreç olarak desteklemiştir. Bu açıdan CENTCOM entegrasyonu ile İbrahim Anlaşmaları, aynı sürecin farklı boyutlarını temsil etmektedir.

Sonuç olarak ABD desteğinin İsrail açısından önemi, mevcut askerî kapasiteyi desteklemesi veya genişletmesiyle sınırlı değildir. Uzun vadeli askerî yardım bu kapasitenin sürdürülebilirliğini güçlendirmekte, QME İsrail'in Amerikan kaynaklı bölgesel silah ticareti karşısındaki avantajını yapısal olarak korumakta, CENTCOM ve normalleşme süreçleri ise ikili güvenlik ilişkisinin daha geniş bölgesel bağlantılar üretmesine imkân sağlamaktadır. Bu nedenle ABD desteği İsrail açısından vazgeçilmez bir yapısal bağımlılık üretmektedir. **Ancak diğer taraftan özellikle 7 Ekim sonrası İsrail'in Gazze'de gerçekleştirmekte olduğu soykırım, özellikle ABD'deki genç nüfusun İsrail'e yönelik desteğini ciddi biçimde sorgulamasına ve tepkilerin artmasına yol açmış hatta siyasi sonuçlar doğurmaya başlamıştır. Gelecek yıllarda bu tepkinin sürmesi ve siyasallaşmasıyla ABD'nin İsrail'e yönelik desteğini en azından belli bir seviyede azaltması muhtemeldir.**

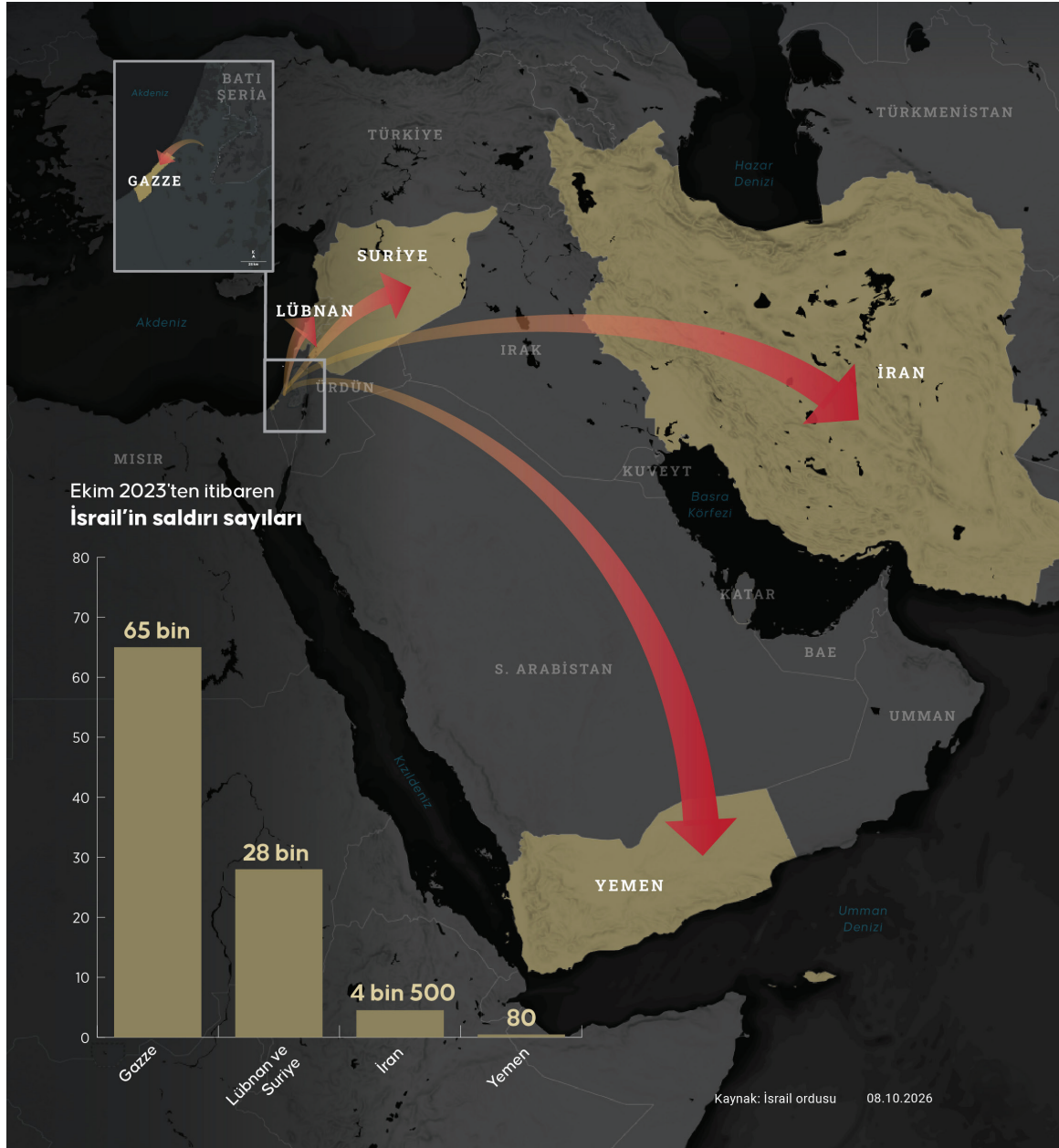
Yakın Çevredeki İşgaller: Gazze, Lübnan ve Suriye

İsrail'in bölgesel güç projeksiyonunun en somut sonuçları Gazze, Lübnan ve Suriye'den oluşan yakın çevresinde görülmektedir. Bununla birlikte bu üç sahada farklı araçlar kullanılmakta ve farklı işgal rejimleri uygulanmaktadır. Özellikle Gazze'de zorunlu göç ve soykırıma odaklı koridorlar, değişken askerî hatlar ile erişim kısıtlamaları ön plana çıkmaktadır. Lübnan'da ise tampon veya güvenli bölgeyi aşan bir fiilî işgal söz konusudur. Suriye'de de benzer bir durum gözlemlenmektedir. Özellikle askerî kapasitenin yeniden oluşmasını önlemeye yönelik kapsamlı saldırılar ile güneydeki fiilî işgal ön plana çıkmaktadır. **Üç farklı bölgedeki işgalin ortak noktası, İsrail'in güvenliğini yakın çevresindeki aktörlerin askerî kapasitesini, mekânsal hareket alanını ve egemenlik kullanimını sınırlandırarak sağlamaya yönelmesi ve yayılmacılığını işgal politikaları aracılığıyla kalıcılaştırmasıdır.**

Gazze'de özellikle İsrail'in mekânsal kontrol biçimi, Suriye ve Lübnan'dan farklı olarak dış sınırın ötesinde oluşturulan tek bir tampon kuşaktan ziyade bölgenin kendi içinde parçalanmasına dayanmaktadır. Soykırım ve işgal sırasında Netzarim Koridoru Gazze'nin kuzeyi ile güneyi arasındaki geçişi kontrol eden askerî bir eksen hâline gelmiş, Morag Koridoru ise Refah'ı Han Yunus ve Gazze'nin geri kalanından ayırmıştır. Böylelikle askerî kontrol, İsrail-Gazze sınırında derinleştirilen tampon alanların ötesine geçerek Gazze'nin içinde oluşturulan doğu-batı eksenli koridorlarla da yürütülmüştür. Nüfusun hareketi, insani erişim ve farklı bölgeler arasındaki bağlantı; İsrail'in askerî mevcudiyetine bağımlı hâle gelmiştir. Dolayısıyla Gazze'de ortaya çıkan yapı, geçici askerî işgal ile kalıcı egemenlik arasındaki sınırı giderek bulanıklaştırmaktadır. İsrail; bölgenin tamamı üzerinde resmî egemenlik ilan etmemekle birlikte hangi alanlarda Filistinlilerin yaşayabileceğini, hangi bölgelerin erişime kapatılacağını, hangi yollar ile altyapıların kullanılabileceğini ve nüfusun hangi alanlar arasında hareket edebileceğini askerî hatlar aracılığıyla önemli ölçüde belirlemektedir. **Bu durum da Gazze'de zorunlu göç, etnik temizlik ve soykırım gibi insanlık suçlarının hayata geçirilmesini mümkün kılmaktadır.**

Lübnan'da ise doğrudan bir tampon bölge ve ileri savunma mantığı üzerinden ifade edilen fiilî bir İsrail işgali söz konusudur. Kasım 2024'te imzalanan çatışmaların durdurulması düzenlemesi İsrail güçlerinin Lübnan topraklarından çekilmesini öngörmesine rağmen İsrail, Mavi Hat'ın kuzeyindeki beş askerî pozisyon ile iki tampon bölgede varlığını sürdürmüştür. BM Güvenlik Konseyinin 2790 sayılı kararı da İsrail'den söz konusu beş pozisyonundan çekilmesini ve tampon bölgeleri kaldırmasını açıkça talep etmiştir.

İnfoğrafik 2: İsrail'in Bölgesel Saldırganlığı

Kaynak: Anadolu Ajansı.

2026 ABD-İsrail/İran Savaşı'nın başlaması, Lübnan sahasındaki bu sınırlı mevcudiyetin daha geniş bir askerî kontrol alanına dönüşmesine zemin hazırlamıştır. Hizbullah'ın İran'a yönelik saldırılara karşılık olarak yeniden İsrail'e füze ve insansız hava aracı saldırıları düzenlemesi üzerine İsrail, Lübnan'ın güneyine ek kuvvet sevk etmiş ve yeni pozisyonlar ele geçirmiştir. Mart ayının sonunda BM, İsrail kara birliklerinin Mavi Hat'ın 11 kilometre kuzeyine kadar ilerlediğini ve İsrail'in hattın kuzeyindeki önemli alanları kontrol ettiğini bildirmiştir. Aynı dönemde İsrail yönetimi, güvenlik bölgesinin Litani Nehri'ne kadar uzatılabileceğini açıklamış ve bunun Kuzey İsrail'e yönelik roket, tanksavar ve kara saldırılarını uzaklaştırmayı amaçladığını savunmuştur.

Böylelikle 2024 sonrasında beş ileri pozisyon üzerinden sürdürülen istisnai askerî varlık, 2026 savaşında daha geniş bir işgale dönüşmüştür. Nisan 2026'daki yeni ateşkese rağmen İsrail birliklerinin sınırın 5 ila 10 kilometre kuzeyindeki alanlarda kalması ve sivillerin sınır ile Litani arasındaki bazı bölgelere yaklaşmaması yönündeki uyarılar, askerî işgalin çatışmalar sona erdiğinde de devam ettiğini göstermiştir. Haziran ayında ABD arabuluculuğunda yeni güvenlik düzenlemeleri üzerinde anlaşılmasına rağmen İsrail kendi ilan ettiği güvenlik bölgesini korumuş; Ağustos 2026'da Savunma Bakanı Israel Katz, İsrail'in Lübnan'ın güneyinden çekilmesini Hizbullah'ın silahsızlandırılması şartına bağlamıştır.

Suriye'deki işgal daha karmaşık bir yapıya sahiptir. Esed rejiminin Aralık 2024'te çökmesi, İsrail'in Suriye politikasında önemli bir kırılma yaratmıştır. İsrail, yeni yönetimin askerî ve siyasal niteliğine ilişkin belirsizliği fırsata çevirmiş; rejimden kalan stratejik askerî kapasitenin yeni devlet tarafından devralınmasını da potansiyel bir tehdit olarak görmüştür. Bu çerçevede rejimin çöküşünü izleyen ilk 48 saat içerisinde 350'den fazla hava saldırısı gerçekleştirilmiş; hava savunma sistemleri, askerî havaalanları, savaş uçakları, füze sistemleri, silah üretim tesisleri ve stratejik mühimmat depoları hedef alınmış, Suriye donanmasına ait unsurlar da vurulmuştur. İsrail, söz konusu operasyonların gelişmiş silahların kendisine düşman unsurların eline geçmesini engellemeyi amaçladığını açıklamıştır.

Bahsi geçen operasyonların fiilî sonucu, sadece belirli silah sistemlerinin el değiştirmesini engellemek değildir. Rejimden devralınabilecek hava kuvvetleri, hava savunması, füze sistemleri, deniz unsurları ve askerî altyapının önemli bölümünün tahrip edilmesi, yeni Suriye yönetiminin askerî kapasitesinin başlangıç noktasını ciddi biçimde aşağı çekmiştir. **Bu nedenle rejimin düşüşünün hemen ardından gerçekleştirilen saldırılar, sonuçları itibarıyla rejim sonrası Suriye'nin askerî kapasitesini önleyici biçimde sınırlandıran bir kapasitesizleştirme harekâtı niteliği taşımaktadır. İsrail'in yaklaşımı böylece mevcut bir saldırı kapasitesini ortadan kaldırmanın ötesine geçerek gelecekte oluşabilecek askerî gücün sınırlarını daha kuruluş aşamasında belirleme girişimine dönüşmektedir.**

Bu kapasite sınırlandırma siyasetine doğrudan mekânsal genişleme de eşlik etmiştir. İsrail güçleri, Esed yönetiminin çökmesinin ardından 1974 Kuvvetlerin Ayrıştırılması Anlaşması'yla oluşturulan BM denetimindeki ayırım bölgesine girmiş ve işgal altındaki Golan Tepeleri'nin doğusundaki yeni stratejik noktalarda konuşlanarak fiilî işgalini genişletmiştir. İsrail, başlangıçta bu adımı geçici bir güvenlik tedbiri olarak açıklamış ve Suriye'de "steril bir savunma bölgesi" oluşturma hedefinden söz etmiştir. Mart 2026 itibarıyla İsrail'in 2024 sonrasında ele geçirdiği pozisyonlardan çekilmesi, Suriye-İsrail güvenlik

görüşmelerinin temel uyumsuzluklarından biri olmaya devam etmiş, İsrail Suriye'nin güneybatısının askerden arındırılmasını ve azınlıkların korunmasına ilişkin güvenlik garantilerini talep ederken Şam, 2024 öncesi hatlara tam çekilmeyi egemenlik meselesi olarak tanımlamıştır.

Bu bakımdan Golan Tepeleri, Suriye'ye yönelik işgal politikasının tarihsel ve mekânsal başlangıç noktasıdır. İsrail'in 1967'den beri işgal ettiği ve 1981'de tek taraflı olarak ilhak ettiği Golan üzerindeki egemenlik iddiasının ötesinde 2024 sonrası askerî konuşlanmalar, mevcut hattın doğusuna uzanan yeni bir işgal alanı oluşturmuştur. **Bu sayede Golan, İsrail'in yeni Suriye devletinin güneydeki askerî hareket alanını sınırlamak için kullandığı daha geniş güvenlik kuşağının dayanak noktası hâline dönüşmüştür.**

Dürzi nüfusun yoğunlaştığı Süveyda ise bu stratejinin başka bir boyutunu ortaya koymaktadır. İsrail, Suriye Dürzilerinin güvenliğini kendi güvenlik politikasının konusu hâline getirmiş ve Şam yönetiminin güneydeki askerî hareketlerine müdahale etmek için bu dosyayı açık biçimde kullanmıştır. **Dolayısıyla Dürzi meselesi, toplumsal ve güvenlik kaygıları olarak sunulsa da yeni yönetimin Süveyda ve Suriye'nin güneyi üzerindeki askerî egemenliğinin hangi sınırlar içinde kullanılabileceğine İsrail'in müdahale etmesini sağlayan bir araç işlevi görmektedir.**

Suriye dosyasının giderek belirginleşen diğer boyutu da Türkiye'dir. Çünkü İsrail, Vaşington nezdinde Suriye'nin zayıf ve ademimerkeziyetçi tutulmasını ve Rus askerî varlığının Türkiye'ye karşı denge unsuru olarak korunmasını savunmaktadır. **Öyle ki İsrail'in temel kaygısı, Türkiye tarafından desteklenen yeni Suriye yönetiminin Türkiye'nin güvenlik şemsiyesi altında yeniden merkezî ve askerî açıdan güçlü bir devlete dönüşmesidir.** Bu kaygı kısa süre içinde doğrudan askerî uygulamaya da yansımıştır. Türkiye'nin muhtemel bir savunma anlaşması çerçevesinde kullanmak üzere incelediği T4, Palmira ve Hama'daki askerî tesisler Nisan 2025'te İsrail tarafından yoğun biçimde vurulmuştur. Ağustos 2026'da İsrail'in bu kez kuzeybatıdaki Ebu Zuhur Hava Üssünün pist ve depolama alanlarına sekiz saldırı gerçekleştirmesi de bu kaygının Suriye'nin kuzeyine kadar uzandığını ortaya koymuştur.

Bu örüntü, İsrail'in Suriye politikasının yalnızca mevcut tehditleri bertaraf etmekle sınırlı olmadığını göstermektedir. Rejimden kalan askerî kapasitenin imhası, güneyde fiilî kontrol alanının genişletilmesi, Süveyda üzerinden merkezî yönetimin hareket alanının sınırlandırılması ve Türkiye desteğiyle yeniden oluşturulabilecek askerî altyapının hedef alınması; aynı stratejik yönelimin farklı araçlarıdır. Dolayısıyla İsrail'in Suriye'deki hedefi; zayıf, kırılgan ve kendi iç gerilim ve ayrışmalarıyla meşgul olan bir devlet yapısıdır. Bu doğrultuda özellikle etnik ve mezhepsel fay hatları araçsallaştırılmakta, böylelikle Suriye'nin enerjisi ve kapasitesinin dış güvenlik yerine içeriye odaklanması amaçlanmaktadır. **Bu sebeple İsrail açısından Suriye'nin askerî bakımdan güçlenmesinin önlenmesi ile Türkiye'nin yeni Suriye devletinin güvenlik kapasitesini geliştirmesi yoluyla elde edebileceği bölgesel etkinliğin sınırlandırılması, giderek iç içe geçen iki hedef hâline gelmektedir.**

Sözü edilen üç örneğin ortak noktası, İsrail'in güvenliği kendi sınırlarının içinde üretilen bir durum olarak görmemesidir. Güvenlik; komşu devletin ne kadar askerî kapasite geliştirebileceği, hangi kuvvetleri nerede konuşlandırabileceği, hangi bölgelerde egemenliğini kullanabileceği ve nüfusun hangi

mekânlarda hareket edebileceğine kadar genişleyen bir müdahale alanı içerisinde tanımlanmaktadır. Ancak Gazze’de bu müdahale, soykırım seviyesine ulaşarak İsrail’in güvenlikleştirme stratejisinin varabileceği son noktayı ortaya çıkarmıştır.

Bölgesel Hiyerarşi ve Hegemonya Arayışının Sınırları

Mevcut tablo, İsrail’in ABD garantileri ve desteği üzerine kurulu hem saldırgan hem de yayılmacılık odaklı güvenlik stratejisinin kapsayıcı bir düzen üretmekten ziyade kendi hareket serbestisini korurken çevresindeki aktörlerin belirli askerî kapasitelere ulaşmasını engellemeye yöneldiğini ortaya koymaktadır. Bu bakımdan İsrail’in bölgesel düzen anlayışı, büyük ölçüde negatif bir güvenlik düzeni niteliği taşımaktadır. Buradaki temel amaç, İsrail’in güvenliği açısından hangi askerî kapasitelerin, konuşlanmaların ve stratejik ilişkilerin ortaya çıkmaması gerektiğini belirleyebilmektir. Suriye’de yeni yönetimin güçlü bir askerî kapasite oluşturmamasının sınırlandırılması, Lübnan’da işgalin devamı için sürekli yeni gerekçeler oluşturmaması, Gazze’deki soykırım ile İran’ın füze ve nükleer kapasitesinin doğrudan güç kullanımıyla sınırlandırılmaya çalışılması; bu yaklaşımın farklı coğrafyalardaki karşılıklarıdır.

Söz konusu durum, İsrail’in Orta Doğu’da yerleşik bir hegemonya kurabileceği anlamına gelmemektedir. Askerî üstünlük; bir aktöre rakiplerini cezalandırma, belirli kapasitelere erişmelerini zorlaştırma veya fiili işgal imkânı sağlayabilir. Hegemonik bir düzen veya bölgesel hegemonya ise bunun ötesinde, ortaya çıkan güç dağılımının süreklilik kazanmasını ve diğer aktörlerin davranışlarının belirli kurallar, kurumlar ve kalıcı beklentiler içerisinde şekillenmesini gerektirir. Bu açıdan İsrail’in mevcut konumunda özellikle kırılgan veya kısıtlı güvenlik kapasitesine sahip bölge ülkelerine karşı askerî üstünlük üretme kapasitesi ile bu üstünlüğü istikrarlı ve kendini yeniden üreten bir bölgesel düzene dönüştürme kapasitesi arasında belirgin bir ayrışma bulunmaktadır.

Bu ayrışmanın ilk nedeni, askerî üstünlük ile kalıcı güvenlik arasında mutlak doğrusal bir ilişki bulunmamasıdır. İsrail’in istihbarat ve caydırıcılık kapasitesi 7 Ekim 2023 saldırılarını önleyememiş, İran ve bağlantılı aktörlere karşı ABD desteğiyle yürütülen kapasite sınırlandırma faaliyetleri savaşa dönüşmüş olmasına rağmen söz konusu tehdit, ağırları bütünüyle ortadan kaldıramamıştır. Dolayısıyla İsrail’in yayılmacı ve saldırgan tutumu, kısa vadede güvenlik mesafesi yaratırken uzun vadede yeni misilleme ve düşmanlık gerekçeleri üretmektedir. Böylece belirli bir tehdidin kapasitesinin azaltılması, tehdidin siyasal ve toplumsal kaynaklarının ortadan kalkması anlamına gelmemekte, güvenlik rekabeti farklı araçlar ve aktörler üzerinden yeniden üretilebilmektedir.

ABD/İsrail-İran Savaşı, bu ayrımın daha geniş ölçekteki güncel örneğini oluşturmaktadır. ABD’nin de doğrudan katılımıyla ortaya çıkan büyük askerî güç yoğunluğuna rağmen çatışmanın 6 ayı aşması ve İran’ın yaşadığı tüm sorunlara rağmen karşılık verme kapasitesinin tamamen ortadan kaldırılamaması, operasyonel üstünlüğün otomatik biçimde kesin bir stratejik sonuç üretmediğini göstermiştir. Bu durum, askerî güçle kapasite aşındırmanın siyasal düzen kurmaktan farklı bir mesele olduğunu ortaya koymaktadır.

İkinci ayrışma dinamiği ise İsrail'in kendi lehine oluşturmaya çalıştığı güvenlik asimetrisinin bölgesel sistemi tek bir merkez etrafında bütünleştirmek yerine alternatif güvenlik ve dengeleme arayışlarını teşvik etmesidir. Türkiye, Suudi Arabistan ve Pakistan'ın Ağustos 2026'da imzaladığı Mekke Ortak Savunma Anlaşması bu açıdan dikkat çekicidir. Anlaşma, doğrudan veya yalnızca İsrail'e karşı oluşturulmuş bir blok olmasa da tarafların kaygılarının hem İran'ın hem İsrail'in bölgesel tutumlarını kapsaması ve anlaşmanın müşterek savunma, askerî birlikte çalışabilirlik ve savunma sanayisi iş birliği mekanizmaları oluşturması, bölgesel güvenliğin İsrail etrafında konsolide olmadığını göstermektedir. **Bu nedenle İsrail'in saldırgan ve yayılmacı tutumu, diğer aktörlerin alternatif güvenlik mimarileri geliştirme motivasyonunu da artırmaktadır.**

İsrail'in bölgesel üstünlüğünün önemli ölçüde Amerikan askerî ve diplomatik mimarisi içerisinde desteklenmesi de bu bölgesel hegemonyanın sınırlarını belirlemektedir. Zira askerî yardım, QME rejimi ve bölgesel güvenlik entegrasyonu İsrail'e önemli yapısal avantajlar sağlasa da ABD'ye karşı bağımlılık üretmekte, bu da söz konusu hiyerarşinin sadece İsrail'in bağımsız kapasitesinin ürünü olmadığını ortaya koymaktadır. **Bu nedenle ABD'nin bölgesel önceliklerindeki değişimler, Vaşington ile Tel Aviv arasındaki stratejik görüş ayrılıkları veya Amerikan kaynaklarının farklı coğrafyalara yönelmesi, İsrail'in mevcut avantajlarının siyasal sonuçlara dönüştürülme kapasitesi açısından da kritik riskler taşımaktadır.**

Sonuç olarak İsrail'in mevcut bölgesel konumu ve kapasitesi, Orta Doğu'da bütün aktörlerin davranışlarını kalıcı biçimde belirleyebilen yerleşik bir hegemonya üretmek açısından yetersizdir. Buna karşılık İsrail; askerî-teknolojik kapasitesi, dış desteği ve sınır ötesi müdahale kabiliyeti sayesinde bölgesel güç dağılımını kendi lehine şekillendirme, rakiplerinin belirli kapasitelere ulaşmasını zorlaştırma ve yakın çevresinde fiilî işgaller oluşturma hususlarında belli imkânlara sahiptir. **Ortaya çıkan yapı, bu nedenle bölgesel hegemonya durumundan ziyade belli alanlardaki askerî üstünlüğü bölgesel hiyerarşiye dönüştürme arayışı olarak değerlendirilmelidir.**

BÖLÜM 5

TÜRKİYE İÇİN DEĞERLENDİRMELER

Türkiye ve İsrail: İki Farklı Bölgesel Düzen ve Güvenlik Tasavvuru

İsrail yayılcılığının Türkiye açısından temel anlamı, iki ülke arasındaki görüş ayrılıklarının artık Filistin veya dönemsel ikili gerilimlerle sınırlı olmamasıdır. **Zira ortaya çıkan tablo, İsrail'in kendi stratejik perspektifinde inşa ettiği güvenlik ve hareket alanının giderek Türkiye'nin stratejik çevresiyle daha fazla ve doğrudan kesiştiğini ortaya koymaktadır.** Özellikle Suriye'de yeni devlet kapasitesinin oluşumu ile Türkiye'nin bu sürece sağladığı askerî ve siyasi katkının İsrail tarafından kendi hareket serbestisini sınırlayabilecek bir gelişme olarak değerlendirilmesi, söz konusu kesişmenin en açık örneklerinden biridir. Nitekim İsrail açısından Suriye'nin askerî bakımdan güçlenmesinin önlenmesi ve Türkiye'nin Suriye ile kurduğu gelişmiş stratejik ortaklığın ve bölgesel etkinliğin sınırlandırılması, giderek aynı stratejik hedefin parçaları hâline gelmektedir.

Bu durum, Türkiye ile İsrail arasında daha temel bir stratejik ayrışmaya işaret etmektedir. Türkiye'nin bölgesel güvenlik yaklaşımı; yakın çevresindeki ve bölgedeki devletlerin egemenlik ile kurumsal kapasitelerinin güçlendirilmesi, toprak bütünlüklerinin korunması, ekonomik ve siyasi bağlantısallığın artırılması, bölgesel aktörlerin kendi güvenliklerini üretebilecekleri bir düzenin desteklenmesi üzerine kuruludur. Bu sayede terör örgütleri ve devlet dışı silahlı aktörlerin alanları daralacak ve merkezî otoriteye dayanan istikrarlı bir düzen oluşacaktır. İsrail ise tam aksine kendi güvenliğini büyük ölçüde çevresindeki aktörlerin askerî ve stratejik kapasitesinin sınırlandırılması ve kendi müdahale alanının geniş tutulması üzerinden tanımlamaktadır. Dolayısıyla iki ülke arasındaki temel ayrışma, tehdit algılarındaki farklılıkların ötesindedir. Öyle ki Türkiye ve İsrail, güvenlik anlayışı ile bu güvenliğin nasıl bir bölgesel düzen içerisinde üretileceğine ilişkin taban tabana zıt bir yaklaşım ve stratejiyi benimsemiş durumdadır.

İsrail açısından Türkiye'nin bölgesel ağırlığının artması ve bölgedeki diğer aktörlerin Türkiye ile kurduğu stratejik ilişkiler, başka bir bölgesel aktörün güçlenmesinden daha derin bir anlam taşımaktadır. Türkiye'nin Suriye'de devlet kapasitesini desteklemesi, Irak ve Suriye hattındaki ayrışma ve yapısal sorunların azaltılmasına yönelik politikaları, Körfez ülkeleriyle geliştirdiği güvenlik ilişkileri veya Doğu Akdeniz ve Afrika Boynuzu gibi alanlardaki siyasi ve askerî varlığı, İsrail'in çevresinde tesis etmeye çalıştığı hareket serbestisini doğrudan sınırlandırabilecek sonuçlar üretmektedir. **Başka bir ifadeyle Türkiye'nin güç kazanması, İsrail'in yayılcılık stratejisinin zayıflamasına ve tek taraflı biçimde müdahale edebildiği boşlukların daralmasına yol açmaktadır. İki ülke arasındaki ayrışmanın giderek daha yapısal hâle gelmesinin temel nedeni de budur.**

Bu perspektiften bakıldığında Türkiye-İsrail arasındaki stratejik ayrışma; bölgedeki diğer devletlerin ve toplumların ne ölçüde egemen, bütünleşmiş ve kendi güvenliklerini üretebilir hâle geleceğine ilişkindir. Türkiye'nin stratejik çıkarı, özellikle yakın çevresindeki devletlerin dış müdahaleye açık kırılgan alanlar olmaktan çıkarılmasıyla örtüşmektedir. Bu nedenle Suriye'nin merkezî kapasitesinin güçlendirilmesi, Irak'ın bütünlüğünün korunması, Filistin'in siyasi ve kurumsal varlığının sürdürülebilir kılınması ile bölgesel sosyopolitik fay hatlarının vekâlet mücadelelerinin aracı olmaktan çıkarılması; Türkiye açısından birbirinden bağımsız dosyalar değil, aksine aynı stratejik yaklaşımın parçaları olarak görülmelidir.

Türkiye açısından daha sürdürülebilir strateji; bölge ülkelerinin devlet ve güvenlik kapasitesini artırmak, bölgesel bütünleşmeyi güçlendirmek, etnik ve mezhepsel kırılğanlıkların dış müdahaleye açık alanlara dönüşmesini engellemek ve Türkiye'yi dışlayan güvenlik, enerji ve bağlantısallık mimarilerinin alternatifsiz hâle gelmesini önlemektir. Bu minvalde bir yaklaşım, İsrail'in askerî kapasitesi ile geleneksel ABD desteğine yaslanan sınırsız siyasi hareket serbestisine dönüşmesini zorlaştırmanın yanı sıra bölgesel düzenin daha çoğulcu, dengeli ve egemenlik temelinde şekillenmesini amaçlamaktadır. Nitekim İsrail'in saldırgan ve yayılmacı politikalarının bölgedeki diğer ülkeleri alternatif güvenlik ve dengeleme arayışlarını teşvik etmesi de Türkiye'nin bu yönde geliştirebileceği hareket alanını genişletmektedir.

İsrail'in Yakın Çevre Yayılma Alanları ve Türkiye

İsrail yayılmacılığının Gazze, Lübnan ve Suriye hattında oluşturduğu yeni güvenlik coğrafyası Türkiye açısından kritik önemdedir. Bu hattın zaman içerisinde İsrail'in kalıcı ve tek taraflı müdahale çevresine dönüşme ve genişleme ihtimali yakından takip edilmektedir. Böyle bir gelişme, bölgede kırılğan devlet yapıları ile süreklilik kazanan askerî müdahalelerin belirleyici olduğu daha istikrarsız bir güvenlik ortamını kalıcılaştıracaktır.

Filistin söz konusu tablonun merkezinde yer almaktadır. Gazze'deki soykırım ve Batı Şeria'da gün geçtikçe ilerleyen işgal; Filistin devletinin yaşayabileceği siyasi, kurumsal ve coğrafi zemini giderek daraltmaktadır. Türkiye açısından bunun önemi muhakkak önce insani değerlerle alakalı olsa da bununla sınırlı değildir. Çünkü Filistin devletinin fiilî imkânının ortadan kalkması, askerî güç aracılığıyla oluşturulan fiilî durumların zaman içerisinde siyasi ve hukuki sonuçlara dönüştürülmesinin bölgesel düzeyde daha fazla normalleşmesine katkı sağlayacaktır. Bu nedenle **Türkiye'nin Filistin politikasındaki stratejik öncelik, uluslararası toplumla birlikte iki devletli çözümü bir hedef olarak savunmaya devam etmek ve Filistin egemenliğinin gelecekte yeniden tesis edilebilmesini mümkün kılacak toprak, nüfus ve kurumsal zeminin korunmasına katkıda bulunmak olmalıdır.**

Lübnan, geçici güvenlik gerekçeleriyle oluşturulan işgalin kalıcılaşmasının yaratabileceği sonuçlar bakımından önem taşımaktadır. İsrail'in çekilme düzenlemelerine rağmen Lübnan topraklarındaki mevcudiyetini sürdürmesi, ülkenin egemenlik alanının sürekli dış müdahaleye açık kalmasına yol açmaktadır. Türkiye açısından buradaki temel sorun, Lübnan'ın güvenliğinin kalıcı biçimde İsrail ile devlet dışı silahlı aktörler arasındaki karşılıklı caydırıcılık ve müdahale döngüsü üzerinden şekillenmesidir. Bu yapının devamı, egemen devlet kapasitesi yerine sınır ötesi müdahale ve devlet dışı aktörler üzerinden işleyen bir güvenlik modelini yeniden üretmektedir. **Dolayısıyla Türkiye'nin uzun vadeli çıkarı, Lübnan'ın toprak bütünlüğünün ve devlet otoritesinin güçlendirilmesi ile dış müdahaleleri mümkün kılan güvenlik boşluklarının daraltılması yönündedir.**

Suriye ise Türkiye ile İsrail'in güvenlik önceliklerinin en açık biçimde kesiştiği saha hâline gelmektedir. Buradaki temel mesele askerî varlık veya üs kullanımının çok ötesindedir. **Türkiye açısından merkezî otoritesini yeniden tesis etmiş, toprak bütünlüğünü koruyabilen ve kendi güvenliğini sağlayabilecek asgari askerî ve kurumsal kapasiteye sahip bir Suriye; sınır güvenliği, terörizmle mücadele ve bölgesel istikrar bakımından stratejik önem taşımaktadır. İsrail açısından ise Suriye'nin askerî**

kapasitesinin yeniden güçlenmesinin engellenmesi ile Türkiye'nin bu kapasite inşasına sağlayabileceği katkının sınırlandırılması, giderek iç içe geçen hedeflere dönüşmektedir. Bu nedenle Suriye, Türkiye-İsrail ayrışmasının coğrafi temas alanı olduğu kadar iki farklı güvenlik anlayışının test sahasına dönüşmeye başlamıştır. Türkiye'nin devlet kapasitesi ve merkezî egemenlik inşasını destekleyen yaklaşımı ile İsrail'in müdahale serbestisini korumaya dönük kapasite sınırlama siyaseti arasındaki fark burada en somut biçimde ortaya çıkmaktadır.

Bu çerçevede Türkiye açısından temel hedef, İsrail'in Filistin, Lübnan ve Suriye'deki her askerî hamlesine ayrı ayrı veya simetrik biçimde karşılık üretmek değildir. Daha uzun vadeli ve sürdürülebilir strateji, Filistin-Lübnan-Suriye hattının İsrail'in kalıcı müdahale kuşağına dönüşmesini önleyecek bir bölgesel denge ve yapı oluşturmaktır. Bunun yolu ise siyasi birliğini sağlamış bir Filistin devleti ve bu devletin egemenliğinin fiilî zeminini korumaktan, Suriye ve Lübnan'da devlet kapasitesinin güçlendirilmesini desteklemekten ve yakın çevrede sürekli dış müdahale üreten güvenlik boşluklarını azaltmaktan geçmektedir.

Bölgesel Güvenlik Mimarisi

İsrail'in askerî kapasitesini kendi doktriner yaklaşımı doğrultusunda daha geniş bir güvenlik mimarisine dönüştürme arayışı, diğer bölgesel aktörleri de kendi güvenlik kapasitelerini ve ortaklıklarını yeniden değerlendirmeye yöneltmektedir. **Bu bağlamda Türkiye açısından yapısal bir fırsat ortaya çıkmaktadır. Bu da bölge ülkelerinin dış güvenlik garantilerine bağımlılığını azaltan, stratejik özerkliklerini artıran ve bölgesel sahiplenmeyi güçlendiren çok katmanlı iş birliği ağı geliştirmektir.**

Türkiye açısından bu yeni ortamın sunduğu imkân, alternatif bir hegemonik merkez oluşturmaktan ziyade farklı aktörlerin aynı anda yer alabildiği daha çoğulcu bir bölgesel güvenlik mimarisinin gelişmesine öncülük etmektir. Zira Körfez ülkeleri, Pakistan, Mısır, Irak ve diğer bölgesel aktörlerin güvenlik kaygıları konu bazlı olarak ayrışabilmektedir. Dolayısıyla sürdürülebilir bir bölgesel düzenin, katı ittifak çizgilerinden ziyade ortak sorunlar etrafında oluşturulan ve değişen koşullara uyum sağlayabilen iş birliği mekanizmalarına dayanması daha mümkündür. Nitekim uluslararası sistemde yaşanan dönüşüm ve güç rekabetinin sertleşmesi, önümüzdeki dönemde birbirinden kesin çizgilerle ayrılmış bloklardan ziyade kesişen ve rekabet eden minilateral güvenlik iş birliklerinin bölgesel düzeyde öne çıkabileceğine işaret etmektedir. **Türkiye'nin stratejik avantajı, farklı bölgesel aktörlerle eş zamanlı ilişki kurabilmesi ve bu ilişkileri askerî caydırıcılıktan savunma sanayisine, ekonomik entegrasyondan siyasi diyaloga kadar genişletebilmesidir.**

İsrail yayılcılığının burada yarattığı temel risk, İsrail'in ABD desteği, normalleşme süreçleri ve farklı güvenlik ortaklıkları üzerinden kendisini bölgesel düzenin yegâne merkezi hâline getirmesidir. Türkiye açısından bu risk sadece güç dengesiyle alakalı değildir. Çünkü bölge ülkelerinin güvenlik tercihlerinin giderek İsrail'in merkezî rol oynadığı yapılara ve ABD güvenlik şemsiyesine bağımlı hâle gelmesi, stratejik özerkliği zayıflatan ve egemenlik hakkını kısıtlayan yapısal bir sonuç üretecektir. Böyle bir yapı, İsrail'in askerî kapasitesini siyasi etkiye dönüştürmesini kolaylaştırırken Türkiye'nin ve diğer bölgesel aktörlerin krizler karşısındaki tercih alanını da daraltabilir. Bu nedenle Türkiye açısından stratejik öncelik, İsrail merkezli güvenlik ağlarının bölgesel düzenin alternatifsiz çerçevesi hâline gelmesini engellemek ve alternatif iş birliği modelleri geliştirmek olmalıdır.

Türkiye'nin bu süreçteki temel avantajlarından biri, stratejik özerklik inşasını mevcut Batılı güvenlik ilişkilerinin tamamen dışında yürütmek zorunda olmamasıdır. NATO üyeliği, ABD ve Avrupa'yla kurumsal ilişkileri, Körfez ülkeleriyle gelişen siyasi ve güvenlik bağları ile Pakistan gibi farklı aktörlerle derinleşen iş birliği; Türkiye'ye alternatif güvenlik ağları arasında eş zamanlı biçimde hareket edebilme imkânı sağlamaktadır. Bu durum, Türkiye'yi bölgesel düzene bütünüyle karşı bir eksen oluşturmaya çalışan aktörlerden ayırmakta ve daha geniş bir diplomatik manevra alanı sunmaktadır. **Türkiye açısından stratejik özerklik, bu nedenle bağımsız hareket edebilme kapasitesi kadar güvenlik alanında alternatifizliğin önlenmesi anlamına gelmektedir. Bu yaklaşımın bölgedeki diğer aktörler tarafından benimsenmesi Türkiye'nin avantajıdır.**

Türkiye'nin bölgesel güvenlik mimarisine ilişkin başarısı, İsrail'in zayıflatılması veya İsrail merkezli bir düzenin karşısına Türkiye merkezli yeni bir hegemonik yapı çıkarılmasıyla ölçülmemelidir. Daha sürdürülebilir hedef, İsrail'in sahip olduğu askerî ve teknolojik kapasiteyi bölgesel güvenliğin vazgeçilmez ve alternatifsiz merkezi hâline gelmek için araçsallaştırmasını engellemek, farklı aktörlerin kendi stratejik kapasitelerini koruyabildiği ve birden fazla güvenlik ağı arasında hareket edebildiği çoğulcu bir denge oluşturmaktır. Nitekim İsrail'in saldırgan ve yayılmacı politikalarının diğer bölgesel aktörlerde alternatif güvenlik arayışlarını teşvik ettiği görülmektedir. Türkiye açısından önemli olan, bu eğilimi bölgesel stratejik özerkliği güçlendiren kalıcı ve esnek güvenlik ilişkilerine çevirebilmektir.

Terörsüz Türkiye'den Terörsüz Bölgeye

İsrail yayılmacılığının hareket alanı askerî üstünlükle veya komşu devletlerin zayıf güvenlik kapasitesi ile sınırlı değildir. Çünkü İsrail açısından devlet otoritesinin toplumsal ve kimlik temelli kırılganlıklar nedeniyle sınırlı kaldığı alanlar da dış müdahaleyi kolaylaştıran bir zemin oluşturabilmektedir. Suriye'de Dürzi nüfusun güvenliğinin İsrail tarafından kendi güvenlik politikasının konusu hâline getirilmesi ve Süveyda dosyasının Şam yönetiminin güneydeki egemenlik kullanımına müdahale için araçsallaştırılması, bu ilişkinin somut örneklerinden biridir. **Dolayısıyla İsrail yayılmacılığının sınırlandırılması, askerî hareket serbestisinin daraltılması kadar bölgedeki toplumsal fay hatlarının dış aktörler tarafından ayrı güvenlik alanlarına dönüştürülmesini zorlaştıracak siyasi ve toplumsal yapıların güçlendirilmesini de gerektirmektedir.**

Türkiye açısından bu noktada özellikle Türkiye-Irak-Suriye hattındaki Türk, Kürt ve Arap toplumları arasındaki ilişkilerin güçlendirilmesi stratejik önem taşımaktadır. Buradaki amaç, farklı kimlikleri aşındıran veya yeni bir etnik blok oluşturan bir model geliştirmenin ötesine geçerek kimlik farklılıklarının silahlı yapılar ve dış aktörler tarafından kalıcı güvenlik kırılganlıklarına dönüştürülmesini zorlaştırmaktır. Bu doğrultuda bölgedeki toplumsal bütünleşmenin stratejik değeri; farklı toplumsal kesimlerin siyasi temsil, ekonomik katılım ve güvenlik taleplerinin dış aktörlerle kurulan özel ilişkiler yerine meşru siyasi ve kurumsal mekanizmalar içerisinde karşılanabildiği bir bölgesel zemin oluşturmada yatmaktadır. Böyle bir yapı güçlendikçe, toplumsal kimliklerin dış müdahale için kullanılabileceği alanların da daralması mümkündür.

Terörsüz Türkiye ve Terörsüz Bölge sürecinin bölgesel anlamı da bu çerçevede değerlendirilmelidir. Sürecin temel kazanımı, Türkiye içerisindeki terör tehdidinin ve güvenlik maliyetlerinin azaltılmasıdır. Başarılı olması hâlinde bölgede özellikle Irak, Suriye ve İran hattındaki siyasi ve toplumsal hareket ayrışmaları azalacak, aynı zamanda daha kapsamlı sonuçlar da ortaya çıkacaktır. **Silahlı örgütlerin Türkiye ile bölge Kürtleri arasındaki ilişkilerde belirleyici bir unsur olma kapasitesinin zayıflaması, Kürt meselesinin güvenlik ve vekâlet ilişkilerinden daha fazla ayırıştırılmasının yanı sıra siyasi, ekonomik ve toplumsal etkileşim kanallarının güçlenmesine katkı sağlayacaktır.** Bunun bölgesel sonucu ise dış aktörlerin etnik fay hatlarını güvenlik ortaklıkları veya müdahale gerekçeleri üzerinden kullanabileceği alanların daralmasıdır. Dolayısıyla Terörsüz Türkiye ve Terörsüz Bölge'nin İsrail yayılcılığı bakımından önemi, Türkiye'nin bölgedeki toplumsal bütünlüğünü güçlendirerek yakın çevresindeki vekâlet ve müdahale siyasetinin kullanabileceği kırılganlıkları azaltma potansiyelinden kaynaklanmaktadır.

Türkiye'nin İsrail yayılcılığı karşısındaki uzun vadeli stratejisinin toplumsal boyutu bu nedenle askerî ve diplomatik dengelemenin tamamlayıcısı olarak görülmelidir. **Toplumsal fay hatları dış aktörlerin müdahalesine açık kaldığı sürece bölgede kalıcı bir denge ve istikrar kurmak mümkün değildir.** Türkiye'nin buradaki en önemli avantajı, sahip olduğu tarihsel bağları ve kendi iç bütünlüğünü güçlendirirken özellikle Irak ile Suriye'de devlet-toplum ilişkilerinin tahkim edilmesini; silahlı vekâlet alanlarının daraltılmasını; Türk, Kürt ve Arap toplumları arasındaki siyasi ve ekonomik etkileşimin artırılmasını destekleyebilmesidir. Böylelikle Türkiye, İsrail'in veya başka bölgesel aktörlerin toplumsal parçalanmışlık üzerinden müdahale alanı üretmesini zorlaştıran daha dayanıklı bir çevre oluşturmaktadır. **Bu açıdan Türk-Kürt-Arap birlikteliği ve Terörsüz Türkiye, yayılcılığın kullanabileceği toplumsal ve siyasi boşlukları daraltan daha geniş bir bölgesel dayanıklılık stratejisinin unsurları olarak değerlendirilmelidir.**

Genişleyen Jeopolitik Rekabet: Doğu Akdeniz ve Afrika Boynuzu

Türkiye ile İsrail arasındaki stratejik ayrışma; Filistin, Lübnan ve Suriye merkezli yakın çevrenin ötesine taşarak Doğu Akdeniz'den Kızıldeniz ve Afrika Boynuzu'na uzanan daha geniş bir coğrafyada da görünür hâle gelmektedir. **Bu bölgelerdeki açık veya örtülü İsrail faaliyetlerinin temel amacı ise kendi etki alanını genişletirken Türkiye'nin etki alanını da kısıtlamak veya dengelemektir.** Nihai hedef ise Türkiye'nin jeopolitik açıdan içe dönük ve iç güvenliğine odaklanmış bir yapıya dönüşmesidir. Burada İsrail'in askerî-teknolojik kapasitesini güvenlik ortaklıkları, diplomatik açılımlar, deniz erişimi ve bağlantısallık ağlarıyla destekleyerek geliştirdiği bölgesel etki alanı, Türkiye'nin kendi stratejik erişim coğrafyasıyla giderek daha fazla kesişmektedir. **Dolayısıyla Doğu Akdeniz, Kızıldeniz ve Afrika Boynuzu, İsrail yayılcılığını mümkün kılan ve İsrail'in bölgesel hareket alanını genişleten daha büyük güç ve nüfuz rekabetinin parçaları olarak değerlendirilmelidir.**

Doğu Akdeniz bu rekabetin en kurumsallaşmış alanlarından biridir. İsrail'in Yunanistan ve Güney Kıbrıs Rum Yönetimi (GKRY) ile geliştirdiği güvenlik, enerji ve siyasi ilişkiler Türkiye'yi çevreleme stratejisine dönüşmektedir. Zira güvenlik iş birliğinin enerji, savunma, teknoloji ve bölgesel bağlantısallık girişimleriyle aynı geometriler içerisinde yoğunlaşması, Türkiye'nin Doğu Akdeniz'deki hareket ve

pazarlık alanını daraltan bir stratejik yapı üretmektedir. İsrail'in Yunanistan ve GKRY'nin yanında Birleşik Arap Emirlikleri ve Hindistan gibi aktörlerle ilişkilerini daha geniş güvenlik ve bağlantısallık ağları içerisinde konumlandırma arayışı da bu çerçevede önem taşımaktadır. **Dolayısıyla İsrail, Türkiye'yle birlikte Türkiye'nin yakın müttefiklerini de çevrelemeyi ve Türkiye ile ittifak kurmayı maliyetli hâle getirmeyi amaçlamaktadır.**

Somali ise Türkiye-İsrail ayrışmasının Afrika Boynuzu ve Kızıldeniz'de somutlaştığı en belirgin sahalardan biri hâline gelmiştir. İsrail'in 26 Aralık 2025 tarihinde Somaliland'ı bağımsız ve egemen bir devlet olarak tanıyan ilk ülke olması, ardından Haziran 2026'da Somaliland Bölgesel Yönetimi Başkanı'nın İsrail'e gerçekleştirdiği ilk devlet ziyareti ve Somaliland'ın Kudüs'te büyükelçilik açması, iki taraf arasındaki ilişkinin sembolik tanımanın ötesine geçtiğini göstermektedir. Türkiye ise İsrail'in tanıma kararını Somali'nin iç işlerine açık müdahale ve toprak bütünlüğüne aykırı bir adım olarak değerlendirmiştir.

Somali'nin önemi sadece bu siyasi ayrışmadan kaynaklanmamaktadır. Bölgenin Aden Körfezi ve Babülmendep bağlamındaki stratejik konumu, deniz ticaret yolları ve Kızıldeniz güvenliği bakımından İsrail'e yeni bir stratejik erişim imkânı sunmaktadır. İsrail-Somaliland yakınlaşmasının deniz güvenliği ve "seyir serbestisi" (maritime freedom) başlığı altında açık biçimde stratejik bir çerçeveye yerleştirildiği görülmektedir. Aynı dönemde Türkiye'nin Somali'deki güvenlik ve askerî desteğinin derinleşmesi, Kızıldeniz ile Aden Körfezi çevresinde iki ülkenin stratejik erişim alanlarının doğrudan kesişmesine neden olmaktadır.

İsrail'in Somaliland adımı; el-Şebab terörü, Yemen ve Sudan'daki iç savaş gibi çeşitli çatışma ile istikrarsızlık yaratan olayların artması ve yayılması riskini beraberinde getirmiştir. Söz konusu adımın gelecekte farklı devletler tarafından takip edilmesi veya bölgesel bir cepheleşmeye dönüşmesi, mevcut sorunları derinleştireceği kadar bölgede istikrarsızlığa sebep olan çatışmaların da çözümünü zorlaştıracaktır. Bu durum da yalnızca Afrika Boynuzu'nu değil tüm Afrika ve Orta Doğu'yu etkileyecektir. Dolayısıyla Somaliland dosyasında iki ülkenin farklı bölgesel düzen ve güvenlik anlayışları doğrudan karşı karşıya gelmektedir.

Sudan da bu genişleyen rekabet coğrafyasının giderek daha önemli bir parçası hâline gelmektedir. Zira Sudan'daki savaşa Türkiye veya İsrail doğrudan müdahil değildir. Ancak Türkiye; meşru hükûmete diplomatik, ekonomik ve insani destek sağlamakta, arabuluculuk faaliyetleri yürütmektedir. İsrail ise müttefiki olan farklı devletler aracılığıyla savaşı ve istikrarsızlığı dolaylı yollardan desteklemektedir.

Sudan; Kızıldeniz kıyısındaki konumu, limanları ve bölgesel güvenlik ağları içerisindeki yeri nedeniyle Türkiye'nin Afrika Boynuzu ve Kızıldeniz stratejisinin önemli paydaşlarından biridir. Bu nedenle Sudan'ı Somali'den tamamen bağımsız bir dosya olarak analiz etmek yetersiz kalacaktır. Çünkü İsrail'in Afrika Boynuzu ve Kızıldeniz'de yeni bir stratejik açılım gerçekleştirmesi ile Türkiye'nin Somali ve Sudan'daki devlet merkezli güvenlik ve siyasi ilişkilerini güçlendirmesi, aynı jeopolitik kuşak üzerinde farklı güvenlik ağlarının ortaya çıkmasına yol açmaktadır. Bu durum, henüz Sudan'da doğrudan bir Türkiye-İsrail karşılaşması üretmemiş olsa da Sudan-Somali hattını Türkiye, İsrail ve Körfez aktörlerinin farklı güvenlik ile nüfuz projelerinin kesiştiği stratejik bir alan hâline getirmektedir.

Ayrıca İsrail, söz konusu bölgelerin yanında Balkanlar ve Türk dünyasında da diplomatik, askerî ve ekonomik nüfuz araçları üzerinden girişimlerde bulunmaktadır. İsrail'in bu bölgelerdeki açılımları; Türkiye'nin stratejik derinliğini sınırlandırma, yakın ortakları üzerindeki nüfuzunu dengeleme ve çevreleme stratejisi bakımından da değerlendirilmelidir.

Bağlantısallık ve Jeoekonomik Rekabet

İsrail; bağlantısallık projelerini kendi güvenlik yaklaşımı, işgal ve yayılmacılık bağlamında araçsallaştırmaktadır. Zira askerî ve siyasi güç ilişkilerinin ekonomik boyuta taşınmasıyla birlikte bağlantısallık, bölgesel nüfuzun daha kalıcı biçimde kurumsallaşmasını sağlayan önemli araçlardan biri hâline gelmektedir. Bu bakımdan İMEC, Doğu Akdeniz'deki enerji projeleri ve İsrail bağlantılı lojistik ağları; İsrail'i Asya-Körfez-Avrupa ekonomik coğrafyasının önemli düğüm noktalarından biri hâline getirme stratejisinin ürünleridir. Bu noktada İsrail, kendi desteklediği ekonomik ve lojistik hatların zaman içerisinde daha avantajlı, kurumsal ve vazgeçilmez güzergâhlara dönüştürmeyi hedeflemektedir. Dolayısıyla bağlantısallık, kendi etki alanına girmeyi kabul etmeyen devletleri dışlamak suretiyle bir silah hâline getirilmektedir.

Türkiye açısından ise alternatif projeler, bölgesel bağlantısallığın hangi güzergâhlar ve hangi merkezler etrafında yoğunlaşacağına ilişkin daha geniş bir jeoekonomik rekabetin parçası olarak değerlendirilmelidir. Bu sebeple Türkiye, İMEC başta olmak üzere farklı projelerin hayata geçip geçmediğine odaklanmak yerine Körfez ile Avrupa ve Asya arasındaki ticaretin Türkiye'yi baypas eden tek bir eksene bağımlı hâle gelmesini engellemelidir. **Bu çerçevede Türkiye'nin stratejik hedefi; Kalkınma Yolu, Orta Koridor gibi alternatif projeler üreterek rekabet etmek ve kendisini vazgeçilmesi zor bir bağlantı merkezi hâline getirmek olmalıdır.**

Türkiye'nin bu alandaki temel avantajı, farklı coğrafi yönelimlere sahip bağlantısallık projelerini aynı merkezde birleştirebilme kapasitesidir. **Kalkınma Yolu'nun Körfez-İrak-Türkiye hattını, Orta Koridor'un ise Asya-Avrupa hattında Türkistan-Hazar-Türkiye eksenini birbirine bağlaması, Türkiye'ye güney-kuzey ve doğu-batı yönlü akışları aynı jeoekonomik merkezde buluşturma imkânı vermektedir.** Bu yapı, Türkiye'yi transit ülke olmaktan çıkarak farklı ekonomik havzalar arasında tercih üreten, risk dağıtan ve alternatif güzergâhları birbirine ekleyen bir aktöre dönüştürecektir. Türkiye açısından bu nedenle esas mesele, Türkiye'yi dışlamayı ekonomik ve lojistik açıdan daha az rasyonel kılacak ölçüde güçlü ve çok yönlü bir bağlantısallık yoğunluğu üretmektir.

Bu çerçevede bağlantısallık, Türkiye-İsrail rekabetinin askerî veya siyasi alanlardan farklı fakat tamamlayıcı bir boyutunu oluşturmaktadır. İsrail açısından ekonomik ve lojistik merkezîlik, bölgesel güvenlik ve diplomatik ilişkileri destekleyen ilave bir nüfuz kaynağına dönüşebilirken Türkiye açısından bağlantısallık, stratejik özerkliği ve bölgesel ağırlığı ekonomik karşılıklı bağımlılık üzerinden güçlendirme imkânı sunmaktadır. Türkiye'nin uzun vadeli hedefi Asya, Körfez ve Avrupa arasındaki bağlantısallığın Türkiye'yi baypas ederek daha etkin, güvenilir ve sürdürülebilir biçimde kurulamayacağı bir jeoekonomik merkezîlik üretmek olmalıdır. **Böyle bir konum, Türkiye'yi alternatif güzergâh sunan bir ülke olmaktan çıkarak bölgesel ekonomik düzenin şekillenmesinde ağırlığı olan bir aktöre dönüştürecektir.**

SONUÇ

SONUÇ

İsrail yayılcılığını; tekil bir güvenlik refleksi, dönemsel bir hükûmet politikası veya sadece toprak kazanımına yönelik doğrusal bir genişleme stratejisi olarak açıklamak mümkün değildir. İsrail yayılcılığı; teolojik-tarihsel meşruiyet, güvenlikleştirme, sosyopolitik kurumsallaşma ve maddi kapasite arasında kurulan döngüsel bir ilişki içerisinde üretilmektedir. Teolojik ve tarihsel hak iddiaları belirli topraklar ve egemenlik talepleri için meşruiyet zemini oluşturmakta, bu talepler güvenlik ve beka söylemleriyle daha geniş toplumsal ve siyasi kesimlere taşınmakta, dinî siyonist ve radikal sağ aktörlerin siyasal ve bürokratik yapılarda güç kazanmasıyla devlet politikasına dönüşmekte, askerî ve istihbari kapasite ise bu politikaların sahada uygulanmasını mümkün kılmaktadır. Ortaya çıkan yeni fiilî durumlar ve bunların ürettiği çatışma ortamı da güvenlik korkusunu ve kuşatma zihniyetini yeniden besleyerek aynı mekanizmanın devamlılığını sağlamaktadır. **Dolayısıyla İsrail yayılcılığının ayırt edici özelliği, kendisini meşrulaştıran ve yeniden üreten siyasi, toplumsal ve kurumsal bir yapı inşa etmiş olmasıdır.**

Bahsi geçen yapı; sahada toprak temelli, hukuki-idari ve demografik yayılcılığın birbirini tamamlayan biçimleri üzerinden ortaya çıkmaktadır. Fiziksel işgalin genişletilmesi, bu denetimin hukuk ve idari mekanizmalar üzerinden kurumsallaştırılması ve nüfus ile mekân arasındaki ilişkinin yeniden düzenlenmesi; aynı egemenlik pratiğinin farklı düzeylerini oluşturmaktadır. **7 Ekim’le birlikte uzun süredir gelişen söz konusu yayılcılık stratejisinde önemli bir kırılma yaşanmış ve yayılcılık bir sonraki aşamaya geçerek Gazze’de soykırıma dönüşmüştür.**

Bu durum, yayılcılığın belirli bir hükûmete veya liderliğe indirgenemeyeceğini de ortaya koymaktadır. **Radikal taleplerin siyasal ana akıma taşınması, fiilî işgalin bürokratik ve hukuki araçlarla kurumsallaştırılması ile güvenliğin toprak üzerindeki sürekli denetimle ilişkilendirilmesi; hükûmet değişikliğinin tek başına sahada oluşan yapıların ortadan kalkması için yeterli olmayabileceğine işaret etmektedir.** İsrail’in askerî-istihbari kapasitesi ile ABD’nin sağladığı askerî, ekonomik, diplomatik ve kurumsal destek; bu yapının sürdürülmesini ve İsrail’in yakın çevresi ile daha geniş bölgesel ölçekte uygulanabilmesini mümkün kılan maddi koşulları oluşturmaktadır.

Söz konusu dinamiğin temel bölgesel sonucu ise İsrail güvenlik anlayışının giderek güvenliğin dışsallaştırılmasına dayanmasıdır. **İsrail; kendi askerî kapasitesini artırmakla yetinmemekte, güvenliğini çevresindeki aktörlerin sahip olabileceği askerî imkânların, egemenlik kullanımının ve stratejik hareket serbestisinin sınırlandırılmasıyla ilişkilendirmektedir.** Gazze, Lübnan ve Suriye’de farklı biçimlerde ortaya çıkan işgal ve müdahale pratikleri, bu yaklaşımın yakın çevredeki en görünür sonuçlarını oluşturmaktadır. Bununla birlikte bu model önemli bir stratejik çelişki de üretmektedir. İsrail, kendi stratejik derinlik ve hareket serbestisi arayışını meşru güvenlik ihtiyacı olarak görürken diğer bölgesel aktörlerin kapasite ve stratejik özerklik kazanmasını tehdit olarak değerlendirmektedir. **Bu nedenle yayılcılık; kısa vadede İsrail’in askerî hareket alanını genişletse de uzun vadede bölgesel ve küresel meşruiyetini aşındırmakta, çevresindeki aktörlerin dengeleme davranışlarını güçlendirmekte ve alternatif güvenlik arayışlarını teşvik etmektedir.** Bu durum da İsrail’in bölgesel güç projeksiyonu ve hegemonya arayışı bağlamında kritik kısıtlar üretmektedir.

Türkiye açısından bu tablo, İsrail ile yaşanan ayrışmanın Filistin veya dönemsel ikili krizlerin ötesinde giderek yapısal bir nitelik kazandığını göstermektedir. **Temel ayrışma, iki ülkenin nüfuz alanlarının farklı coğrafyalarda kesişmesiyle sınırlı kalmamakta, güvenliğin nasıl üretilceğine ilişkin iki farklı bölgesel düzen tasavvurundan kaynaklanmaktadır.** Türkiye açısından daha güvenli ve istikrarlı bir bölge; komşu devletlerin egemenlik ile kurumsal kapasitelerinin güçlenmesi, toprak bütünlüklerinin korunması, toplumsal fay hatlarının vekâlet ilişkilerine dönüşmesinin önlenmesi, bölgesel sahiplenmenin artırılması ve farklı aktörlerin kendi güvenliklerini üretebilecek stratejik seçeneklere sahip olmasıyla mümkündür. İsrail ise kendi müdahale alanını genişletirken çevresindeki aktörlerin kapasitesini sınırlandırmaya yönelmektedir.

Türkiye açısından tercih edilmesi gereken temel strateji, İsrail'in her hamlesine simetrik karşılık üretmek veya İsrail merkezli bir düzenin karşısına Türkiye merkezli yeni bir hegemonik yapı çıkarmak değildir. Daha kalıcı strateji; bölgede devletlerin kendi kapasitelerini güçlendirmesine katkı sağlamak, egemenlik boşluklarını azaltmak, bölgede stratejik alternatifsizliği önlemek ve askerî, siyasi, toplumsal ve ekonomik araçları aynı bölgesel sahiplenme anlayışı içerisinde dayanışma ile eş güdüm sağlayacak bir şekilde bütünleştirmektir. Bu bağlamda Terörsüz Türkiye ve Terörsüz Bölge süreçleri de dış aktörlerin etnik ve toplumsal kırılanlıkları müdahale alanına dönüştürmesini zorlaştıran daha geniş bir bölgesel dayanıklılık meselesi olarak değerlendirilmektedir.

İsrail yayılmacılığının bölgesel ölçekte ne kadar hareket alanı bulacağı; askerî ve teknolojik kapasitesine bağlı olduğu kadar çevresindeki devletlerin ve toplumların ne ölçüde egemen, bütünleşmiş, dirençli ve kendi güvenliklerini üretebilir yapılara dönüşeceğine de bağlıdır. Türkiye'nin sahip olduğu jeopolitik konum, askerî ve diplomatik kapasite, tarihsel miras, bölgesel ilişkiler ve bağlantısallık imkânları; bu açıdan önemli bir stratejik hareket alanı sunmaktadır. Türkiye açısından temel hedef İsrail'i ve onun kullandığı yöntemleri taklit etmek değildir. Aksine esas hedef; İsrail'in askerî girişimlerinin sınırsız siyasi hareket serbestisine dönüştürmesini zorlaştıran, bölgesel aktörlerin stratejik seçeneklerini çoğaltan, adil ve çoğulcu bir güvenlik mimarisi sunan pozitif ve yapıcı alternatifler üretmek olmalıdır. Zira bu strateji, negatif ve yıkıcı dayatmalara karşı uzun vadede kazançlı çıkacaktır.

KAYNAKÇA VE NOTLAR

KAYNAKÇA VE NOTLAR

- ¹ Eyal Weizman, *Hollow Land: Israel's Architecture of Occupation* (London: Verso, 2007).
- ² Ian S. Lustick ve M. T. Samuel, *Israel, Annexation, and Sovereignty: Within the Green Line and Across It*, *International Journal of Middle East Studies* 56/3 (2024): 361-378, Erişim Adresi: <https://doi.org/10.1017/S0020743824000758> [Erişim Tarihi: 15.10.2026].
- ³ Toprak temelli yayılcılık uluslararası hukukta müstakil bir hukuki kategori değildir. Tanım, işgalin egemenlik yetkisi bulunmayan bir alan üzerinde rıza dışı etkin kontrol kurulması şeklindeki hukuki kavramsallaştırma ile toprak ele geçirme ve fiili ilhak literatüründen hareketle oluşturulmuştur. Bk. ICRC, "Occupation", Erişim Adresi: <https://www.icrc.org/en/law-and-policy/occupation> [Erişim Tarihi: 15.10.2026]; BM Genel Kurulu, A/73/447, para. 29.; Eyal Benvenisti, *The International Law of Occupation* (Oxford: Oxford University Press, 2012), 68-107.
- ⁴ International Court of Justice, *Legal Consequences Arising from the Policies and Practices of Israel in the Occupied Palestinian Territory, Including East Jerusalem*, Advisory Opinion, 794. 19 Temmuz 2024. <https://www.icj-cij.org/sites/default/files/case-related/186/186-20240719-jud-01-00-en.pdf> [Erişim Tarihi: 15.10.2026].
- ⁵ United Nations Security Council, Resolution 2334 (2016) / adopted by the Security Council at its 7853rd meeting, 23 Aralık 2016, 2, Erişim Adresi: <https://digitalibrary.un.org/record/853446?v=pdf> [Erişim Tarihi: 15.10.2026].
- ⁶ Smadar Ben-Natan, Dana Boulus ve Shirley Le Penne, *The 'One Carceral State': Mass Incarceration and Carceral Citizenship in Palestine/Israel*, *International Journal of Middle East Studies* 56/3 (2024): 379-406, Erişim Adresi: <https://doi.org/10.1017/S0020743824000953> [Erişim Tarihi: 15.10.2026].
- ⁷ Tobias Kelly, *Jurisdictional Politics in the Occupied West Bank: Territory, Community, and Economic Dependency in the Formation of Legal Subjects*, *Law & Social Inquiry* 31/1 (2006): 39-74, Erişim Adresi: <https://doi.org/10.1111/j.1747-4469.2006.00002.x> [Erişim Tarihi: 15.10.2026].
- ⁸ Raja Shehadeh, *From Jerusalem to the Rest of the West Bank: Israel's Strategies of Annexation*, *Review of Middle East Studies* 53/1 (2019): 6-19, Erişim Adresi: <https://doi.org/10.1017/rms.2019.7> [Erişim Tarihi: 15.10.2026].
- ⁹ OCHA'nın verilerine göre 2009-2018 arasında Filistinliler tarafından yapılan 4.422 ruhsat başvurusunun yalnızca 98'i, yaklaşık %2'si kabul edilmiş; Filistin yerleşimleri için onaylanan planlar C Bölgesi'nin %1'inden azını kapsarken İsrail yerleşimlerine ait planlar en az %8,5'ini kapsamıştır. United Nations Office for the Coordination of Humanitarian Affairs, "Most Palestinian Plans to Build in Area C Not Approved", 22 Haziran 2021, Erişim Adresi: <https://www.ochaopt.org/content/most-palestinian-plans-build-area-c-not-approved> [Erişim Tarihi: 15.10.2026].
- ¹⁰ International Court of Justice, *Legal Consequences Arising from the Policies and Practices of Israel in the Occupied Palestinian Territory, Including East Jerusalem*, Advisory Opinion, 19 Temmuz 2024, Erişim Adresi: <https://www.icj-cij.org/sites/default/files/case-related/186/186-20240719-pre-01-00-en.pdf> [Erişim Tarihi: 15.10.2026].
- ¹¹ Omar Dajani, *Israel's Creeping Annexation*, *AJIL Unbound* 111 (2017): 51-56, Erişim Adresi: <https://doi.org/10.1017/aju.2017.21> [Erişim Tarihi: 15.10.2026].
- ¹² Yael Berda, *Living Emergency: Israel's Permit Regime in the Occupied West Bank* (Stanford, CA: Stanford University Press, 2018), 35-43.
- ¹³ Lihi Ben Shitrit ve Idan Chazan, *Demographic Anxieties of Jewish Sovereignty: Palestinian Women's Bodies in Israeli Annexation Politics*, *Social Politics: International Studies in Gender, State & Society*, Pub. online (2026), Erişim Adresi: <https://doi.org/10.1093/sp/jxag030> [Erişim Tarihi: 15.10.2026].
- ¹⁴ United Nations Office for the Coordination of Humanitarian Affairs (OCHA), *East Jerusalem: Key Humanitarian Concerns- Special focus* (2011), 12-17; 28-33.
- ¹⁵ Oren Yiftachel, *Ethnocracy: Land and Identity Politics in Israel/Palestine* (Philadelphia: University of Pennsylvania Press, 2006).

- ¹⁶ BM Komisyonu, koridorlar ve genişletilmiş tampon alanların Temmuz 2025'te Gazze'nin %75'ine ulaşan bir askerileştirilmiş coğrafya oluşturduğunu; bunların zorla yerinden etme, olası yerleşim ve ilhak hazırlığıyla ilişkisini dile getirmiştir. Ayrıca 2026 tarihli BM raporu da konutların ve altyapının tahribi, koridorlar, tampon alanlar ve geri dönüşün engellenmesi arasındaki bağlantıyı "domicide" ve kitlesel yerinden edilme üzerinden kurmaktadır. Bk. United Nations Independent International Commission of Inquiry on the Occupied Palestinian Territory, including East Jerusalem, and Israel, Report on Land, Housing and the Crime of Genocide, A/80/337, 14 Ağustos 2025, <https://docs.un.org/en/A/80/337>. Ayrıca bk. OHCHR, Domicide: Mass Destruction of Housing and Civilian Infrastructure in Gaza, Myanmar, Sudan and Ukraine, A/HRC/61/43/Add.3, 26 Şubat 2026, Erişim Adresi: <https://www.ohchr.org/en/documents/thematic-reports/ahrc6143add3-domicide-mass-destruction-housing-and-civilian> [Erişim Tarihi: 15.10.2026].
- ¹⁷ Klasik teolojik toprak kavramı ile modern seküler devlet egemenliği arasındaki ilişki ve gerilim için bk. Yosseph Shilhav, Jewish Territoriality between Land and State, National Identities 9/1, (2007): 1-25, Erişim Adresi: <https://doi.org/10.1080/14608940601145646> [Erişim Tarihi: 15.10.2026].
- ¹⁸ Yahudilerin Mesih'in gelişinden önce siyasi egemenlik kurulmasını veya kitlesel göçle geri dönüşü reddeden ve Shalosh Shavuot [Üç Yemin] teolojisine dayanan, anti-siyonist görüşleri savunan gelenek pasif/transandantal mesiyanizm olarak adlandırılır. Bu konudaki en yetkin çalışmalardan biri için bk. Aviezer Ravitzky, Messianism, Zionism, and Jewish Religious Radicalism (Chicago: University of Chicago Press, 1996). Ayrıca Üç Yemin teolojisi için bk. Heresiology and Zionist Anti-Messianism: On "Essay on the Three Oaths, The Scourge of Jewish Nationalism: Rabbi Yoel Teitelbaum's Anti-Zionist Thought içinde, ed. Shaul Magid (California: University of California Press, 2026), 27-90.
- ¹⁹ Bu tezin asıl kaynağı, 13. yüzyılın en büyük Yahudi âlimlerinden biri olan Nahmanides'in, Maimonides'in (İbn Meymun) Sefer ha-Mitzvot (Emirler Kitabı) adlı eserine yazdığı şerh ve eleştirilerdir. Maimonides, Yahudilerin uyması gereken 613 temel mitzvah (dinî hüküm) listelerken Eretz Yisrael'e yerleşmeyi ve orayı yönetmeyi bağımsız bir emir olarak listeye dâhil etmemiştir. Nahmanides buna şiddetle karşı çıkmış ve listeden eksik bırakılan emirleri ele aldığı ek bölümün (Pozitif Emirler, 4. madde) başında Sayılar (Çölde Sayım) 33:53 ayetini (O toprağı mülk edinecek ve orada yaşayacaksınız.) referans göstererek "İsrail toprağını fethetmek, yerleşmek ve orayı başka ulusların egemenliğinde veya harap hâlde bırakmamak her nesilde geçerli olan dinsel bir yükümlülüktür yani mitzvahtır." argümanını ortaya koymuştur. Aviezer Ravitzky, Messianism, Zionism, and Jewish Religious Radicalism, 219-221. Çağdaş bir yorum için ayrıca bk. Rav Chaim Navon, Is There a Mitzva to Settle the Land of Israel?, Torat Har Etzion (25 Aralık 2016), Erişim Adresi: <https://etzion.org.il/en/halakha/yoreh-deah/eretz-yisrael/there-mitzva-settle-land-israel> [Erişim Tarihi: 15.10.2026].
- ²⁰ Gabriel Piterberg, Siyonizmin Dönüşleri: Mitler, Siyaset ve İsrail'de Araştırmacılık, çev. Aysun Babacan, (İstanbul: İthaki, 2015), 173-178.
- ²¹ Siyonizmin kurucularından ve Yahudi meselesini uluslararası bir hâle getiren figür olan Theodor Herzl, Yahudi devleti kurma ülküsünü diaspora kimliğinden beslenen dinî sembollerle bütünleştirerek hem tarihsel hafızayı hem de modern ulus devlet vizyonunu aktive etmiştir. Örneğin, "eğer seni unutursam Ey Yeruşalim" gibi Kitab-ı Mukaddes satırlarından türeyen, diasporanın sembolik hatıralarına başvurarak yeni kurulacak devleti hem meşrulaştırmış hem de kolektif hafızayı canlandırmıştır. Herzl'in Yahudi sembolizmini siyasal olarak araçsallaştırması tartışması için bk. Avner Falk, King of the Jews: A Psychoanalytic Biography of Theodor Herzl (Lanham: University Press of America, 1993), 177-194.
- ²² Yunus Can Polat, İsrail Resmi Tarihi ve Yahudilik: Devlet, Kutsal, Mümin ve Vatandaş, İsrail: Kimlik, Siyaset, Dış Politika, Güvenlik içinde, ed. Tuğçe Ersoy-Ceylan ve Ceyhan Çiçekçi (Ankara: Orion, 2025, 2. Baskı), 14-20.
- ²³ Tuğçe Ersoy-Ceylan, İsrail'de Liberal Demokrasinin ve Etnik Milliyetçiliğin İdeolojik Yansıması: Post-Siyonizm ve Neo-Siyonizm, Marmara Üniversitesi Siyasal Bilimler Dergisi 8/2 (2020): 441-442, Erişim Adresi: <https://doi.org/10.14782/marmarasbd.783471> [Erişim Tarihi: 15.10.2026].

- ²⁴ Geulah, Yahudi düşüncesinde sürgünün sona ermesi, Yahudi halkının İsrail Diyarı'na dönüşü ve ulusal-dini bütünlüğün yeniden kurulmasıyla ilişkilendirilen kurtuluş sürecini ifade eder. Rav Kook çizgisindeki dini siyonist yorum, siyonizmi ve İsrail devletinin kuruluşunu bu mesihi kurtuluşun başlangıcı olarak değerlendirmektedir.
- ²⁵ Aviezer Ravitzky, Messianism, Zionism, and Jewish Religious Radicalism, 21, 80.
- ²⁶ Tuğçe Ersoy-Ceylan, "İsrail'de Liberal Demokrasinin ve Etnik Milliyetçiliğin İdeolojik Yansıması: Post-Siyonizm ve Neo-Siyonizm", 443-444.
- ²⁷ Motti Inbari, Messianic Religious Zionism Confronts Israeli Territorial Compromises, (Cambridge: Cambridge University Press, 2012), 20.
- ²⁸ Motti Inbari, Fundamentalism in Crisis: The Response of the Gush Emunim Rabbinical Authorities to the Theological Dilemmas Raised by Israel's Disengagement Plan, Journal of Church and State 49/4 (2007): 697-717, Erişim Adresi: <http://www.jstor.org/stable/23922302> [Erişim Tarihi: 15.10.2026].
- ²⁹ Amir Reicher, Detachment from the Metaphysical and the Turn to the Concrete: Religious Transformations Among Religious-Zionist Settlers in the West Bank, Journal of the American Academy of Religion 93/1 (2025): 45-69, Erişim Adresi: <https://doi.org/10.1093/jaarel/lfae033> [Erişim Tarihi: 15.10.2026].
- ³⁰ Meirav Jones ve Lihi Ben Shitrit, Sovereignty in Hebrew and the Decline of Democracy, Israel Studies Review 39/1 (2024): 141-159, Erişim Adresi: <https://doi.org/10.3167/isr.2024.390108> [Erişim Tarihi: 15.10.2026].
- ³¹ Tnu'at ha-Ribonut Web Sitesi, Erişim Adresi: <https://ribonut.co.il/About.aspx> [Erişim Tarihi: 15.10.2026].
- ³² Suzie Navot, A new chapter in Israel's "constitution": Israel as the Nation State of the Jewish People, VerfBlog, 27 Temmuz 2018 <https://verfassungsblog.de/a-new-chapter-in-israels-constitution-israel-as-the-nation-state-of-the-jewish-people/> Erişim Adresi: <https://doi.org/10.17176/20180727-124823-0> [Erişim Tarihi: 15.10.2026].
- ³³ Arie Dubov, Israel's Jewish and Democratic Balance: A historian reflects on the Nation-State Law, Fathom Journal (2018), Erişim Adresi: <https://fathomjournal.org/the-long-read-israels-jewish-and-democratic-balance-a-historian-reflects-on-the-nation-state-law/> [Erişim Tarihi: 15.10.2026].
- ³⁴ Carrie Keller-Lynn ve Michael Bachner, Judicial Reform, Boosting Jewish Identity: The New Coalition's Policy Guidelines, The Times of Israel, (28 Aralık 2022), Erişim Adresi: <https://www.timesofisrael.com/judicial-reform-boosting-jewish-identity-the-new-coalitions-policy-guidelines/> Ayrıca bk. Adalah, The Acceleration of the Annexation of the West Bank under the 37th Israeli Government Led by Prime Minister Netanyahu, Position Paper, (Haziran 2023), Erişim Adresi: https://www.adalah.org/uploads/uploads/Annexation_37th_govt_EN.pdf [Erişim Tarihi: 15.10.2026].
- ³⁵ Yesh Din, What Israel's 37th Government's Guiding Principles and Coalition Agreements Mean for the West Bank, Policy Paper, (Ocak 2023), Erişim Adresi: <https://www.yesh-din.org/en/policy-paper-what-israels-37th-governments-guiding-principles-and-coalition-agreements-mean-for-the-west-bank-january-2023/>. Ayrıca bk. Jeremy Sharon, Religious Zionism Deal: West Bank Sovereignty, Settlement Growth, Discrimination Law, The Times of Israel, (28 Aralık 2022), Erişim Adresi: <https://www.timesofisrael.com/religious-zionism-coalition-deal-settlement-growth-changes-to-discrimination-laws/> [Erişim Tarihi: 15.10.2026].
- ³⁶ İsrail Savunma Bakanlığı, Mismakh havanot ve-halukat ahrayut ve-samkhuyot beyn sar ha-bitahon ve-ha-sar ha-nosaf be-misrad ha-bitahon [Savunma Bakanı ile Savunma Bakanlığındaki Ek Bakan Arasında Mutabakat ve Sorumluluk ve Yetki Dağılımı Belgesi], 23 Şubat 2023; belgenin tıpkıbasımı için bk. Lior Kenan, "Sagat halukat ha-samkhuyot: Nehşaf mismakh ha-havanot beyn Smotrich le-Gallant" [Yetki paylaşımı süreci: Smotrich ile Gallant arasındaki mutabakat belgesi açıklandı]. 26 Mart 2023, Erişim Adresi: <https://13tv.co.il/item/news/politics/politics/wm5wx-903475648/> [Erişim Tarihi: 15.10.2026].
- ³⁷ Smotrich handed sweeping powers over West Bank, control over settlement planning, Times of Israel, 23 Şubat 2023, Erişim Adresi: <https://www.timesofisrael.com/smotrich-handed-sweeping-powers-over-west-bank-control-over-settlement-planning/> [Erişim Tarihi: 15.10.2026].

- ³⁸ Barak Mendelsohn, State Authority in the Balance: The Israeli State and the Messianic Settler Movement, *International Studies Review*, 16/4 (2014): 499-521, Erişim Adresi: <https://doi.org/10.1111/misr.12159> [Erişim Tarihi: 15.10.2026].
- ³⁹ Oded Haklai, Religious-Nationalist Mobilization and State Penetration: Lessons From Jewish Settlers' Activism in Israel and the West Bank, *Comparative Political Studies*, 40/6 (2007): 713-739.
- ⁴⁰ Kedumim Official Website, Erişim Adresi: <https://www.kedumim.org.il/history/> [Erişim Tarihi: 15.10.2026].
- ⁴¹ Bernard Susser, Moshe Hellinger ve Isaac Hershkowitz, "Israel's Settlement Project: The Formative Years, 1974-1977", *Journal of Church and State*, Volume 62/2 (2020): 249-268, Erişim Adresi: <https://doi.org/10.1093/jcs/csz055> [Erişim Tarihi: 15.10.2026].
- ⁴² Stephen Spector, *Evangelicals and Israel: The Story of American Christian Zionism* (New York: Oxford University Press, 2009).
- ⁴³ Motti Inbari ve Kirill Bumin, *Christian Zionism in the Twenty-First Century: American Evangelical Opinion on Israel* (New York: Oxford University Press, 2023).
- ⁴⁴ Daniel G. Hummel, *Covenant Brothers: Evangelicals, Jews, and U.S.-Israeli Relations* (Philadelphia: University of Pennsylvania Press, 2019).
- ⁴⁵ Benjamin Netanyahu, PM Netanyahu's Address to the Christians United for Israel Jerusalem Summit, PM Office, 8 Mart 2010, Erişim Adresi: <https://share.google/vTNhUwcRj4oqhlQEn> [Erişim Tarihi: 15.10.2026].
- ⁴⁶ The Knesset, Speaker Edelstein during Knesset Event Honoring Leaders of Pro-Israel Christian Communities, 6 Haziran 2017, Erişim Adresi: https://main.knesset.gov.il/en/news/pressreleases/pages/pr13453_pg.aspx [Erişim Tarihi: 15.10.2026].
- ⁴⁷ Stephen Spector, This Year in Jerusalem: Prophecy, Politics, and the U.S. Embassy in Israel, *Journal of Church and State* 61/4 (2019): 551-571.
- ⁴⁸ Reuters, Israeli Settlers Court Republican Religious Right after Hamas Attacks, 20 Temmuz 2024, Erişim Adresi: <https://www.reuters.com/world/middle-east/israeli-settlers-court-republican-religious-right-after-hamas-attacks-2024-07-20/> [Erişim Tarihi: 15.10.2026].
- ⁴⁹ Daniel Bar-Tal, Societal Beliefs in Times of Intractable Conflict: The Israeli Case, *International Journal of Conflict Management*, 9/1 (1998): 22-50, Erişim Adresi: <https://doi.org/10.1108/eb022803> [Erişim Tarihi: 15.10.2026].
- ⁵⁰ Daniel Bar-Tal, *Intractable Conflicts: Socio-Psychological Foundations and Dynamics*, Cambridge: Cambridge University Press, 2013), 174-211.
- ⁵¹ Barry Buzan, Ole Wæver ve Jaap de Wilde, *Security: A New Framework for Analysis* (Boulder: Lynne Rienner, 1998), s. 23-29.
- ⁵² Uriel Abulof, Deep Securitization and Israel's 'Demographic Demon', *International Political Sociology* 8/4 (2014): 396-415.
- ⁵³ Matan Shapiro ve Nurit Bird-David, Routinergency: Domestic Securitization in Contemporary Israel, *Environment and Planning D: Society and Space* 35/4 (2017): 637-655.
- ⁵⁴ Daniel Bar-Tal ve Dikla Antebi, Siege Mentality in Israel, *International Journal of Intercultural Relations*, 16/3 (1992): 251-275.
- ⁵⁵ Age., 258-264.
- ⁵⁶ Militarizasyonun tarihsel gelişimi için bk. Uri Ben-Eliezer, *The Making of Israeli Militarism*, (Bloomington: Indiana University Press, 1998).
- ⁵⁷ Baruch Kimmerling, Patterns of Militarism in Israel, *European Journal of Sociology* 34/2 (1993):196-223, Erişim Adresi: <https://www.jstor.org/stable/23999468> [Erişim Tarihi: 15.10.2026].

- ⁵⁸ Sara Helman, Militarism and the Construction of the Life-World of Israeli Males: The Case of Reserves System, *The Military and Militarism in Israeli Society* içinde, ed. Edna Lomsky-Feder ve Eyal Ben-Ari (Albany: State University of New York, 1999), 191-223.
- ⁵⁹ Baruch Kimmerling, *Patterns of Militarism in Israel*, 206-208.
- ⁶⁰ Rob Geist Pinfold, Security, Terrorism, and Territorial Withdrawal: Critically Reassessing the Lessons of Israel's "Unilateral Disengagement" from the Gaza Strip, *International Studies Perspectives* 24/1 (2023): 67-87, Erişim Adresi: <https://doi.org/10.1093/isp/ekac013>. Russell W. Glenn, Additional Thoughts Regarding Lessons from the Second Lebanon War, *All Glory Is Fleeting: Insights from the Second Lebanon War* içinde, RAND Corporation, (2012), Erişim Adresi: <http://www.jstor.org/stable/10.7249/j.ctt3fh003.11> [Erişim Tarihi: 15.10.2026].
- ⁶¹ Dore Gold, *The Fight for Jerusalem* (DC: Regnery Publishing, 2007).
- ⁶² Tamar Hermann ve Yaron Kaplan, Most Israelis: an "Absolute Victory" to the War is Unlikely, *Israel Democracy Institute*, (2024), Erişim Adresi: <https://en.idi.org.il/articles/52976> [Erişim Tarihi: 15.10.2026].
- ⁶³ Radikal sağın küçük bir uç grup değil, siyonizm içinde büyük bir alt kültür ve ideolojik okul olduğunu öne süren argüman için bk. Ehud Sprinzak, *The Ascendancy of Israel's Radical Right* (Oxford: Oxford University Press, 1991), 23-34.
- ⁶⁴ Millî İstihbarat Akademisi. (2024). İsrail'de Radikal Sağ, Erişim Adresi: https://mia.edu.tr/uploads/f/israilde-radikal-sag-baslikli-rapor-yayinlandi_1.pdf?v=1722611309 [Erişim Tarihi: 15.10.2026].
- ⁶⁵ Bernard Susser, Moshe Hellinger ve Isaac Herszkowitz, *Israel's Settlement Project: The Formative Years, 1974-1977*.
- ⁶⁶ Goldstein katliamı ile Rabin suikastını radikal Yahudi siyasetin örgütsel ve ideolojik gelişimi içinde inceleyen çalışmalar için bk. Ehud Sprinzak, *Brother Against Brother: Violence and Extremism in Israeli Politics from Altalena to the Rabin Assassination* (New York: Free Press, 1999); Ami Pedahzur ve Arie Perliger, *Jewish Terrorism in Israel* (New York: Columbia University Press, 2011).
- ⁶⁷ Maria Smerkovich vd., Israeli Public Is Increasingly Skeptical About Lasting Peace, *Pew Research Center*, 2025, Erişim Adresi: <https://www.pewresearch.org/global/2025/06/03/views-of-the-potential-for-lasting-peace/> [Erişim Tarihi: 15.10.2026].
- ⁶⁸ Alon Yakter ve Mark Tessler, The Long-Term Electoral Implications of Conflict Escalation: Doubtful Doves and the Breakdown of Israel's Left-Right Dichotomy, *Journal of Peace Research* 60/3 (2023): 504-520.
- ⁶⁹ Ami Pedahzur, *The Triumph of Israel's Radical Right* (New York: Oxford University Press, 2012), 150-171.
- ⁷⁰ Benjamin Netanyahu, Address by PM Netanyahu at Bar-Ilan University, Begin-Sadat Center for Strategic Studies, 14 Haziran 2009, Erişim Adresi: <https://www.gov.il/en/pages/address-by-pm-netanyahu-at-bar-ilan-university-14-jun-2009> [Erişim Tarihi: 15.10.2026].
- ⁷¹ Israeli Prime Minister Benjamin Netanyahu's Address to the Congress, *The Washington Post*, 24 Mayıs 2011, Erişim Adresi: https://www.washingtonpost.com/world/israeli-prime-minister-binyamin-netanyahus-address-to-congress/2011/05/24/AFWY5bAH_story.html [Erişim Tarihi: 15.10.2026].
- ⁷² Benjamin Netanyahu, Remarks by President Trump and Prime Minister Netanyahu of Israel in Joint Press Conference, 15 Şubat 2017, Erişim Adresi: <https://trumpwhitehouse.archives.gov/briefings-statements/remarks-president-trump-prime-minister-netanyahu-israel-joint-press-conference/> [Erişim Tarihi: 15.10.2026].
- ⁷³ Kobi Michael ve Ori Wertman, The Last 'Mapainik' and the 'Iron Wall': Benjamin Netanyahu and the Palestinian Issue 2009-2021, *Israel Affairs* 29/6 (2023): 1115-1134.
- ⁷⁴ Ehud Sprinzak, *The Ascendancy of Israel's Radical Right*, 80-86.
- ⁷⁵ Tamar Hermann vd., *The Israeli Democracy Index 2022: 20 Years of Surveying Democracy in Israel, 2003-2022, Selected Findings* (Jerusalem: Israeli Democracy Institute, 2022), Erişim Adresi: <https://en.idi.org.il/media/19328/the-israeli-democracy-index-2022-summary.pdf> [Erişim Tarihi: 15.10.2026].

- ⁷⁶ Sivan Hirsch-Hoefler ve Cas Mudde, *The Israeli Settler Movement: Assessing and Explaining Social Movement Success* (Cambridge: Cambridge University Press, 2020).
- ⁷⁷ Millî İstihbarat Akademisi. (2024). İsrail'de Radikal Sağ, Erişim Adresi: https://mia.edu.tr/uploads/f/israilde-radikal-sag-baslikli-rapor-yayinlandi_1.pdf?v=1722611309 [Erişim Tarihi: 15.10.2026].
- ⁷⁸ Bernard Susser, Moshe Hellinger ve Isaac Hershkowitz, *Israel's Settlement Project: The Formative Years, 1974-1977*.
- ⁷⁹ Michael Feige, *Settling in the Hearts: Jewish Fundamentalism in the Occupied Territories* (Detroit: Wayne State University Press, 2009).
- ⁸⁰ Motti Inbari, *Messianic Religious Zionism Confronts Israeli Territorial Compromises*, 21.
- ⁸¹ Ami Pedahzur, *The Triumph of Israel's Radical Right*, 54-59. İsrail'de yerleşim hareketinin "başarısını" inceleyen kapsamlı bir kaynak için ayrıca bk. Sivan Hirsch-Hoefler ve Cas Mudde, *The Israeli Settler Movement: Assessing and Explaining Social Movement Success* (Cambridge: Cambridge University Press, 2021), 74-88.
- ⁸² Bölgesel konseylerin kamu hibelerine erişimi ve kadro aktarımı için bk. Encyclopedia Judaica, "Gush Emunim", Erişim Adresi: https://jewishvirtuallibrary.org/jsource/judaica/ejud_0002_0008_0_08021.html [Erişim Tarihi: 15.10.2026].
- ⁸³ Ami Pedahzur, *The Triumph of Israel's Radical Right*, 56.
- ⁸⁴ Prime Minister's Office, Naftali Bennett, Erişim Adresi: <https://www.gov.il/en/pages/bennett> [Erişim Tarihi: 15.10.2026].
- ⁸⁵ The Knesset, All Past and Present MKs, Erişim Adresi: <https://main.knesset.gov.il/EN/mk/apps/mk/mk-personal-details/936> [Erişim Tarihi: 15.10.2026].
- ⁸⁶ Yesh Din Raporu, "The Silent Overhaul: Transforming the System of Governance in the West Bank An analysis of the annexationist policies of the current Israeli government", (Ağustos 2024), s.9, Erişim Adresi: <https://www.yesh-din.org/en/the-quiet-overhaul-changing-the-nature-of-israeli-control-in-the-west-bank-analysis-of-israels-37th-governments-annexation-policy-and-its-ramifications/> [Erişim Tarihi: 15.10.2026].
- ⁸⁷ İsrail Başbakanlık Ofisi, Hahlata mispar 2189: Ptor mi-mikhraz pumbi le-misrat sgan rosh ha-minhal ha-ezrahi (ezrahi) [2189 Sayılı Karar: Sivil İdare Başkan Yardımcısı (Sivil) kadrosunun açık yarışma usulünden muaf tutulması]. 2 Ağustos 2023, Erişim Adresi: <https://www.gov.il/he/pages/decision2189> [Erişim Tarihi: 15.10.2026].
- ⁸⁸ International Crisis Group, *Sovereignty in All but Name: Israel's Quickening Annexation of the West Bank*, Report No:252. 9 Ekim 2025, Erişim Adresi: <https://www.crisisgroup.org/rpt/middle-east-north-africa/israelpalestine/252-sovereignty-all-name-israels-quickening-annexation-west-bank> [Erişim Tarihi: 15.10.2026].
- ⁸⁹ Peace Now, *The Government Promotes Development and Construction in 70 Illegal Outposts*, 19 Haziran 2024, Erişim Adresi: <https://peacenow.org.il/en/construction-in-oupotsts> [Erişim Tarihi: 15.10.2026].
- ⁹⁰ Peace Now, *Summary of a Year of Terror, Expulsion, and Annexation - 2025 in the Settlements*, 03 Şubat 2026, Erişim Adresi: <https://peacenow.org.il/en/summary-of-2025-in-settlements> [Erişim Tarihi: 15.10.2026].
- ⁹¹ İsrail Hükümeti, Karar No. 3882, Hidush bitsua hesder mekarkein be-shitkhei C be-ezor Yehuda ve-Shomron ve-tikun hahlata memshala mispar 3559 mi-yom 4 be-Detsember 2025 [C Bölgesi'nde Arazi Haklarının Tasfiyesi ve Tescili Sürecinin Yeniden Başlatılması ve 4 Aralık 2025 Tarihli 3559 Sayılı Hükümet Kararının Değiştirilmesi], 15 Şubat 2026, Erişim Adresi: <https://www.gov.il/he/pages/dec3882-2026> [Erişim Tarihi: 15.10.2026].
- ⁹² Bu değerlendirme için Amnesty International'ın hukuki açıklamasına bakılabilir: "Israel/OPT: Global impunity fueling Israel's unlawful annexation measures in the West Bank", 26 Şubat 2026, <https://www.amnesty.org/en/latest/news/2026/02/israel-opt-global-impunity-fueling-israels-unlawful-annexation-measures-in-the-west-bank/> [Erişim Tarihi: 15.10.2026].
- ⁹³ David Rodman, *Israel's National Security Doctrine: An Introductory Overview*, *Middle East Review of International Affairs* 5/3 (2001): 71-86.

- ⁹⁴ Avi Jager, The Transformation of The Israel Defense Forces, *Naval War College Review* 74/2 (2021): 13-36, Erişim Adresi: <https://www.jstor.org/stable/48731920> [Erişim Tarihi: 15.10.2026].
- ⁹⁵ Barak, Oren, Amit Sheniak ve Assaf Shapira, The shift to defence in Israel's hybrid military strategy, *Journal of Strategic Studies*, 46/2, (2023): 345-377, Erişim Adresi: <https://doi.org/10.1080/01402390.2020.1770090> [Erişim Tarihi: 15.10.2026].
- ⁹⁶ Itamar Lifshitz ve Erez Seri-Levy, Israel's Inter-War Campaigns Doctrine: From Opportunism to Principle. *Journal of Strategic Studies* 46/2 (2023): 293-318, Erişim Adresi: <https://doi.org/10.1080/01402390.2022.2104254> [Erişim Tarihi: 15.10.2026].
- ⁹⁷ Israel Defense Forces, *Strategiyat Tzahal* [Strategy Document], (2015), Erişim Adresi: <https://www.belfercenter.org/research-analysis/israel-defense-forces-strategy-document>. Ayrıca bk. Ahmad Samih Khalidi, "Original English Translation of the 2015 Gadi Eisenkot IDF Strategy", *Journal of Palestine Studies* 45/2 (2016): 1-33, Erişim Adresi: <https://www.jstor.org/stable/26378564> [Erişim Tarihi: 15.10.2026].
- ⁹⁸ Lifshitz ve Seri-Levy, Israel's Inter-War Campaigns Doctrine: From Opportunism to Principle.
- ⁹⁹ Stockholm International Peace Research Institute, Trends in World Military Expenditure, 2024, SIPRI Fact Sheet, (2025), Erişim Adresi: <https://www.sipri.org/publications/2025/sipri-fact-sheets/trends-world-military-expenditure-2024> [Erişim Tarihi: 15.10.2026].
- ¹⁰⁰ Times of Israel, Israeli arms sales break record for 4th year in row, reaching \$14.8 billion in 2024, 4 Haziran 2025, Erişim Adresi: <https://www.timesofisrael.com/israeli-arms-sales-break-record-for-4th-year-in-row-reaching-14-8-billion-in-2024/> [Erişim Tarihi: 15.10.2026].
- ¹⁰¹ Israeli Defense Forces, Iran-Israel War 2025: Operation Rising Lion, (Haziran 2025), <https://www.idf.il/en/mini-sites/iran-israel-war-2025> [Erişim Tarihi: 15.10.2026].
- ¹⁰² Ynet Global, IDF chief hints at prolonged war: We launched this campaign to remove the threat, 6 Haziran 2025, <https://www.ynetnews.com/article/r1fdkmm4xx> [Erişim Tarihi: 15.10.2026].
- ¹⁰³ Millî İstihbarat Akademisi. (2026). Askerî ve Jeopolitik Perspektiften ABD/İsrail-İran Savaşı ve Türkiye, Erişim Adresi: https://mia.edu.tr/uploads/f/20052026_1.pdf [Erişim Tarihi: 15.10.2026].
- ¹⁰⁴ U.S. Department of State, Ten-Year Memorandum of Understanding between the United States and Israel, 1 Ekim 2018, <https://2017-2021.state.gov/ten-year-memorandum-of-understanding-between-the-united-states-and-israel/> [Erişim Tarihi: 15.10.2026].
- ¹⁰⁵ Jeremy M. Sharp, US Foreign Aid to Israel: Overview and Developments since October 7, 2023. Congressional Research Service, RL33222, 28 Mayıs 2025, Erişim Adresi: https://www.congress.gov/crs_external_products/RL/PDF/RL33222/RL33222.46.pdf [Erişim Tarihi: 15.10.2026].
- ¹⁰⁶ Age.
- ¹⁰⁷ Stockholm International Peace Research Institute, Trends in International Arms Transfers, SIPRI Fact Sheet, Mart 2026, Erişim Adresi: <https://www.sipri.org/publications/2026/sipri-fact-sheets/trends-international-arms-transfers-2025> [Erişim Tarihi: 15.10.2026].
- ¹⁰⁸ How US law protects Israel's qualitative military edge, Middle East Eye, Erişim Adresi: <https://www.middleeasteye.net/explainers/how-us-law-protects-israels-qualitative-military-edge> [Erişim Tarihi: 15.10.2026].
- ¹⁰⁹ U.S. Central Command. US Central Command Statement on the Realignment of the State of Israel. 1 Eylül 2021, Erişim Adresi: <https://www.centcom.mil/MEDIA/PUBLIC-RELEASES/Article/2762272/us-central-command-statement-on-the-realignment-of-the-state-of-israel/> [Erişim Tarihi: 15.10.2026].

RA -
POR

**İSRAİL
YAYILMACILIĞININ
ANATOMİSİ**

EKİM 2026